

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1926.

Första kammaren.

Nr 41.

Lördagen den 29 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 22 och den 25 innevarande månad.

Föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets memorial nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till riksförsäkringsanstalten m. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 161—163.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 164, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts proposition angående förslag till bestämmelser angående de icke rättsbildade domsagobiträdenas avlösningsförhållanden och anställningsvillkor jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtande nr 165.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 166, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anvisande av anslag till befrämjande av lufttrafik m. m., godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Vid föredragning av bevillningsutskottets memorial nr 52, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitade biträden, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Herr talmannen yttrade: Jag ber att för kammaren få tillkännagiva, att vid början av det plenum, som äger rum tisdagen den 1 nästinstundande juni, kommer gemensam omröstning jämlikt § 65 riksdagsordningen att företagas.

Om
tillfällig löne-
förbättring åt
folkskollärare
m. fl.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 155. i anledning av väckta motioner om tillfällig löneförbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt högre folkskolor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *J. P. Johansson*, nr 109, och den andra inom andra kammaren, av herr *R. Wagnsson* m. fl., nr 215, vilka motioner hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade hemställts, att riksdagen måtte

dels medgiva, att tillfällig löneförbättring måtte för tiden 1 juli 1926—30 juni 1927 utgå till lärare vid folk- och småskolor samt högre folkskolor med följande belopp: till ordinarie manlig folkskollärare 500 kronor, till ordinarie kvinnlig folkskollärare 425 kronor, till ordinarie lärare vid småskola 300 kronor, till extra ordinarie och vikarierande manlig folkskollärare 375 kronor, till extra ordinarie och vikarierande kvinnlig folkskollärare 325 kronor, till extra ordinarie och vikarierande lärare vid småskola 225 kronor, till ordinarie manlig ämneslärare vid högre folkskola 600 kronor, till ordinarie kvinnlig ämneslärare vid högre folkskola 500 kronor, till extra ordinarie och vikarierande manlig ämneslärare med full tjänstgöring vid högre folkskola 500 kronor, till extra ordinarie och vikarierande kvinnlig ämneslärare med full tjänstgöring vid högre folkskola 450 kronor och för timlärare vid högre folkskola 15 procent av nu utgående avlöning med ett maximum av 470 kronor för manlig och 420 kronor för kvinnlig lärare,

dels ock för ändamålet anvisa för budgetåret 1926—1927 behövt extra förslagsanslag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, i anledning av herrar *J. P. Johanssons* och *Wagnssons* m. fl. berörda motioner I: 109 och II: 215, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande, dels huruvida ett förslag till definitiv lönereglering för lärare vid folk- och småskolor kunde under de närmaste åren framläggas för riksdagen, dels ock huruvida, därest ett sådant förslag icke inom denna tid kunde framläggas, en tillfällig löneförbättring kunde beredas nämnda lärare.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Oscar Olsson*, *J. Nilsson* i Malmö. *I. H. E. Pauli*, *A. Anderson* i Råstock. *K. V. Rydén*, *A. Å:son Törnkvist*, *E. Kristensson* i Göteborg, *J. Jönsson* i Revinge, *S. J. Karlsson* i Nynäshamn och *P. C. Jonsson*, som anförde:

»Inom utskottet hava vi biträtt ett yrkande, att utskottets yttrande och hemställa bort erhålla följande lydelse:

'Utskottet vill erinra därom, att förra året förelågo till utskottets behandling motioner av enahanda innebörd som de nu förevarande och att utskottet då förklarade sig behjärta de synpunkter, som av motionärerna anförts. I anslutning till detta uttalande vill utskottet framhålla, att utskottet allttjämt beaktar det nu framkomna kravet. Avlöningsförmånerna för lärarpersonalen vid folk- och småskolor, sådana desamma enligt Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut nu utgå, anser utskottet för knappt tillmätta i förhållande till vad som tillerkänts statstjänare i motsvarande ställning och med i stort sett motsvarande utbildning. Särskilt kännbara måste enligt utskottets mening förhållandena vara för de lärare, som vunnit sin utbildning under de senare årens abnormt stegrade prisförhållanden och därunder kommit att ådraga sig en i förhållande till framtidsutsikterna på lärarbanan oproporionerligt stor skuldbörda. Utskottet har därför ej kunnat undgå finna, hurusom kravet på

en snar löneförbättring framstår såsom befogat, och enligt utskottets mening bör detta krav tillgodoses förmedelst en definitiv löne reglering för nu ifrågasvarande lärarkåren. I anslutning härtill vill utskottet framhålla angelägenheten av att något snart åtgöres för att få till stånd en lösning av denna fråga. Med hänsyn till de omfattande utredningar, som redan föreligga, bör förslag om definitiv löne reglering inom kort kunna föreläggas riksdagen. Skulle så icke kunna ske, förväntar utskottet, att förslag om en tillfällig löneförbättring framlägges för 1927 års riksdag.

Med hänsyn till vad utskottet sålunda anført, hemställer utskottet, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om vidtagandet av åtgärder i de hänseenden utskottet ovan förordat.

Då emellertid detta yrkande med en rösts övertikt avslogs i voteringen, äga vi icke grundlagsenlig möjlighet att i kamrarna fullfölja detsamma.

Vi hemställa därför, att riksdagen, i anledning av herrar J. P. Johanssons och Wagnssons m. fl. ovanberörda motioner I: 109 och II: 215, må i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att, för den händelse förslag om definitiv löne reglering för ifrågasvarande lärargrupper icke kan föreläggas nästkommande års riksdag, Kungl. Maj:t ville framlägga förslag om beredande av tillfällig löneförbättring åt nämnda befattningshavare.»

2) av herrar P. M. Olsson i Blådinge, O. Olsson i Kullenbergstorp. B. F:son Holmgren och S. Persson i Fritorp, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Enär Kungl. Maj:t icke till årets riksdag avlåtit proposition i förenämnda ärende, oaktat utredning av detsamma är verkställd, kan utskottet, redan av statsfinansiella skäl, ej tillstyrka bifall till motionärernas förslag.

Utskottet hemställer alltså, att riksdagen måtte avslå herrar J. P. Johanssons och Wagnssons m. fl. motioner I: 109 och II: 215.»

3) av herr E. A. Hallin, som dock ej antytt sin mening.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det är ur två huvudsynpunkter, som man här i landet ser nu föreliggande fråga. Dessa två synpunkter förefalla mången vara med varandra i längden rätt så oförenliga. Den ena är den statsfinansiella synpunkten och den andra rätts- och billighetssynpunkten. Just den omständigheten, att här föreligger ett ofrånkomligt rättskrav från folkskollärarkårens sida, har föranlett, att debatten kommit att på sina håll föras med mycket stor bitterhet. Denna bitterhet torde emellertid ännu mera grunda sig på ett annat förhållande, nämligen på den okunnighet rörande frågans läge, som är den vanliga, i all synnerhet på de håll, där man hätskast opponerar sig mot lärarnas lönekrav.

I vårt land är det för närvarande endast en verkligt stor grupp av stats-tjänare, som icke fått sina löner reglerade i överensstämmelse med den prisnivå, som har inträtt under och efter kristiden, och det är just lärarkåren. Denna kårs löner blevo år 1918 reglerade i överensstämmelse med den år 1914 gällande prisnivån.

Dessutom har den stora massan av denna grupp av befattningshavare i ett annat hänseende blivit behandlad på ett enastående sätt. Den långt övervägande delen av dessa befattningshavare, nämligen folkskollärarna, är praktiskt taget den enda stora grupp av befattningshavare, som icke fått tillfällig löneförbättring. Det duger icke att försöka bemantla denna orättvisa — man kan här använda detta ord — genom att hänvisa till, att folkskollärarna äro kommunalt och icke statligt anställda, ty faktiskt utgå ju $\frac{9}{10}$ av lärarlönerna av statsmedel.

Om
tillfällig löne-
förbättring åt
folkskollärare
m. fl.
(Forts.)

Om
tillfällig löne-
förbättring åt
folkskollärare
m. fl.
(Forts.)

Denna stora grupp av befattningshavare har naturligtvis samma berättigade krav som alla andra grupper av befattningshavare, när det gäller att få lönerna reglerade i överensstämmelse med de grunder, som staten en gång erkänt vara de riktiga.

I den agitation, som så nitiskt gjort sig hörd mot folkskollärarkårens och lärarkårens i allmänhet krav på lönerreglering efter samma principer som för andra befattningshavare, har det kommit in en rätt så allmän uppfattning om de oskäligt höga löner, som man inom folkskollärarkåren skulle hava. Jag kan anföra ett rätt så belysande exempel från Dalarna, som jag hört talas om, då jag den 1 maj var i Rättvik. En politiskt framstående man från något parti hade där hållit ett av dessa populära tal med en ganska stark hets mot folkskollärarnas höga löneställning och deras »synnerligen oberättigade krav» på en ännu högre löneställning. Han hade visat för sin publik, att alla folkskollärare först och främst hade 4,900 kronor i lön, vidare 37 % på detta belopp i dyrtidstillägg och dessutom fri bostad och vedbrand o. s. v. Publiken, som ju icke hade läst lärarelönenämndens betänkande, var alldeles häpen över det sätt, varpå folkskollärarna i detta land gynnades. Där var emellertid en folkskollärare närvarande, som kunde ge faktiska upplysningar. Det befanns då, att denne politiske vältalare räknat på följande sätt: Minimilönen för en folkskollärare utgör 2,100 kronor. Jämte denna lön har han ersättning för lärarbostad och vedbrand, vilken ersättning i Stockholm utgår med 1,800 kronor. Dessa belopp, 1,800 kronor plus 2,100 kronor, utgör 3,900 kronor. Vidare utgick han ifrån, att folkskollärarna liksom statstjänarna över huvud taget hade 1,000 kronor i tillfällig löneförbättring. På det sättet kom han upp till 4,900 kronor. Sedan glömde han bort, att han redan inräknat en verkliga ganska högt tilltagen ersättning för bostad och vedbrand, och lade ytterligare en summa till den förutvarande. Detta exempel på agitationen i fråga om folkskollärarlönerna är icke enastående. Man kan även i tidningar med ett visst och till och med ett ganska stort anseende icke så sällan läsa om, huru folkskollärarna i allmänhet hava 6—7,000 kronors inkomst. Man måste ju anse, att det är högst orimligt, att någonting sådant skall kunna förekomma, då man har reda på, att en folkskollärare är i lönehänseende likställd med en banvakt utom i det avseendet, att en folkskollärare har ersättning för bostad och vedbrand. Det har visserligen på en del håll anmärkts, att en banvakt är så förfärligt högt avlönad. Man anser ju inom vissa befolkningslager, att alla arbetare äro för högt avlönade, och naturligtvis även en banvakt. Men i stort sett torde det här i Sverige råda den föreställningen, att staten icke precis göder banvakterna med några överflödiga löner.

Nu är det visserligen sant, att folkskollärarna hava fri bostad och vedbrand, men vi veta ju, att på landsbygden kan denna förmån icke beräknas till så många hundra kronor. Praktiskt taget ha sålunda folkskollärarna här i landet i allmänhet — undantag ges ju — för sitt arbete samma löner som banvakterna, och från detta faktum torde det vara svårt att i en offentlig debatt vidhålla påståendena om, att folkskollärarkåren har en speciellt gynnad ställning.

Nu skall jag visst icke glömma bort — ty då kommer det med en förfärlig kläm igen under debatten — att folkskollärarna hava sina långa ferier. De ha på sina håll fyra månader och på andra tre månader, under det att banvakterna endast hava tre veckor. Dessa ferier, som äro en så svår nagel i ögat på sådana människor, som äro ledsna över att folkskollärarna begära högre löner, kunde enligt vad man säger användas till förvärvsarbete. Ja, det skulle man kunna. Men huru användes ferietiden? Den användes av lärarkåren i mycket stor utsträckning till ytterligare utbildning. Kamma-

ren fick ett bevis på detta under den debatt, som för några dagar sedan föredes om ett anslagskrav till utbildningskurser för folkskollärare, ett krav, som motionsvis hade framförts. Då kunde det icke på något håll jävas, att dessa utbildningskurser, som på somrarna anordnas för folkskollärare, alltid hava ett antal sökande, som är mångdubbelt större än antalet platser vid kurserna. Jag skulle ändå tro, att i längden utföres ett arbete effektivare av en samhällsgrupp, som använder sina ferier för ytterligare utbildning för sitt kall, än av en grupp, som under ferierna nödgas kasta sig ut i förvärvsarbete på annat håll, som icke har något att göra med deras egentliga kall. Men det är icke meningen att påstå, att man icke skulle kunna av en folkskollärare med fyra månaders ferier eller till och med av en med tre månaders, ifall det visade sig lämpligt, utkräva en längre tjänstgöring. Såvitt det är mig bekant, hava folkskollärarna icke på något håll opponerat sig mot en sådan förlängning av deras tjänstgöring. Men det är andra, som opponerat sig. Vilka äro då de? Jo, det är ofta de personer, som i sina angrepp äro hätskast mot folkskollärarnas såsom de tycka alltför höga levnadsstandard. De vilja visst icke hava mer än 34 $\frac{1}{2}$ veckors läsning för sina barn, men det kunna icke folkskollärarna hjälpa.

Vad är det som begärts i motionerna vid detta års riksdag? Det har begärts en tillfällig löneförbättring, en mycket måttlig löneförbättring, i varje fall måttligare än vad andra befattningshavaregrupper här i Sverige fått vid sin tillfälliga löneförbättring. Är detta så mycket att förvåna sig över? Ja, det är det, ty det kostar 8—10 miljoner kronor! Det är ju en förfärligt stor summa, men riksdagen kan väl ändå icke på allvar ställa sig på den ståndpunkten, att därför att denna grupp har så många medlemmar, skall man behandla den på ett sämre sätt än statens övriga befattningshavare. Men jag förstår naturligtvis, att det är ett faktum, att staten så gör, och att detta faktum verkar irriterande på dem, som anse, att man icke kan från statsinansiella synpunkter tillmötesgå detta billighets- och rättfärdighetskrav. Varifrån skall man taga pengar? Skall man för den skull höja skatten? På detta skulle jag helt enkelt vilja svara, att innan staten *sänker* skatten, bör staten fullgöra sina förpliktelser. Så står saken vid detta års riksdag. För övrigt torde den summa, som ligger i den tillfälliga löneförbättringen, väl vilket år som helst kunna åstadkommas utan någon förhöjning av skatterna för den sakens skull. Väre blir det, ifall det blir fråga om den definitiva löneregleringen, och det är ju på detta, som utskottet pekar. Utskottsmajoriteten har verkligen här ordentligt sagt ifrån, och det är jag tacksam för, att de löner, som folkskollärarna för närvarande hava, äro för låga. Från denna ståndpunkt har utskottet naturligtvis också skäl för sin hemställan om en löneförbättring snarast möjligt.

Varför hava icke reservanterna kunnat nöja sig med detta tillmötesgående? Jo, därför att detta tillmötesgående dock innebär en hel del saker och ting, som äro rätt så vådliga med hänsyn till det nu föreliggande förslaget. Först och främst har utskottsmajoriteten gått den mycket ovanliga vägen, att den beträffande det föreliggande kommittéförslaget sagt, att däri föreslagna löner synas alltför höga. Ett sådant föregripande av den slutliga utredningen vid ett löneanslags framläggande från statsutskottets och riksdagens sida är väl ovanligt, om icke rent av enastående. Jag kan åtminstone icke erinra mig, att något sådant förekommit. Varför skall folkskollärarkåren av riksdagen behandlas på det sättet, att när ett utarbetat förslag föreligger, skall man på förhand från riksdagens sida säga ifrån: nej, detta kunna vi icke gå in på, därför att de föreslagna lönerna äro alltför höga! Huru höga äro de då? Lönerna äro lika höga som de löner, som utgå till förste postassistenter, d. v. s. den näst lägsta lönegrupp, för vilken det icke fordras kompetens

Om
tillfällig löne-
förbättring åt
folkskollärare
m. fl.
(Forts.)

*Om
tillfällig löne-
förbättring åt
folkskollärare
m. fl.
(Forts.)*

utöver avgångsbetyg från folkskolan. För förste postassistenter brukar fordras realskolexamen med en därtill lagd kurs. Kan man verkligen säga, att det är orimligt att för folkskollärarna, som ofta komma ut med en skuldbörda på 8,000 kronor eller mera, komma upp i en lönenivå, som anses skälig för den näst lägsta gruppen av statens befattningshavare, som har högre kompetens än folkskolexamen? Jag vill icke förneka, att man icke kan resonera och diskutera om denna fråga, det kan man visst göra från åtskilliga utgångspunkter, t. ex. ferier o. s. v., men att man på förhand och utan diskussion skulle helt kategoriskt säga ifrån, att man icke får gå så högt, finner jag nästan upprörande.

Sedan har utskottet också tagit in åtskilliga nya utredningskrav, som enligt vad jag kan se skulle för många, många år föra ut denna fråga i det ovissa. Åtskilliga av dessa utredningar äro redan så pass grundliga, som de kunna bliva. Man har, såvitt jag kan se, i det fallet begärt ny utredning utan att taga hänsyn till den utrednings resultat, som redan föreligger, och utan att se, om man kan gå med på detta resultat eller ej. Men det allra värsta i utskottets hemställan är att här framläggas en helt ny fråga, nämligen frågan om att samtidigt med löneregleringen för folkskollärarna inarbeta de dyrtidstillägg, som skulle komma i fråga för statens övriga befattningshavare. Här är ånyo en punkt, på vilken folkskollärarna skola behandlas på ett annat sätt än alla andra befattningshavare. Före alla andra befattningshavare skall man för folkskollärarnas vidkommande — och naturligtvis även för de andra lärarkårernas, ty deras lönefråga kommer naturligtvis att föreläggas i samband med folkskollärarnas — experimentera med inarbetandet av dyrtidstillägg, innan man gör det med andra befattningshavare. I vad syfte skall detta ske? Ja, det vet ingen, men såvitt jag kan se är det enda förnuftiga, som kan ligga bakom ett sådant krav, att man därigenom skall komma undan den skäligen löneförhöjning för lärarkåren, som det annars icke kunde vara tal om att förvägra den.

Men det är en annan sak beträffande detta inarbetande av dyrtidstillägget, varpå jag vill fästa kammarens uppmärksamhet. Denna sak diskuteras man och man emellan i vida kretsar och finansministrarna komma nog så småningom att bliva rätt så djupt intresserade av den saken. Det har sagts, att den definitiva löneregleringen för folkskollärarna, som skulle kosta 36 miljoner kronor eller något i den vägen, kan man aldrig tänka sig här i Sverige utan i samband med en allmän reglering av dyrtidstilläggen, då dessa skola inarbetas i lönerna. Genom denna inarbetning av dyrtidstilläggen för alla statstjänare skulle uppkomma en sorts spillvatten, om jag så får säga, av åtskilliga miljoner kronor som skulle användas vid lärarkårens lönereglering. Tanken är ganska vacker! Av de många tiotals miljoner kronor, som det kommer att gälla, när dyrtidstilläggen skola upptagas till definitiv och slutlig behandling — om det nu blir 80 eller 90 miljoner eller något i den vägen — skulle en del lämpligen kunna inbesparas på det sättet, att t. ex. hälften av den behöfliga summan för tillgodoseende av lärarkårens erkänt berättigade krav skulle användas för att hjälpa och tillfredsställa den. Denna utgångspunkt och detta förfaringsätt skulle vara alldeles förtjusande från en finansministers synpunkt och kanske också från den skattedragande allmänhetens synpunkt, som därigenom skulle få en börda överflyttad på statstjänarna, som egentligen åligger de skattedragande samt och synnerligen. Men det har hänt förr här i landet, att man resonerat på det sättet, att statstjänarna böra få bära en oproportionerligt stor del av bördorna för dyrtiden, och så skulle man kunna göra en gång till och överflytta bördan för denna rättfärdiga lönereglering på statstjänarnas axlar. Naturligtvis är detta en utväg, som kan diskuteras från statsfinansiell synpunkt, men från rättfärdighets-

synpunkt torde denna åtgärd vara lika tvivelaktig som den åtgärd, som man hittills funnit sig i, nämligen att låta folkskollärarnas löner i stor utsträckning stå på en nivå, som kan medge en skattesänkning, praktiskt taget, på deras bekostnad.

Nu äro både utskottet och reservanterna tämligen överens om, att den definitiva löneregleringen rent finansiellt sett medför så stora komplikationer, att det kan vara fara värt, att den får ligga till sig åtskilliga år. Då har man på båda sidor med anledning av motionerna velat gå fram för en tillfällig löneförbättring. Skillnaden mellan utskottet och reservanterna i detta avseende är den, att utskottet ovillkorligen vill hava denna tillfälliga löneförbättring framflyttad två år, under det att reservanterna vilja hava möjlighet för denna tillfälliga löneförbättring redan nästa år. Jag skulle vilja fråga utskottet: Vad är anledningen till, att folkskollärarna under inga förhållanden böra hava tillfällig löneförbättring redan vid nästa riksdag? Ha de icke fått vänta på denna under längre tid än alla andra befattningshavare? Från den synpunkten borde det vara angeläget, att de så snart som möjligt finge denna tillfälliga löneförbättring. Man kan säga, att reservanterna sträva efter, att det ovillkorligen skall ske nästa riksdag. Ja, naturligtvis under förutsättning att möjlighet finnes. Vi be Kungl. Maj:t att framlägga förslag om tillfällig löneförbättring redan vid nästa riksdag. Om det icke finns några möjligheter därtill, får Kungl. Maj:t naturligtvis säga ifrån, men finns det några sådana möjligheter, då vilja vi det, och det anser jag vara ett ganska billigt krav från den kår, varom här är fråga.

På grund av vad jag sålunda anfört ber jag, herr talman, att få hemställa om avslag på utskottets hemställan och bifall till den av mig m. fl. avgivna, vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Lindblad: Jag skall icke ingå på ett bemötande av den föregående talarens anförande, utan jag har egentligen begärt ordet därför, att jag på grund av ett misstag icke står antecknad som reservant under utskottets utlåtande. I statsutskottet har jag yrkat avslag såväl på utskottets hemställan som på motionen i fråga och ansett, att utskottet icke borde på grund av enskilda motioner skriva till Kungl. Maj:t och begära löneregleringar, utan att samtidigt utskottet och riksdagen gäve anvisning på, varifrån medlen skulle tagas.

Nu har i alla fall utskottets majoritet gått med på en skrivelse till Kungl. Maj:t i denna fråga. För min del har jag icke ansett, att ens detta vore påkallat. Skrivelsen kan väl emellertid ha det goda med sig, att denna fråga kommer i ett annat läge än det, vari den hittills befunnit sig, och ur den synpunkten har jag icke så mycket att invända mot skrivelseförslaget, ehuru jag av rent principiella skäl anser att varken statsutskottet eller riksdagen bör på grund av enskilda motioner, då det gäller så stora finansiella saker som här, göra framställning till Kungl. Maj:t. Att folkskollärarna vilja ha lönetillägg och lönereglering, det vet Kungl. Maj:t förut, och Kungl. Maj:t har till sitt förfogande ett kommittéförslag, som ligger färdigt. Kan Kungl. Maj:t inom ramen av en budget få plats för den utgift, varom här är fråga, är det väl alldeles säkert, att Kungl. Maj:t kommer att föreslå en reglering för ifrågavarande lärarekår, men det har visat sig att trots utskottets yttrande förra året den nuvarande Kungl. Maj:t icke ansett sig kunna få rum i budgeten för en sådan lönereglering, som ju icke kräver så litet medel. Redan ett bifall till den lilla framställning, som här gjorts i en enskild motion, skulle ju innebära en utgiftsökning upp till ett belopp av 9—10 miljoner kronor, och en fullständig reglering i enlighet med kommittéförslaget skulle gå upp till cirka 40 miljoner kronor. Det är inga små-

*Om
tillfällig löne-
förbättring åt
folkskollärare
m. fl.
(Forts.)*

Om
tillfällig löne-
förbättring åt
folkskollärare
m. fl.
(Forts.)

summor att pressa in i en budget, och det är väl detta, som varit anledningen till, att Kungl. Maj:t icke i år ansett sig kunna framlägga förslag i ämnet. Om Kungl. Maj:t kan göra det nästa år, vet jag icke, men i varje fall har Kungl. Maj:t klart för sig, att lönekrav här föreligga, och riksdagen behöver således icke göra någon framställning till Kungl. Maj:t i denna sak.

Jag skall därför be att få yrka rent avslag.

Herr **Bergqvist**: Herr greve och talman! Jag saknar resurser att ge denna fråga en så allsidig belysning som en föregående talare gjort, och jag förbigår därför bl. a. frågan om det berättigade eller oberättigade i de lönekrav, som framställts i folkskollärarekårens intresse. Vid behandlingen av denna fråga har det emellertid rätt tvekan om, huruvida man borde avstyrka motionen med en välvillig motivering eller om man borde avlåta en skrivelse. Det förra hade säkert varit mest statsutskottsmässigt, eftersom utskottet plägar iakttaga stor varsamhet i fråga om framställningar till Kungl. Maj:t på grund av enskilda motioner, när det gäller så stora belopp, som det här är fråga om. En löneförbättring på det sätt motionen kräver skulle fordra ett belopp av över 10 miljoner kronor, och att bifalla motionen var ju för utskottet omöjligt. Tvekan rädde emellertid som sagt, huruvida man borde hos Kungl. Maj:t genom skrivelse framställa någon begäran om proposition till riksdagen i ärendet, alldenstund detta ju är en rätt ovanlig åtgärd från riksdagens sida i löneregleringsfrågor.

Emellertid befanns det, att vissa skäl talade för avlåtande av en skrivelse. Först och främst ville utskottet framhålla att, när det nu föreligger ett förslag om definitiv lönereglering för folkskollärare, man borde inrikta sig på att om det kunde ske genomföra en sådan lönereglering i stället för att börja med någon tillfällig löneförbättring. Det förslag, som förelåg, ansågs emellertid väl högt tilltaget. Enligt detta förslag skulle en lärare i första lönegraden på billigaste ort få en avlöning av 3,450 kronor såsom begynnelselön och såsom slutlön 4,560 kronor. På dyraste ort skulle han få 4,350 kronor såsom begynnelselön och i slutlön 5,676 kronor. Därtill skulle då komma dyrtidstillägg enligt normerna för reglerade verk samt fri bostad och bränsle eller ersättning därför.

Nu har utskottet sagt, att det anser, att denna löneställning är för hög. Herr Olsson har uttalat sin förvåning över ett sådant uttalande och menat, att det innebure ett ytterst ovanligt föregripande av en blivande lönereglering. Ser man saken nyktert, så är det klart, att utskottet för att kunna förorda en definitiv lönereglering jämväl ville betona, att denna icke finge genomföras efter för höga normer. Det är sålunda en förutsättning för att skrivelse skulle i ärendet kunna avlåtas till Kungl. Maj:t.

Vidare var det åtskilliga andra frågor, som utav utskottet ansågos böra komma under utredning i samband med en blivande lönereglering, och man ansåg, att man i en skrivelse hade bättre tillfälle att framhålla detta än i en motivering. Dessa frågor äro exemplifierade i utskottsutlåtandet, såsom angående lärarnas tjänstgöringstid, angående gift lärarinnas naturaförmåner, angående lärares skyldighet att undervisa i fortsättningsskola, m. m. Utskottet ansåg, att innan en lönereglering genomfördes, dessa förhållanden borde utredas och lärarekårens skyldigheter i detta avseende fixeras.

Nu föreligga här två förslag till skrivelse, ett ifrån utskottets majoritet och ett från reservanterna. Förutom övriga skillnader i dessa alternativ är det framför allt den, att under det reservanterna hemställt till Kungl. Maj:t, att redan nästa år förslag må framläggas om tillfällig löneförbättring, har utskottet icke ansett sig kunna kräva av Kungl. Maj:t, att en sådan pro-

position ovillkorligen vid nästa riksdag skall framläggas, utan utskottet förutsätter att det därvid må tagas hänsyn till de finansiella möjligheter, som kunna förefinnas. Kan Kungl. Maj:t framlägga ett sådant förslag, så innebär detta skrivelseförslag inte något hinder därför. Kan Kungl. Maj:t icke detta utav finansiella skäl, innebär förslaget icke heller något ovillkorligt krav på att så skall ske. Jag tror, att det är bäst även för lärarekåren själv, att en sådan försiktig avfattning iakttas vid avlåtande av ifrågavarande skrivelse.

Om
tillfällig löne-
förbättring åt
folkskollärare
m. fl.
(Forts.)

Jag skulle kanske till herr Olsson ge ett par små repliker. För det första sade herr Olsson, att lärarekåren är den enda större tjänstemannagrupp, som icke har fått sina löner reglerade. Denna uppgift är väl inte så alldeles riktig, ty det finns en annan stor grupp, som icke heller fått någon löne-reglering, nämligen landsstaten, för att nu icke tala om en hel del mindre tjänstemannagrupper, som befinna sig i samma ställning.

Vidare uppgav herr Olsson, att folkskollärarnas nuvarande löne-reglering är byggd på priserna före 1914. Denna uppgift tarvar nog bekräftelse, ty löne-regleringen genomfördes 1918, och det synes underligt, om man då byggt den på en prisnivå, som ägde rum före 1914. Jag vågar dock icke yttra mig om huru härmed förhåller sig, men jag tror det är nödvändigt att bekräfta denna uppgift, för att den skall kunna tagas för god.

Så vände sig herr Olsson mot förslaget om inarbetande av dyrtidstilläggen i lönerna. I det fallet har ju icke utskottet gjort något bestämt yrkande utan sagt, att den frågan eventuellt kunde upptagas, och det har icke varit utskottets avsikt, att det skulle ske på det sättet, att lärarnas löne-förmåner därigenom skulle nedpressas. Det var endast så, att detta krav från visst håll uppställdes, för att man skulle göra en begynnelse till att avveckla dyrtidstilläggspolitiken, vilket man ansåg bäst kunna ske successivt, kår efter kår. Och då det här förelåg förslag om en ny löne-reglering, syntes det lämpligt, att man började med folkskollärarekåren. Jag tror icke man får fatta detta så, att avsikten på något sätt skulle varit att nedpressa folkskollärarnas löner.

Med hänsyn till vad jag sålunda yttrat, ber jag, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i ärendet.

Herr Johansson, Johan Peter: Herr talman, mina herrar! Det föreliggande utskottsförslaget vittnar ju tydligt om, att det även inom utskottsmajoriteten funnits god vilja att göra det bästa möjliga i föreliggande fråga. Skada är ju dock, att icke denna goda vilja kunnat förena sig med reserveranternas, så att man kunnat föra frågan ett stycke framåt. Säsom den nu ligger, ligger den då inte gott till i utskottet heller.

Den förste talaren nämnde något om det direktiv, som utskottet hade velat ha fram, då det ville ha riksdagen med på en skrivelse, nämligen att man skulle göra ett uttalande, att den föreslagna löneskalen för lärarna ligger för högt. Jag tycker också, att det är rätt betänkligt att göra detta. Jag misstar mig kanske inte så mycket, om jag misstänker, att det finns kanske 95 procent av denna kammars ledamöter, som icke ha sett detta utskotts-utlåtande, vartill de nu skola fatta ståndpunkt. Det är väl en och annan av utskottsledamöterna, kanske allihop, som gjort det, men de som skola fatta beslutet här ha icke ens sett utlåtandet och ännu mindre tagit del av de skäl, som varit vägledande för de kommitterade, då dessa framlagt sitt förslag. Jag tycker icke det är billigt att ställa kammaren inför en sådan nödvändighet och att nu, två år innan frågan föreligger till avgörande, tvinga riksdagen att göra en förhandsutfästelse och binda sig vid en förutfattad mening i frågan. Det är väl tids nog, att riksdagen tar ställning till den,

Om
tillfällig löne-
förbättring åt
folkskollärare
m. fl.
(Forts.)

då den kommer före och blir aktuell om två år. Detta gäller den formella sidan av frågan.

Beträffande själva saken nämnde den förste ärade talaren — och den siste ärade talaren var också inne på detsamma — att den lönereglering för lärarkåren, som det nu gäller och som genomfördes 1918, grundar sig faktiskt på det prisläge, som rådde före kriget. Om den hänför sig till 1914 års prisläge, vet jag inte, men 1912 sattes utredningen i gång, och man gick då naturligtvis ut från de pris, som då rådde. Löneregleringen kom därför att ligga alltför lågt i förhållande till den prisnivå, som sedan dess varit rådande, och då löneregleringen för kommunikationsverkens personal följande år genomfördes, lades lönerna upp på en betydligt högre nivå. I samband därmed antogs ett nytt lönesystem med en hel massa lönegrader med små intervaller för att kunna placera var och en, där han med hänsyn till utbildning och tjänsteförhållanden borde placeras. Därjämte innehöll det nya systemet, att den, som genom sin tjänstgöring är bunden vid en dyrare ort, skall ha något högre lön än den, som tjänstgör på en billigare ort.

Nu ha, såsom de båda föregående talarna anmärkt, åtminstone de flesta av alla statens befattningshavare fått sina löner reglerade till denna högre prisnivå, och meningen var, att också folkskolans lärarpersonal skulle inordnas i det nya lönesystemet och få sina löner reglerade till samma lönenivå. Detta uttalade redan förra statsrådet Thorsson, och sedermera tillsatte ju Kungl. Maj:t år 1920 en kommitté och gav den i direktiv att inpassa folkskolorna i det nya lönesystemet och inkomma med förslag till en lönereglering så tidigt att densamma kunde föreläggas 1922 års riksdag. Kommittén blev icke färdig vare sig 1921 eller 1922 utan först mot slutet av 1923, och sedan ha statsmakterna icke gjort någonting åt saken. Således har det varit meningen, att även folkskolans lärare skulle föras till den högre lönenivå, som beslöts 1919, och den kommitté, vars utlåtande man här vill beskära, har följt Kungl. Maj:ts och riksdagens direktiv. Jag tycker därför, att det är oegentligt, att man nu skall topphugga detta förslag. Vill riksdagen sedan, då dessa lärares löner äro förda till samma nivå som andra löner, draga in dyrtidstilläggen eller höja dem eller minska dem, har lärarkåren givetvis ingenting emot den saken att erinra, men vad den måste hålla på, det är likställighetskravet.

Sedan föreslår utskottet en del utredningar, och det är icke så mycket att säga om, ty har man en rättfärdig sak att förfäktas, behöver man ju icke vara rädd för utredningar. En enda sak har jag fäst mig vid där och det är, att utskottet säger, att lärarinnornas bostadsförmåner böra bli föremål för prövning. Meningen lär vara den, att om en lärarinna gifter sig med en lärare, skola hennes bostadsförmåner indragas. Nu förhåller det sig på det sättet, att förmånen av fri bostad ingår såsom en del av lönen. På de flesta platser utgår den väl in natura, men på de platser där det är flera lärare, såsom det måste vara där en lärare och en lärarinna ingå äktenskap, utgår den i regel i kontanter. Den utgör då viss procent av lönen, 15 eller 20 procent, vad det nu kan vara. Jag vill icke yttra mig om huruvida det kan vara riktigt eller icke att göra på det sättet, men det vill jag säga, att skall det ske, skall det ske för alla, även för statstjänarna, och då skall man stadga, att där kvinna i statens tjänst eller folkskolans ingår äktenskap med man som innehar liknande tjänst, så skola hennes löneförmåner sänkas med 20 procent. Då har lärarkåren ingenting att erinra mot det, men det skall icke införas såsom särbestämmelse för folkskollärarkåren, ty komma de sju år efter, då det gäller förmåner, skola de icke rimligen gå i täten, då det gäller att införa nackdelar.

Så nämnde herr Lindblad att Kungl. Maj:t nog kommer med förslag till

tillfällig löneförbättring även för dessa lärare. Ja, det är ju just det, denna lärarkår väntat på nu i sju år. Varje år under de fem senaste har kåren gått in med en stilla och försynt anhallan, att också de i likhet med andra befattningshavare skulle komma i åtnjutande av tillfällig löneförbättring, men svaret har alltid varit detsamma: statsfinansiella svarigheter. Lärarkåren har icke kunnat förstå, varför statsfinansiella svarigheter skola gälla bara för dem och icke för andra, ty under det riksdagen varje år avvisar lärarkåren med de statsfinansiella svarigheterna, har det för varje riksdag begärts och beviljats tillfälliga löneförbättringar och ökade löneförbättringar och definitiva löneregleringar åt andra kårer. Då vi hade försvarsfrågan uppe i fjol, upplystes det från kompetent håll att Sveriges finansiella ställning var mycket god, ja, i jämförelse med andra länders rent av lysande. Men det är det underliga med Sveriges inkomster, att de räcka till att låta alla andra få fullt, men det fattas en tredjedel av folkskollärarnas löner, och den tredjedelen tycks aldrig någonsin inflyta i statskassan.

Beträffande reservanternas förslag, får jag säga, att jag tycker det också är tämligen magert och intetsägende, men det kanske icke kan sägas någonting mer, och då man av två onda ting väljer det minst onda, så jag skall be, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Hallin: Då något större intresse för denna fråga icke synes förefinnas inom kammaren, vill jag endast yttra några ord för att motivera den blanka reservation, som jag bifogat detta utlåtande.

Föregående års riksdag hade att behandla två likalydande motioner i samma ämne, som nu föreligger till avgörande. Riksdagen uttalade då, att den icke ansett sig kunna på grundval av enskilda motioner tillstyrka åtgärder, vilka med hänsyn till sina finansiella konsekvenser äga en sådan räckvidd som de nu motionsvis ifrågasatta. Dessutom må erinras därom, heter det vidare i riksdagens skrivelse, »att för närvarande föreligger ett av en särskild kommitté utarbetat förslag, över vilket yttranden afgivits av vederbörande myndigheter, vilket förslag åsyftar genomförande av ny definitiv lönereglering för samtliga kommunalt anställda lärare, och Kungl. Maj:t lär, när den statsekonomiska situationen och förhållandena i övrigt det medgiva, icke underlåta att för riksdagen framlägga det förslag i ämnet, som kan anses vara av omständigheterna påkallat.»

Riksdagen har sålunda så sent som 1925 överlämnat åt Kungl. Maj:t att med hänsyn tagen till de finansiella möjligheter, som kunna förefinnas, bedöma tidpunkten för framläggande av en tillfällig löneförbättring för lärarpersonalen vid folk- och småskolor samt högre folkskolor. Det lär väl därför kunna betraktas såsom att handla i oträngt mål att i år skriva till Kungl. Maj:t i ett ärende, som är Kungl. Maj:t väl bekant. Och jag kan rakt icke förstå, att, då man icke gjorde det i fjol, man nu skulle rulla upp hela det stora och komplicerade spörsmålet om definitiv lönereglering för ifrågavarande lärarkårer.

Det är på grund av denna min uppfattning som jag, herr greve och talman, yrkar avslag å såväl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

Herr Schedin: Det är dels för att förtydliga ett yttrande av herr Oscar Olsson rörande vad han sade sig ha hört i Dalarna om denna sak och dels för att uttala mina principiella synpunkter i frågan, som jag ber att få besvara kammaren några ögonblick.

Herr Oscar Olsson har visserligen personligt förklarat, att han icke menade undertecknad, då han antydde något om den där riksdagsmannen, som

Om
tillfällig löne-
förbättring åt
folkskollärare
m. fl.
(Forts.)

Om
tillfällig löne-
förbättring åt
folkskollärare
m. fl.
(Forts.)

berört de höga skollärlarlönerna, och det är ju gott och väl. Men det är därför inte sagt, att kammaren är övertygad om detta, och jag vill härmed betyga, att jag inte är den mannen.

I fråga om de principiella synpunkter, som jag vill anlägga på det här spörsmålet, så ber jag få säga, att jag visst icke befinner mig i någon slitning mellan de olika synpunkterna här, mellan utskottets förslag och de reservanternas, för vilka herr Oscar Olsson är talesman, utan jag är mest böjd att yrka avslag på det hela. Det är nämligen två punkter i motiveringen, som jag får lov att litet närmare skärskåda, och vilka uttalanden jag anser vara rätt så svaga, då det gäller att använda dem till stöd för såväl utskottets som reservanternas uppfattning. Det talas här på båda ställena om, att i betraktande av hur andra tjänstemannagrupper och befattningshavare fått sina löner reglerade, är det en stor orättvisa, att icke också folkskollärarkåren får sina löner reglerade, får bättre lönevillkor med ett ord sagt. Ja, det där kan ju synas rätt så bestickande från en utgångspunkt sett, men för mig har det teft sig helt annorlunda. Ett sådant ständigt jämkande uppåt i alla lönefrågor liknar ett av de moderna motorredskapen — traktorn med larvfötter. Den går steg för steg, steg för steg och trampar ned allt och stannar knappast någon gång. Jag tror, att om vi på detta sätt skola till jämförelse peka på det ena förhållandet här och det andra där i fråga om löneförbättringar, så får man snart nog vakna med den gamla frågan på läpparna: »var ska vi ta't?». Var skola vi taga pengar till allt detta, vem skall betala allt det här? Jag tror, att det är skäl, att man beaktar de synpunkterna något också. Nu kan ju exempelvis herr Johansson i Hornsberg invända, att man inte satt sig in i den här frågan, och han fann sig föranlåten att kasta ut det, jag vill verkligen säga djärva påståendet, att inte 95 % av kammarens ledamöter läst betänkandet och motionen. (Herr Johansson, Johan Peter: Det var inte den, jag menade!) Jaså, inte det. Nåja, låt oss då stanna inför motionen med sina många siffror, sina jämförelser och sina krav. Den torde vara en trogen bild av utredningen i fråga fastän i förminskad form och kanske fresta till knapphändig studium. Jag har dock läst den och blivit både imponerad och icke imponerad. Imponerad av de stora kraven — icke imponerad av blicken för realiteter. Jag måste nämligen för min del i olikhet med den förste ärade talaren säga, att folkskollärarkåren i jämförelse med andra samhällskategorier i liknande ställning har löneförmaner, som stå i överensstämmelse med både rättvisans och billighetens krav. Därför måste jag säga, att jag i den här delen inte kan vara med om en ökning såsom varande rättvis och av nöden påkallad.

Vad vidare angår utskottets betänkande, måste jag säga, att i detsamma är det en punkt, som jag skriver under på i motsats mot vad herr Oscar Olsson ansåg. Han menade, att utskottet varit alltför djärvt, då det vågade säga, att utskottet ansåg, att den påtalade utredningen, som framlagts, kommit med för höga siffror. Hur kan utskottet våga sig på det? säger herr Olsson. Ja men, herr Olsson, hur skall en riksdagsman kunna ha gott samvete, om han inte utsäger den mening, som han anser vara med förhållandet överensstämmande? Statsutskottet bör ju såsom intet annat utskott taga reda på de statsfinansiella förhållandena, och att utskottet gjort det här, håller jag utskottet räkning för.

Men å andra sidan kan jag inte hålla reservanternas räkning för att de påpeka såsom grund och motivering för de framställda lönekraven, att folkskollärarkåren under kristiden kommit i en så ekonomiskt ogynnsam ställning genom penningvärdets förändring, d. v. s. dessa lärare skulle ha fått så stora studieskulder. Jag måste säga, att den synpunkten kan inte alls göra intryck på mig. Ty hur skulle det te sig, om här komme någon och

gjorde sig till tolk för den massa lantbrukare, som under kristiden köpt sig egendomar till höga pris och som genom penningvärdets förändring kommit att ha denna stora skuld kvar men med ett betydligt minskat värde å sina egendomar? Jag undrar, huru herrar Oscar Olsson och J. P. Johansson skulle betrakta den mannen, som kom och vädjade till staten och begärde, att statsutskottet skulle taga hänsyn till detta faktiskt föreliggande förhållande. Jag tror, att vi måste i den här delen betrakta saken såsom den verkligen ligger till. Det är möjligt — jag ser nu, att herr Oscar Olsson begärt ordet och kommer att bemöta mig — att man kan invända, att det är skillnad mellan statsanställda och en näringsidkargrupp. Ja, visst är det så, men det är samhällsgrupper som samhällsgrupper, och det är svenska medborgare i både det ena och andra fallet. Därför ber jag att få lägga kammarens ledamöter på hjärtat, att från allmän demokratisk uppfattning om jämställdhet även i en sådan sak måste vi underkänna betydelsen av en sådan motivering, som den nu påtalade.

*Om
tillfällig lön-
förbättring åt
folkskollärare
m. fl.
(Forts.)*

För övrigt anser jag, att man kan understryka de synpunkter som herr Lindblad gjorde sig till tolk för, då han sade, att eftersom Kungl. Maj:t ju redan vet om det här, d. v. s. att folkskollärarkåren vill ha större löner, så kan Kungl. Maj:t, om ekonomiska möjligheter därtill föreligga, också taga under övervägande huruvida förslag bör framläggas i frågan.

Rörande folkskollärarnas skuldbörda och svåra ställning f. ö. torde man kanske böra taga hänsyn till en visserligen oskriven lag, som reglerar en hel del förhållanden här i livet, den nämligen om »tillgång och efterfrågan». Trots dessa löneförhållanden, som man betecknar såsom så ogynnsamma, är det i alla fall inte ont om lärare på folkskolans område. Jag ber att få nämna ett exempel från min egen församling härom året. Det utannonserades ett vikariat i en småskola och ett i en mellanskola. Småskolläraryrket samlade icke mindre än 216 sökande och till mellanskolevikariatet anmälde sig 72 sökande. Det vill därför synas, som om det icke vore så synnerligen smått om aspiranter även med de löneförmåner, som för närvarande gälla.

Under sådana omständigheter och under beaktande av, att om härvidlag ett verkligt behov föreligger, Kungl. Maj:t också skall i mån av möjlighet komma att framdeles framlägga förslag, finner jag mig, herr greve och talman, föranlåten att yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr P. M. Olsson i Blädinge m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen

Herr Olsson, Oscar: Jag skall icke länge upptaga kammarens tid!

Det var bara en enda sak, som herr Schedin byggde sitt yttrande på, och det var att lärarna redan ha skäligt betalt såsom det nu är. Ja, den saken trodde jag redan på förhand ligga så till, som herr Schedin angav. Och det är ju alldeles tydligt — det framgick också av mitt första anförande — att de, som anse, att banvakterna ha oskäligt högt betalt, de anse naturligtvis också, att folkskollärarna ha skäligt betalt.

Vad sedan angår spørsmålet, att herr Schedin ville just på folkskolläraryrket tillämpa principen om tillgång och efterfrågan, så är det ju visserligen en särställning, han ger folkskollärarna. Men jag kan inte inse, att den särställning, som han vill ge dem, uppbäres av något för folkskollärarna och deras kär framsprunget välvilligt sinne. Naturligtvis kan man alltid använda nöden för att få vissa behov tillfredsställda för billigt pris, men att det just bör bli folkskollärarna, som framför andra härvidlag skola drabbas, jag vet inte, i vilken rättskodex det står skrivet.

Sedan var det verkligen en saklig anmärkning, som herr Schedin hade. Han anmärkte på mig, att med den ståndpunkt, jag intog, skulle konsekven-

Om
tillfällig löne-
förbättring åt
folkskollärare
m. fl.
(Forts.)

sen leda till, att en lantbrukare som spekulerat olyckligt under kristiden skulle ha all anledning att begära statshjälp för att få lättnad i den skuldbörda han irakat. Detta resonemang skulle kunna vara något så när riktigt under en förutsättning, nämligen under förutsättning, att den av mig nämnda siffran på en folkskollärares skuldbörda, eller 8,000 kronor i genomsnitt, hade gällt en folkskollärare, som utbildat sig under den värsta kristiden. Men, ser herr Schedin, det var inte så min siffra skulle fattas! Min siffra gällde inte de folkskollärare, som fått sin utbildning under den värsta dyrtiden, ty de komma upp till en betydligt större skuldbörda än 8,000 kronor, ifall de inte haft förmögenhet själva. Den skuldbörda, som jag nämnde såsom den tämligen normala för en medellös folkskollärare, som tagit folkskollärarexamen, eller 8,000 kronor, är den skuldbörda, som han kommer upp till under nuvarande prisförhållanden. Herr Schedin kan måhända själv komma under fund med, att det inte är galet räknat. Hur lång är utbildningstiden? Det är 4 år på seminariet och ett års förberedelseid, som är det vanliga, alltså 5 år, under vilka dessa unga män och kvinnor skola skaffa sig underhåll på en främmande plats. Tror herr Schedin inte att utgifterna på 5 år kunna gå upp till 8,000 kronor, i vilken stad som helst, där seminarier äro belägna, när man inräknar vad som åtgår till underhåll o. s. v.? Det är nog också på det sättet, att även de blivande folkskollärarna och folkskollärarinorna kunna få något arbete under ferierna. Men de, som lyckas erhålla sådant, äro alldeles för få, för att den eventuella lättnad i skuldbördan, de därigenom kunna skaffa sig, i betraktande av detta fåtal skulle kunna spela någon roll, då man tager hänsyn till genomsnittssiffran i detta fall. Det står nog sålunda fast, att här skuldbördan i genomsnitt för obemedlade kan betraktas vara omkring 8,000 kronor med nuvarande prisnivå och inte med hänsyn tagen till prisnivån under den värsta kristiden.

Herr Rosén: Herr talman! I sitt första anförande i denna debatt yttrade herr Olsson, att det var en ovanlig åtgärd att uttala sig om en löneplacering i ett kommittébetänkande. Ja, det är riktigt, det är en ovanlig åtgärd, men det är också en ganska ovanlig åtgärd, att riksdagen skriver till Kungl. Maj:t och begär framläggande av ett löneregeringsförslag. Jag tror emellertid, att förhållandena äro sådana, att en skrivelse här kan vara motiverad. Men just därför har det också varit nödvändigt, enligt min uppfattning, att man något antyder, vilken mening man har om kommittéförslaget och om möjligheterna att kunna realisera detta förslag. Jag tror, att det är lämpligt, att man redan nu antyder, att det är icke möjligt för vederbörande att kunna hoppas få se detta förslag i sin helhet genomfört. Jag tror, att ställningen är sådan, att en begränsning av löneförslaget är alldeles oundviklig och att det också då bör sägas ifrån.

Herr Johansson framhöll, att det vore orätt att säga, att löneplaceringen enligt nämnda förslag är för hög. Men jag undrar om man inte kan ha fog för ett sådant påstående! Enligt kommittéförslaget skall för folkskollärare på landsbygden, på billigaste ort, i begynnelselön utgå 3,450 kronor och därtill kommer dyrtidstillägg. Om man skattar bostadsförmån och vedbrand till 600 kronor, vilket väl inte torde vara för högt på landsbygden, kommer man upp till en begynnelsesumma av 4,740 kronor. Tager man däremot dyraste ort, exempelvis Stockholm, är begynnelselönen 4,350 kronor. Herr Olsson uppgav, att bostadsförmån ersättes här med 1,800 kronor. Med denna summa samt dyrtidstillägg kommer man upp till 7,000 kronor. Jag tycker, att det är rätt mycket för en ung man, som kanske inte är mer än 24—25 år, att få en sådan löneställning redan från begynnelsen. Därtill

kommer ju, vilket väl är allmänt bekant, att i städerna dessutom brukar utgå s. k. stadslärartillägg.

Jag har den uppfattningen, att nuvarande begynnelse-lön är för låg. Jag tror, att det kanske bör tagas under övervägande, om icke begynnelse-lönen bör höjas åtskilligt men ålderstilläggen i stället minskas.

Herr Johansson ansåg, att det var skada att inte majoriteten i utskottet förenat sig med reservanterna — han menade väl då herr Oscar Olssons reservation. Men jag tror, att reservanterna hade gagnat lärarkåren bättre, om de i stället förenat sig med majoriteten. Det hade legat närmare till hands.

Då jag har den uppfattningen, att det av olika skäl vore klokt, att riksdagen sade något i denna fråga, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

*Om
tillfällig löne-
förbättring åt
folkskollärare
m. fl.
(Forts.)*

Herr Schedin: Det är ett par punkter, som jag skulle be att i allra största korthet få bemöta herr Oscar Olsson.

Herr Oscar Olsson yttrade, att det var blott folkskollärarna, som skulle drabbas av den här oskrivna lagen om tillgång och efterfrågan. Nej, herr Olsson, jag skulle kunna nämna en hel del fall, för att inte återigen beröra den samhällsklass jag tillhör, då man får finna sig i den saken! Det är ingalunda någon animositet mot folkskollärarna, som dikterat min uppfattning, utan jag har här mer än en gång ådagalagt min sympati för folkupplysningsproblemet i allmänhet och önskat få det så avvägt både i ena och andra fallet, att det blir i överensstämmelse med billighet och rättvisa. Och har man denna önskan, då tror jag, att man måste intaga den ståndpunkt, jag här intagit.

Därefter berörde herr Oscar Olsson ånyo den stora skuldbörda, som i allmänhet påvilar vederbörande folkskollärare och lärarinnor och vilken nog, enligt hans mening, uppginge till minst 8,000 kronor, och han ville givetvis framhålla det önskvärda i, att man toge hänsyn just till den saken. Jag ber få svara med ett måhända något hårt ord, men ett ord, som ändå bottnar i verkligheten på ett särskilt tydligt sätt: varför kunna inte dessa människor bli något annat? Det finns andra områden där man söker efter dessa unga krafter men inte får dem. Jag tar som ett exempel en utbildad småskollärarinna, som var med bland de 216 sökande till vikariatet i Torsång. Hon tjänar för närvarande som — om jag skall använda det moderna uttrycket — hembiträde i en familj.

Som det hitintills har utvecklats sig på detta område, kan man löpa risken att få en arbetslöshet som sannerligen inte torde vara bättre än den på det rent praktiska arbetsområdet. Staten bör åtminstone inte befrämja en sådan utveckling.

Herr Olsson, Oscar: Ja, man kan ju alltid resonera så om lärarna, att vad hade de på galejan att göra, då de visste, hur överfullt det är på den banan. Jag är inte blind för, att det resonemanget kan komma att föras. Men jag tycker ändå, att herr Schedins människovänliga sätt att draga ut konsekvenserna är litet egendomligt. Eftersom de valt så, böra de antingen gå arbetslösa i sitt yrke eller ock underbetalas i sitt yrke! Det är ett bra hårt tal.

Herr Johansson, Johan Peter: Ja, jag vill endast säga med anledning av herr Schedins yttrande, att hur man än resonerar, så kommer man inte ifrån, att begynnelse-lönerna för folkskollärare och småskollärare äro alldeles för låga. De måste ju i alla fall ha möjlighet att leva och existera. Det beslöts häromdagen, att skrivbiträdena på domsagorna skulle ha som lägsta

Om
tillfällig löne-
förbättring åt
folkskollärare
m. fl.
(Forts.)

lön 1,896 kronor, det vill säga 4 kronor mindre än 1,900. Det gäller skrivbiträden, av vilka man väl icke fordrar något annat än folkskoleutbildning. En folkskollärarinna får, då hon kommer ut, 1,500 kronor. Det är hennes begynnelselön som extra ordinarie, och därtill kommer ett rum och kök, som man kan räkna till 100 kronor rummet, det vill säga 200 kronor. Det blir i alla fall 200 kronor under vad ett skrivbiträde i en domsaga har, och då har hon först kanske tagit studentexamen och sedan haft ett års utbildning vid seminarium. En folkskollärare har 1,700 kronor och med den uppsjö det nu är på lärarkrafter, kan han få gå både fem och tio år med den lönen. Det finns ingen möjlighet för en man att existera och dragas med en skuldbörda på 7- å 8,000 kronor på en sådan lön.

Så talade herr Schedin något om tillgång och efterfrågan. Jag vill då erinra om, att det är på samma sätt nästan på alla områden. Det har varit likadant vid järnvägarna, där har man måst utestänga folk, och på samma sätt är det vid posten, överallt är det fullt, fullt av folk, som vill ha anställning. Men inte kan man därför ge sig till att underbetala dem. Tänk, herr Schedin, på oss själva! Hur skulle det gå för oss här i riksdagen, om riksdagsarvodet skulle bestämmas med hänsyn till tillgång och efterfrågan?

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å det under behandling varande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att utskottets hemställan skulle avslås; samt 3:o) att kammaren skulle bifalla den hemställan, som gjorts i den av herr Oscar Olsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Olsson, Oscar, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog varterdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till det under 3:o) här ovan angivna yrkandet.

Herr Hallin äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 155 antager bifall till den hemställan, som gjorts i den av herr Oscar Olsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits avslag å utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 155, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan denna voteringsproposition efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Om
tillfällig löne-
förbättring åt
folkskollärare
m. fl.
(Forts.)

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 156, i anledning av väckt motion om tillfällig löneförbättring för lärare vid statsunderstödda folkhögskolor.

Om
tillfällig löne-
förbättring åt
folkhög-
skollärare.

I en inom andra kammaren av herrar *S. Bengtsson* i Norup och *B. Eriksson* i Grängesberg väckt motion, nr 153, vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, hade hemställts, att riksdagen måtte

dels medgiva, att tillfällig löneförbättring finge för tiden 1 juli 1926—30 juni 1927 utgå till lärare vid statsunderstödda folkhögskolor i överensstämmelse med i motionen angivna grunder,

dels ock för ändamålet anvisa för budgetåret 1926—1927 ett extra förslagsanslag av 100,000 kronor.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen, i anledning av herrar Bengtssons i Norup och Erikssons i Grängesberg berörda motion II: 153, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning rörande tillfällig löneförbättring för lärare vid statsunderstödda folkhögskolor samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Reservation hade anmälts av herrar *A. C. Lindblad* och *B. F:son Holmgren*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å den i ämnet väckta motionen.

Herr **Lindblad**: Herr talman! Jag skall be att med samma skäl, som jag yrkade avslag på den föregående punkten, även få yrka avslag på den nu föreliggande. Särskilt som det även här är fråga om en enskild motion, så anser jag icke, att det finns någon anledning för riksdagen att skriva till Kungl. Maj:t.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att rörande nu föredragna utlåtande annat yrkande ej förekommit, än att vad utskottet hemställt skulle avslås.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å utskottets hemställan; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ändringsarbeten å serafimerlasarettet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten, den 19 mars 1926 dagtecknad proposition, nr 216, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till ändringsarbeten å nuvarande serafimerlasarettet i huvudsaklig överensstämmelse med sjukhusbyggnadssakkunnigas den 24 september 1925 avgivna förslag för budgetåret 1926—1927 anvisa ett extra reservationsanslag av 307,600 kronor, under förutsättning att ett lika stort belopp för samma ändamål beviljades av Stockholms stad och Stockholms läns landsting.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen,

två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *G. Sederholm* m. fl. (nr 301) och den andra inom andra kammaren av herr *E. Bernström* m. fl. (nr 429) däruti hemställt, att riksdagen ville med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 216 besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa allsidig utredning angående det ifrågasatta nya centralsjukhusets förläggning å annan plats än Ladugårdsgårde samt därefter till riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

en inom första kammaren av herr *I. Holmgren* väckt motion (nr 302) däruti hemställt, att riksdagen måtte dels, utöver av Kungl. Maj:t till ändringsarbeten å serafimerlasarettet äskade medel, anslå 276,225 kronor eller det mindre belopp, som kunde finnas skäligt, att under förutsättning av bidrag från Stockholms stad och län i den form och till belopp, som av Kungl. Maj:t godtoges, användas till ytterligare ändringsarbeten å lasarett, dels ock medgiva att, därest med Kungl. Maj:ts tillåtelse av serafimerlasarettet för enahanda ändamål upptoges lån å högst 1,314,350 kronor, vad till förräntning av detta belopp och amortering därav å tid, som Kungl. Maj:t bestämde, erfordrades finge såsom annan kostnad för lasarettens drift fördelas efter de grunder, som nu för sådan kostnad tillämpades eller framdeles kunde varda av Kungl. Maj:t godkända; samt

en inom andra kammaren av herr *R. Wagnsson* väckt motion (nr 430), däruti hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa förnyad utredning av Karolinska institutets och serafimerlasarettets byggnadsfrågor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

1) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, till ändringsarbeten å nuvarande serafimerlasarettet i huvudsaklig överensstämmelse med sjukhusbyggnadssakkunnigas den 24 september 1925 avgivna förslag för budgetåret 1926—1927 anvisa ett extra reservationsanslag av 307.600 kronor, under förutsättning att ett lika stort belopp för samma ändamål beviljades av Stockholms stad och Stockholms läns landsting;

2) att riksdagen måtte avslå herr Holmgrens berörda motion I: 302;

3) att herrar Sederholms m. fl. och Bernströms m. fl. berörda motioner, I: 301 och II: 429, måtte anses besvarade med vad utskottet förut anfört;

4) att herr Wagnssons berörda motion II: 430 måtte anses besvarad med vad utskottet förut anfört.

Reservationer hade anförts

1) av herrar *O. Bergqvist, C. J. G. Swartz, D. H. Petré, I. H. E. Pauli, A. Anderson* i Råstock, *K. V. Rydén, A. Å:son Törnkvist* i Karlskrona och *P. C. Jonsson*, vilka ansett att utskottets motivering bort hava den lydelse, reservationen visade;

2) av herr *B. F:son Holmgren*, vilken ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till herr *I. Holmgrens* motion I: 302;

3) av herr *C. P. V. Nilsson* i Gränebo, samt

4) av herr *J. Nilsson* i Malmö.

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

Herr *Bergqvist*: Herr greve och talman! Den fråga, som nu föreligger till avgörande, är av synnerlig vikt för hela den medicinska undervisningen i vårt land. Jag behöver ju icke här upptaga frågan om behovet av förbättrade anordningar i den sjukvårdsinrättning, som skall utgöra underlag för de medicinska studierna vid Karolinska institutet i Stockholm. Detta behov är så till fullo ådagalagt och erkänt, att det väl icke finns någon, vilken ställning han än intager till denna fråga, som förnekar detsamma. Men när man kommer till frågan om hur detta behov skall avhjälpas, så gå meningarna isär, som vi se av det utskottsutlåtande, som här föreligger. Utskottet säger: »Det synes utskottet icke tillräckligt utrett, huruvida icke serafimerlasarettet allt fortfarande skulle kunna, låt vara efter vissa ändrings- och tillbyggnadsarbeten, fylla de krav den medicinska undervisningen rimligen kan uppställa.» Det förefaller överraskande, att detta kunnat uttalas i utskottets motivering, ty om någonting är klart, är det väl, att de nuvarande byggnaderna vid serafimerlasarettet, även om de skulle påkostas stora summor, ingalunda kunna bli sådana, att de på ett tidsenligt sätt motsvara sitt ändamål. Man behöver icke vara sakkunnig, vare sig på medicinens område eller på arkitekturens, för att vid ett besök på serafimerlasarettet finna, att det är ogörligt att utbygga lasarettet med de nuvarande byggnaderna på sådant sätt, att lasarettet skulle bli ett tidsenligt sjukhus för den medicinska undervisningen. Jag tror därför, att en ny utredning i denna fråga är fullkomligt meningslös, ty den kan icke leda till annat än ett negativt resultat. Icke heller kan man tänka sig, att det nya sjukhus, som eventuellt skulle byggas, bör läggas på den plats, där lasarettet nu ligger, ty dels är den platsen alldeles för trång för ändamålet och dels skulle det förutsätta att man måste riva de nuvarande byggnaderna, vilket skulle medföra stora svårigheter för lasarettet under byggnadstiden; därtill skulle detta bli lika dyrt, som om man byggde på en annan plats.

Men så säger utskottet också, att man har starkt tvekat, huruvida ett så stort kliniskt sjukhus som föreslagits verkligen är av förhållandena påkallat för tillgodoseende av läkarutbildningen i landet. I detta fall får jag också säga, att man ju måste förvåna sig över att utskottet har ansett sig kunna ifrågasätta någon väsentlig minskning i det program, som härvidlag är uppgjort, ty detta program grundar sig på sakkunnig omprövning, och när man så gott som enhälligt inom de kretsar, där man verkligen känner behovet, har kommit till den uppfattningen, att man behöver ett antal av 1,000 eller 1,100 vårdplatser på lasarettet, så torde väl den saken vara så väl övervägd, att det svarligen kan ske någon ändring eller begränsning däri. Även den utanför stående begriper ju, att för en så stor undervisningsanstalt som Karolinska institutet, där den medicinska undervisningen på det mest allsidiga sätt i vårt land handhaves, kräves många kliniker och stort sjukmaterial, för att undervisningen skall kunna på ett enhetligt och allsidigt sätt bedrivas.

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

Emellertid ha också de reservanter, som hysa en annan mening i själva frågan, utgått ifrån, att vissa begränsningar skulle eventuellt kunna göras, men det har då inte varit fråga om vårdplatsernas antal, utan i stället har man velat, att det skulle övervägas, huruvida icke kostnaderna per vårdplats kunde något nedbringas genom förenklade anordningar vid laboratorier och andra till sjukhuset hörande inrättningar. Ett sådant övervägande måste naturligtvis ske vid den blivande utredningen.

Reservanterna ha utgått ifrån den bestämda övertygelsen, att en nybyggnad för lasarettet är nödvändig, och i likhet med Kungl. Maj:t ha de ansett, att denna nybyggnad bör ske i en enda etapp, så att alla kliniker på en gång överflyttas till de nya byggnaderna. Men då reservanterna utgått från denna ståndpunkt, har därav blivit en följd, att de ansett, att så litet kostnader som möjligt skulle nedläggas på den provisoriska förbättring av det nuvarande serafimerlasarettet, som är nödvändig. Kungl. Maj:t har framlagt ett förslag därom, gående ut på en sammanlagd kostnad av 615,000 kronor. Herr Holmgren har väckt en motion om ett större belopp, mera överensstämmande med vad som framgått av en tidigare företagen utredning. Gärna skulle man ha varit med om att tillstyrka det högre beloppet, men då reservanterna ha utgått från den förutsättningen, att man icke skall förhålla frågans vidare utredning utan söka sätta verket i gång så fort som möjligt, ha de tänkt sig, att man skulle kunna reda sig med den mindre kostnaden under övergångstiden, och därför ha reservanterna stannat vid Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende. Däremot förefaller det mig egendomligt, att utskottet, som förutsätter en mycket längre utredningstid, icke har gatt på det högre anslaget beträffande det ifrågasatta provisoriska istånd-sättandet av serafimerlasarettet.

Den andra frågan, som har stått klar för reservanterna men icke lika klar för utskottet, är frågan om samarbete mellan staten och Stockholms stad samt Stockholms län. I det fallet uttalar utskottsmajoriteten en viss tvekan, då den säger: »Ehuruväl tvekan kan råda, huruvida ett sådant samarbete bör betraktas såsom en oeftergivlig fordran vid tillgodoseendet av en ändamålsenlig läkarutbildning, har utskottet dock icke ansett, att tanken härpå bör i frågans nuvarande läge tillbakavisas.» Denna tvekan tror jag i flera avseenden skadar en lycklig lösning av serafimerlasaretsproblemet. Det torde icke böra finnas något tvivel om, att det samarbete, som ägt rum hittills mellan staten och Stockholms stad och län, varit till bättnad för båda parterna. Staten har haft stor nytta genom det tillmötesgående, som Stockholms stad därvidlag visat, då de kommunala sjukhusen i staden upplåtits för den medicinska undervisningen. Staden har sålunda ställt ett sjukmaterial av stor omfattning till förfogande för de medicine studerandena. Jag tror, att det finns anledning att i denna stund erkänna, att i det fallet Stockholms stad har visat stor välvilja. Det är också att förmoda, att samma välvilja skall vara att påräkna i fortsättningen, ifall ett samarbete kommer att fortfara på detta område, men det är detta, som med utskottets hållning äventyras. För det första innebär den tvekan, som utskottet uttalat, ett moment, som kan bli hindrande för ett gynnsamt beslut i avseende på det beräknade deltagandet i den kostnad, som nu först är ifrågasatt från stadens och länets sida. Det är klart, att när frågan kommer till stadsfullmäktige och landsting, huruvida dessa vilja deltaga med att tillskjuta hälften av de kostnader, som skola nedläggas på serafimerlasarettet, så frågar man sig där, hur det kommer att bli med den fortsatta samverkan. Då ser man, att utskottet uttalat en tvekan, och skulle riksdagen följa utskottet i detta avseende, är det ganska förklarligt, om både stadsfullmäktige och landstinget säga: »Nej, under sådana omständigheter bevilja vi visst icke

några pengar för ett samarbete i och för en provisorisk reparation av serafimerlasarettet.» Därmed skulle hela detta så ytterst nödvändiga projekt äventyras. Den som varit nere på lasarettet och sett hur där är exempelvis i poliklinikerna, måste säga sig, att det är ett fullkomligt oeffterrättlighets-tillstånd, som icke bör få fortvara. Därför bör man icke ställa det så, att man liksom på förhand gör det högst tvivelaktigt, huruvida någon medverkan i detta avseende kan påräknas från stadsfullmäktige och landsting.

Men vidare kan denna tvekan och den blivande långa utredningen också leda till och torde säkert leda till, att Stockholms stad tar sin lasaretsfråga i egen hand. Det har ju mycket länge varit ett på dagordningen stående spörsmål, att Stockholms stad skulle bygga ett större sjukhus. Man har sagt mig, att det skulle vara planlagt att byggas på Söder, men att hela denna sak är uppskjuten i avvaktan på, att det skulle bli ett samarbete i fråga om serafimerlasarettet, varigenom staden skulle få ett ökat antal vårdplatser för sina sjuka. Men om nu frågan skjutes ut i det ovissa, är det ganska förklarligt, om Stockholms stad säger: »Nej, vi kunna icke vänta på detta utan vi måste bygga vårt sjukhus, vi måste ha rum för våra patienter», och om detta sker, är hela utsikten till samarbete omintetgjord. Men då undrar jag verkligen, om staten gör någon vinst. Det torde väl vara uppenbart, att, om staten ensam skall bygga ett för den medicinska undervisningen vid Karolinska institutet tillräckligt stort sjukhus, det kommer att kosta betydligt mer än om det sker under samarbete med staden och landstinget.

Men så säger man: »De grunder, som ha föreslagits för en uppgörelse mellan staden och landstinget å den ena sidan och staten å den andra, äro mycket ofördelaktiga för staten.» Ja, i det fallet bör betonas, att något definitivt avtal icke föreligger, utan endast vissa grundlinjer som äro uppgjorda för ett blivande avtal. Det kan ju icke förnekas, att dessa i några avseenden te sig oförmånliga för staten och att de behöva undergå en revision. Särskilt är det ett par punkter, som man har fäst sig vid. Den första är den, att Stockholms stad enligt dessa linjer skulle få 200 platser och Stockholms län 40 platser på det nya moderna sjukhuset i stället för resp. 200 och 40 platser på det gamla sjukhuset utan någon som helst kostnad. Detta är en punkt, som behöver undergå revidering. Vidare skulle enligt förslaget staten i den nya lasaretsdirektionen icke bli tillräckligt representerad i förhållande till sin andel i sjukhuset. Även detta är en punkt, som behöver revideras. Men efter vad jag hört, ha representanterna för Stockholms stad icke intagit någon så definitiv och slutgiltig ställning, att de icke låta resonera med sig. Därför skall man icke låta avskräcka sig av vad som förekommer i propositionen om denna sak utan överlåta åt utredningen att söka få till stånd gynnsammare villkor för staten i dessa avseenden.

Beträffande sedan frågan om garnisonssjukhuset och dess inkorporering i serafimerlasarettet, så har utskottet uttalat sin tvekan även om detta. Reservanterna återigen ha ansett, att det skulle vara en förmånlig anordning. Nu må detta ju vara en sak, som kan underkastas förnyad utredning och det behöver ju icke bli någon tuva, som stjälpur hela lasset.

Men så är det platsen för det nya lasarettet. Däröfver ha flera olika meningar gjort sig gällande, och ett stort antal platser äro som bekant föreslagna. Enligt reservanternas mening är otvivelaktigt den föreslagna platsen på Ladugårdsgärdet den ur alla synpunkter lämpligaste, och de bästa förutsättningarna för ett billigt uppförande av byggnaden torde också finnas där genom de goda grundförhållanden, som till synes förefinnas. Emellertid har mot denna plats erinrats, att markvärdet där är så pass högt, att man icke ville ta området i anspråk för en sådan inrättning. Därför ha reservanterna också sagt, att de icke anse sig kunna tillråda, att denna plats

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

vidare kommer i betraktande. Av de övriga platserna, som äro föreslagna, är det särskilt två, som ha ansetts med fördel kunna ifrågakomma. Platserna på Söder ha ansetts ligga för långt bort, vilket i flera avseenden skulle bli ogynnsamt, och platserna på Kungsholmen anses vara trånga och oländiga att bebygga. Dessutom finnas redan förut flera sjukhus på Kungsholmen. Av de övriga platserna har Karlsbergstomten syntts kunna ifrågakomma och därjämte har nu undersökts en plats bortom hästgardets kasern, som i handlingarna kallas för fältrittklubbens bana. Den sistnämnda har förefallit ledamöterna av statsutskottet, som besökt den, rätt acceptabel och bra, både med hänsyn till sitt läge och sitt utrymme, för ett blivande serafimerlasarett. Reservanterna ha stannat för att föreslå, att dessa båda tomter skulle upptagas till jämförelse vid den blivande utredningen och att man då skulle kunna bestämma sig för en av dem. Villkendera det än blir, torde lasarettet få ett bra läge, dock så, att något företräde synes böra ges åt platsen bakom hästgardets kasern, därför att sjukhuset då skulle komma i en stadsdel, där man förut icke har något sjukhus, under det att sjukhuset, ifall det förlägges till Karlberg, kommer bra nära Sabbatsberg.

Jag vill uttala den fasta övertygelsen, att riksdagen handlar klokt, om den nu försöker bana väg för en lösning av denna fråga på sådant sätt, att den icke behöver komma igen alltför snart. Att göra provisorier på ett område som detta blir i längden dyrare, utom det att det blir oändamålsenligare. Skall man nu verkligen ta ett steg för förbättrande av förutsättningarna för den medicinska undervisningen i Stockholm, bör man göra det reellt och riktigt. Det talas visserligen i utskottets utlåtande om den stora betänksamhet man bör hysa i finansiellt avseende inför ett så stort företag som detta. Det är alldeles riktigt och rätt, men Sverige är dock en kulturstat, och Sverige måste hålla sin odling i alla avseenden så högt som möjligt. Framför allt på det medicinska området, som har så oändligt stor betydelse för hela vår folkhälsa och hela vår svenska ras, måste man säga, att även om bördorna bli rätt tunga, så är det nödvändigt, att vi ta dem på oss och ställa det så, att vi i detta avseende icke bli efter utvecklingen i andra länder.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. i ärendet anförda reservationen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Holmgren: Herr greve och talman! Hela den medicinska högskolans i Stockholm, hela Karolinska institutets öde är beroende av det sätt, på vilket riksdagen avgör denna fråga i dag och vid kommande riksdagar. Det är således en mycket viktig fråga, och jag ber att få börja med de ord varmed herr Bergqvist nyss slutade, då han framhöll denna saks kulturella innebörd. Jag skulle vilja påstå, att Sveriges ställning bland folken beror i icke ringa grad på det arbete, som utföres vid våra universitet och högskolor, och icke minst på vad som göres vid våra medicinska högskolor, våra medicinska vetenskapliga anstalter. Jag ber att få påminna om, huru som den starka ställning, som Tyskland intog före kriget, till ganska betydande del hade sitt ursprung i den allmänna beundran och aktning för Tysklands vetenskap, som härskade över hela världen. Och det icke minst den tyska medicinska forskningen och de stora uppoffringar, som alla de tyska staterna gjorde för att skapa värdiga ramar för sina vetenskapliga forskningsinstitut, det var icke minst detta, som var betydelsefullt, och vi veta alla, att från hela världen lärjungar strömmade till Tyskland och förde

med sig hem aktning och beundran för landet. Även nu efter kriget se vi, vilken stor betydelse sådana kulturella anordningar hava. Vi se hur t. ex. den stora Rockefellerstiftelsen i Amerika offrat de oerhördaste summor för att sätta på fötter och skapa modern utrustning för Förenta staternas medicinska vetenskapliga högskolor. Vi se också, huru man t. o. m. skapar medicinska läroanstalter i främmande land. Så t. ex. ha i östra Asien Förenta staterna byggt en medicinsk högskola, säkerligen icke utan att förstå, vilken stor betydelse och fördel detta har för det egna landet. Karolinska institutet har här hos oss försökt och strävat efter att i mån av sina krafter hedra vårt land i dessa avseenden, och jag tror, att det gjort ett ganska gott arbete i så måtto. Jag påminner t. ex. om hurusom för närvarande från Karolinska institutet och av dess professorer utgivas 7 stycken internationella medicinska tidskrifter på främmande språk, spridda i hela världen och med ett gott och alltjämt stigande anseende. Jag vill peka på det erkännande åt Karolinska institutet, som ligger i att Nobel anförtrorde detta institut uppgiften att utdela sitt medicinska pris. Jag påminner ytterligare om huru under de sista åren institutet fått ännu en storartad donation, den Andersonska donationen, för att med dess avkastning bekosta vetenskaplig forskning. Dessa saker visa, att Karolinska institutets arbete tillvunnit sig respekt, och man kan också säga, att häri ligger en viss förpliktelse även för statsmakterna att se till, att det skapas yttre möjligheter för denna högskola att på ett värdigt sätt utföra det ansvarsfulla värv, som den fått. Jag menar att man, då man tänker på dessa frågor, bör ha allt detta också i minnet, så att man har ett klart begrepp om frågans storleksordning, när man fattar ståndpunkt till de ekonomiska uppoffringar, som krävas för denna sak.

Enligt det förslag, som 1919 års sjukhusbyggnadssakkunniga framlagt, skulle på statens del komma en kostnad av omkring 12 miljoner kronor för det ifrågasatta bygget. Denna summa synes mycket stor, men jag skulle vilja påstå, att den icke är överdrivet stor, om man tar i betraktande vad jag nyss försökte framhålla, nämligen frågans kolossalt stora innebörd för vårt land. Och jag ber att till jämförelse få nämna, att i Danmark redan före kriget byggdes dess rikshospital, som satte på fötter den danska medicinska vetenskapen, och att den danska staten för detta ändamål offrade en summa, om jag minnes rätt, av 10 miljoner kronor; det var med dåvarande penningvärde.

Nu är det ju så, att Danmark säkerligen haft den största fördel av detta, och jag skulle vilja påstå, att Danmark även haft politisk fördel av den höga ställning, som dess vetenskap, till stor del tack vare statens ekonomiska uppoffringar, intagit. När man nu jämför härmed den summa av 12 miljoner kronor, som kräves av svenska staten, skall man icke heller glömma bort, att en mycket stor del av denna summa skulle statsverket få igen, genom att få till sin disposition serafimerlasarettets nuvarande fastigheter, vilka ha ett betydande värde, som torde uppgå till betydligt mer än hälften av den ifrågasatta summan. Utskottet ifrågasätter nu, om det verkligen är nödvändigt att bygga nytt för serafimerlasarettet, och om man icke skulle kunna få tillräckligt tillfredsställande förhållanden genom att bygga till och bättra på det nuvarande serafimerlasarettet. Utskottet uttrycker sig så, att »det synes utskottet icke vara tillräckligt utrett, huruvida icke serafimerlasarettet *allt fortfarande* skulle kunna, låt vara efter vissa ändrings- och tillbyggnadsarbeten, fylla de krav den medicinska undervisningen rimligen kan uppställa». Jag ber då att få påminna kammaren om att serafimerlasarettet *hittills* icke kunnat fylla dessa anspråk mer än till en mindre del; det är nämligen så, att i serafimerlasarettet inrymmes bara en mindre del

Ang. ändringsarbeten å serafimerlasarettet m. m.
(Forts.)

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

av Karolinska institutets kliniker: vid serafimerlasarettet finnas endast 5 av institutets kliniker belägna, under det att runt omkring, strödda ut på Stockholms stads sjukhus, finnas icke mindre än 10 av Karolinska institutets kliniker. Redan detta ställer frågan i en ganska annorlunda dager. Om man tänker efter, vad det är, som nödvändiggör nybyggnad för serafimerlasarettet, så finner man, att det är i första hand kravet på bättre lokala förhållanden för *alla* Karolinska institutets kliniker, icke bara för dem, som äro belägna i serafimerlasarettet, utan också för alla de andra. Man måste tacksamt erkänna Stockholms stads välvilliga medverkan till att möjliggöra en medicinsk undervisning, då staden upplåtit så många av sina sjukhus för denna undervisning, men man måste konstatera, att inga av Stockholms stads sjukhus, som inrymma dessa kliniker, ha byggts med tanke på detta ändamål; de äro således icke byggda för undervisning eller för medicinsk forskning. Man kan redan därav förstå, att klinikerna icke kunna vara fullt ändamålsenliga och att det behöves nybyggnader för institutets kliniker ur denna synpunkt. Det behöves också, att institutets samtliga kliniker sammanföras till ett samarbetande helt, vilket nu icke alls är förhållandet, såsom man kan förstå, då klinikerna äro strödda runt omkring. Och denna sida av saken har varit en av huvudanledningarna till upptagandet av frågan om behovet av nybyggnad för Karolinska institutet. För att en verkligt kraftig vetenskaplig forskning och en verkligt framgångsrik, modern sjukvård skall kunna bedrivas, är det nödvändigt, att det äger rum lokal samverkan mellan de olika specialdisciplinernas kliniker och tillhörande teoretiska institutioner. Om man ser frågan på detta sätt, torde det icke vara svårt att förstå, att det är omöjligt att förverkliga detta mål på den plats, där serafimerlasarettet nu ligger, på en helt liten och trång tomt. Det kan ju hända, att det skulle vara möjligt, om man uppförde en skyskrapa, att där få rum för ett tillräckligt antal sängar för de sjuka, men det torde vara alldeles omöjligt att gestalta denna nybyggnad på sådant sätt, att man får fullt moderna förhållanden för denna sjukvård liksom för undervisningen och för forskningen. Detta har insetts redan av 1912 års kommitté, som på sin tid framlade förslag om lasarettbyggnad på Ladugårdsgärdet. Det kan således enligt min mening icke råda tvivel om att det är alldeles ogörligt att få tillfredsställande förhållanden och tillfredsställande utvecklingsmöjligheter för Karolinska institutets samtliga kliniker på serafimerlasarettets nuvarande område, och jag tror det är rätt olyckligt, att utskottet så starkt framhållit behovet av ytterligare utredning i detta avseende, såsom det första, som behöver göras, innan man kan skrida vidare. Jag tror det är alldeles påtagligt, att det verkligen icke är nödvändigt.

Vad sedan avtalsfrågan angår, säger utskottet, att man icke kan med säkerhet påstå, att det skulle vara absolut nödvändigt att ha något samarbete med Stockholms stad för att få till stånd en ändamålsenlig läkarutbildning, och detta kan väl vara riktigt. Något sådant samarbete har, såsom jag nyss nämnde, icke ägt rum i Danmark, men vad jag tryggt kan påstå det är, att det torde bli betydligt dyrare för staten, om det skall åstadkommas moderna och tillräckliga anordningar för den medicinska undervisningen utan att man på något sätt ordnat frågan om bidrag från Stockholms stad, som ju själv ändå har så stort intresse av att få ökat antal sjukvårdsplatser. Jag vill också påpeka, att serafimerlasarettet sedan gammalt har ett avtal med Stockholms stad, enligt vilket Stockholms stad bekostar en del av den årliga driftkostnaden för lasarettet, och det torde icke vara lätt att undgå att träffa ett avtal i *någon* form med Stockholms stad om det nya sjukhuset. Om detta avtal lämpligen kan träffas på det sätt, som 1919 års sakkunniga föreslagit, torde bli en helt annan fråga, och jag tror, liksom herr Bergqvist,

att det avtalsförslaget hade åtskilliga brister, och bland annat just den, som herr Bergqvist påpekade, att statens representation i direktionen icke var tillräckligt stark. Man bör också vid avtalets utformning se till, att icke från Stockholms stads sida kan läggas hinder i vägen för staten, då det gäller att utforma anordningarna på det sätt, som är nödvändigt för undervisningen och forskningen.

Vad sedan tomtfrågan beträffar, vill jag deklarerera min ståndpunkt till den på samma sätt som jag gjorde, då frågan diskuterades i Svenska läkarsällskapet. Jag anser, att den tomt, som är föreslagen å Ladugårdsgärdet, är för sitt ändamål mycket bra, men kan den icke komma i fråga, måste man tydligen medgiva, att det finnes en mångfald andra områden, som också kunna vara bra att förlägga sjukhuset på, och jag vill såsom min mening säga, att det allra viktigaste därvidlag är, att området har tillräcklig storlek; det är nästan det huvudsakliga här. Har det tillräcklig storlek, torde sjukhuset kunna ligga nära nog var som helst. Bland de tomter, som äro föreslagna, skulle jag tro, att både den, som ligger vid fältrittklubbens bana och den å Norrbackaområdet, möjligen kunna vara lämpliga för ändamålet; det beror, som sagt, på, hurvida de äro tillräckligt stora framför allt.

Till sist vill jag säga något angående frågan om reparationer av serafimerlasarettet. Det framlades i januari 1925 av sjukhusbyggnadssakkunniga ett förslag till reparationsarbeten på serafimerlasarettet. Emellertid, då de sakkunniga sedan kommo med sitt förslag till detta stora bygge på Ladugårdsgärdet, hade de frångått det första förslaget till ändringsarbeten vid serafimerlasarettet och framlade i september månad ett betydligt begränsat förslag till sådana ändringsarbeten, nämligen detsamma, som nu i den kungl. propositionen föreslås och som statsutskottet föreslår. Anledningen till att de sakkunniga hade frångått sitt första förslag var ju den, att de under mellantiden kommit till den uppfattningen, att det bästa skulle vara, att serafimerlasarettets drift nedlades på en gång och så fort som möjligt, efter deras beräkning efter en tidrymd av tio år, och de ansågo då, att om en så kort tid skulle återstå för lasarettet, kunde det icke vara absolut nödvändigt eller oundgängligt att göra de större reparationsarbeten, som föreslogos i januari 1925. Emellertid har denna anledning att fråga det ursprungliga förslaget numera bortfallit, ity att ingen människa i frågens nuvarande läge kan tro, att det skulle vara möjligt att ha en ny sjukhusbyggnad fix och färdig inom 10 år, så att serafimerlasarettet då kunde nedläggas, utan det allra minsta, som det kan vara tal om, är, att åtskilliga år över den angivna tidrymden måste förgå, låt oss säga som ett minimum 12 eller 15 år, om man är sangvinisk.

Alla erkänna nu emellertid, att det större ändringsförslag, som framlades i januari 1925 och som jag i min motion gått in för, är det enda förslag, med vilket verkligen tillfredsställande förhållanden skapas vid serafimerlasarettet, och att det nu framlagda förslaget, som förordats av statsutskottet, är ett förslag, som ingen varit tillfreds med eller ansett vara tillfredsställande men som man tagit såsom ett nödfallsförslag helt enkelt.

De missförhållanden vid serafimerlasarettet, som kvarstå orubbade, ifall det ändringsförslag kommer till utförande, som statsutskottet nu förordar, äro mycket betydande, och om dessa missförhållanden, som fortfarande komma att kvarstå, ha de sakkunniga till exempel yttrat, att de äro rent av upprörande vid vissa sjukavdelningar. Direktionen har sagt, att bristfälligheterna äro så stora, att de kunna menligt inverka på lasarettets anseende såsom sjukvårdsanstalt, och beträffande vissa andra brister att den ur rent humanitär synpunkt på det varmaste måste förordas, att bristerna avhjälpas med det snaraste. De bristfälligheter vid serafimerlasarettet, om vilka dessa

Ang. ändringsarbeten å serafimerlasarettet m. m.
(Forts.)

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

uttalanden fällts, komma att kvarstå, sedan riksdagen beviljat medel och sedan de ändringsarbeten blivit utförda, som statsutskottet nu föreslår. Jag ber få påpeka detta, ty jag anser att det är ganska viktigt.

Jag ber vidare få påpeka, att lärarkollegiet vid Karolinska institutet enhälligt förordat utförandet av de större, i januari månad år 1925 föreslagna ändringsarbeten, som jag i min motion föreslår, och att detta är den enda av de huvudfrågor, som sjukhusbyggnadsfrågan innebär, i vilken Karolinska institutets lärarkollegium varit fullkomligt enhälligt. Det är utan tvivel ett ganska stort undervisningsintresse, som talar för att det större projektet utföres. Under den minimitid, som kan förgå, tills serafimerlasarettet flyttas, låt oss säga under 12 år, vilket torde vara mycket optimistiskt räknat, skola minst ettusen medicine kandidater utbildas vid serafimerlasarettet i de delar av deras praktiska utbildning, som har den största vikten för deras verksamhet såsom läkare, och de skola då göra det under former i vissa avseenden, som äro synnerligen otillfredsställande. Jag skall strax lämna några exempel härpå. Under samma tidrymd skola 60,000 patienter vårdas vid serafimerlasarettets kliniker under förhållanden, om vilka direktionen och de sakkunniga fällt de yttranden, som jag nyss läste upp. Under denna tid av 12 år skola vidare 200,000 patienter behandlas vid serafimerlasarettets polikliniker, nota bene vid de av serafimerlasarettets polikliniker, för vilka *icke några* förbättringsarbeten föreslås utan vilka skola förbli, även efter det att det nu föreliggande förslaget genomförts, alldeles orubbade med de missförhållanden, som nu vidlåda dem. Det tycks mig vara underligt, att man icke skulle kunna få göra de förbättringar, som nu äro behöfliga för att undervisningen och sjukvården under de närmaste 12—15 åren skola kunna äga rum under någorlunda tillfredsställande förhållanden vid serafimerlasarettet. Den utgift, som kräves för att realisera det ändringsprogram, som först framlades av de sakkunniga, är ju jämförelsevis liten. Hela detta ändringsförslag slutar på en summa av 2,482,000 kronor, men av den summan är det meningen, att staten kontant skulle betala endast 583,000 kronor, således icke så värst mycket mer än staten kontant betalar för de ändringar på sammanlagt 600,000 kronor, som nu föreslås av statsutskottet. Den övriga delen av den summa, som kräves för de större omändringsarbetena, skulle ställas till förfogande av Stockholms stad och län i form av räntefritt lån, och större delen av arbetet skulle bekostas genom ett amorteringslån, som serafimerlasarettet skulle upptaga, och detta amorteringslån var avsett att amorteras på 20 år. Den årliga kostnad, som staten skulle få vidkännas för amorteringen av detta lån, skulle högst uppgå till 69,000 kronor. Det var meningen, att kostnaderna för lånets amortering skulle slås ut på underhållsdagarna vid lasarettet och sålunda en betydande del av desamma betalas av Stockholms stad och län. Den enda summa, med vilken det kapital, som serafimerlasarettet sedan kan ställa till statens förfogande för det nya sjukhusbygget, skulle minskas, om det större ändringsförslaget utfördes, var icke mer än 583,000 kronor. Om man jämför dessa omkostnader med de omkostnader, som staten sedermera årligen måste vidkännas, därest man skall kunna på ett tillfredsställande sätt definitivt ordna förhållandena, äro de ju särdeles små, det måste man säga.

Jag anser också, att om man tänker på dessa förbättringsarbeten vid serafimerlasarettet, bör man icke glömma bort, att de sjuka, som vårdas vid lasarettet, visst icke enbart äro ifrån Stockholms stad och Stockholms län, utan att det är icke mindre än 40 % av sjukantalet vid serafimerlasarettet, som består av patienter, som varken äro från Stockholms stad eller Stockholms län utan från hela det övriga landet. Serafimerlasarettet har ju sedan flera generationer tillbaka varit ett centralsjukhus, kan man säga, för hela

riket, dit de sjuka strömmat dels av egen drift, dels också ditskickade av landets läkare, då det varit fråga om mera svårtydda fall.

Dessa omständigheter tillsammans göra, att jag för min del måste anse, att det varken är klokt eller lyckligt, att riksdagen beslutar endast dessa mindre ändringsarbeten vid serafimerlasarettet. Jag tror, att det är ett rimligt och skäligt krav, att man skall kunna under de 12 år, som nu närmast äro framför oss, få tillfredsställande förhållanden för undervisningen, för forskningen och för de sjuka, då kostnaden icke är större. Det är så rimligt, att jag för min del måste hålla på — trots de små utsikterna att vinna någon anslutning — att riksdagen borde gå in för det större förslaget.

Herr talmannen har för en stund sedan fäst min uppmärksamhet på att formuleringen av klämman i min motion i dess första del icke är sådan, att proposition kan framställas på densamma. Klämman lyder nämligen, att riksdagen måtte »dels, utöver av Kungl. Maj:t till ändringsarbeten å serafimerlasarettet åskade medel, anslå 276,225 kronor eller det mindre belopp, som kan finnas skäligt».

Jag ber då att få ändra denna kläm så att orden »eller det mindre belopp, som kan finnas skäligt» bortfalla för att möjliggöra, att proposition skall kunna framställas på ett yrkande om bifall till denna kläm.

För att slutligen säga något om det mindre omfattande ändringsförslag, som statsutskottet nu förordar, så är det ju — det är jag övertygad om — ingen här, som kan anse, att man icke ens bör bevilja medel därtill. Alla torde väl vara ense om att det ändå är det minsta, som man rimligtvis kan göra i fråga om ändringar vid serafimerlasarettet. Det synes mig under sådana förhållanden också ligga mycket stor vikt på att man verkligen får utföra detta mindre förslag så snart som någonsin är möjligt. Själva utgångspunkten för att statsutskottet föreslår denna mindre summa är ju, att det anser, att det är under ett jämförelsevis kort provisorium, varunder dessa förbättringar skola fungera, men då är det väl ytterligt viktigt, att de ändringsarbeten, som äro avsedda för ett helt kort provisorium, också göras så snart som möjligt och icke uppskjutas. Så har emellertid hittills under hela tiden gjorts, och jag ber att få påpeka, att de förslag till partiella förbättringar av polikliniken, som här föreslås, äro identiskt desamma, som de serafimerlasarettets direktion åren 1922 och 1923 hos Kungl. Maj:t begärde att få utföra men icke fick tillåtelse att utföra. När man nu får medel till detta, är det väl, menar jag, av mycket stor vikt, att man får utföra arbetet genast, men med den formulering, som statsutskottet givit sin kläm, är det icke möjligt att få tillfälle därtill, ty statsutskottet säger ju, att detta anslag av 307,600 kronor skulle beviljas av riksdagen, under förutsättning att ett lika stort belopp för samma ändamål beviljas av Stockholms stad och av Stockholms läns landsting.

Stockholms stadsfullmäktige ha förklarat sig villiga att bidraga till kostnaderna för det föreslagna sjukhuset vid Ladugårdsgärdet med åberopande av vad stadskollegiet i ärendet anför. Stadskollegiet har i sitt utlåtande nr 56 för i år sagt, att med frågan om kommunalt anslag till vissa förbättringsarbeten vid det gamla serafimerlasarettet bör anstå, till dess frågan om samarbete mellan staten och staden blivit definitivt avgjord. Utskottet ifrågasätter ju nu överhuvud taget, om något samarbete bör komma till stånd emellan staden och staten, och det tycks mig vara ganska påtagligt att under sådana förhållanden, om man tager utskottsmajoritetens motivering, det icke finns den minsta utsikt att för den närmaste framtiden kunna få någon användning för dessa medel, som riksdagen nu står i begrepp att bevilja, utan att det bara blir en platonisk, gest helt enkelt, trots att beho-

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

vet är så kolossalt stort. Jag tycker, att det förhållandet är mycket be-
drövligt.

Om man ser på reservanternas motivering, finner man, att saken där lig-
ger bättre till, så till vida som i reservationen uttryckligen betonas önskvärd-
heten av samarbete med Stockholms stad. Men jag tror, att icke heller
denna motivering är tillräcklig för att borteliminera svårigheterna med punk-
ten 1) i utskottets hemställan, nämligen därutinnan att det endast är under
förutsättning av att ett lika stort belopp för samma ändamål beviljas av
Stockholms stad och Stockholms läns landsting, dessa pengar här anslås.
Det har ju egentligen icke förts några förhandlingar i det avseendet. Så-
lunda har Stockholms läns landsting aldrig tillfrågats i denna sak. Lands-
tinget skulle enligt finansieringsplanen ha att betala över 100,000 kronor
för dessa förbättringsarbeten, som statsutskottet nu föreslår, och det är väl
då inte så alldeles säkert, att det inte vid förhandlingarna om dessa saker
kan komma något emellan, som gör, att en modifiering kräves. Det före-
faller mig därför, som om det vore ytterst önskligt, att Kungl. Maj:t kunde
få rättighet att göra någon jämkning i dessa villkor om att det skall vara
ett precis lika stort belopp, som skall beviljas av Stockholms stad och Stock-
holms läns landsting.

Jag skall fördenskull taga mig friheten föreslå en liten omredigering
av punkt 1) i utskottets hemställan, så att den skulle få följande lydelse:
»att riksdagen må för budgetåret 1926—1927 anvisa ett extra reservations-
anslag av 307,600 kronor att under förutsättning av bidrag från Stockholms
stad och län i den form och till belopp, som av Kungl. Maj:t godtages, an-
vändas till ändringsarbeten å serafimerlasarettet i huvudsaklig överensstäm-
melse med sjukhusbyggnadssakkunnigas den 24 september 1925 avgivna för-
slag». Ändringen i förslaget avser således bara formuleringen, men innebär
icke någon förändring i fråga om den summa, som kräves, eller i fråga om
det arbete, som tänkts utfört. Det förefaller mig, som om man med denna
formulering skulle ha större möjligheter att under den närmaste tiden på-
börja dessa arbeten, vilka äro högst trängande. Jag skall taga ett exempel
för att visa kammaren, huru det verkligen står till i fråga om en del saker,
som här krävas ändring i. Jag vill påpeka förhållandena inom den medi-
cinska kliniken vid serafimerlasarettet: där skola i två små rum, som icke
äro större än att ungefär 10 personer kunna sitta i vardera rummet, år-
ligen undersökas 6,000 å 8,000 personer, och av dessa är det många, som
komma tillbaka flera gånger, så att antalet besök är mycket större än denna
siffra. För att det skall vara möjligt, är det nödvändigt, att en del patien-
ter på samma gång sitta i undersökningsrummet så att t. ex. 8 kvinnor
samtidigt sitta avklädda i det undersökningsrum, som är avsett för kvinnor,
och i detta rum befinna sig dessutom ett par studenter och en läkare, sys-
selsatta med undersökning av patienterna, varvid de måste utfråga dem om
deras allra mest intima förhållanden. Det är klart, att detta är utomordent-
ligt otillfredsställande för de sjuka. Det är även ur undervisningssynpunkt
mycket otillfredsställande, ty för de undersökningar, som studenterna skola
öva sig i, undersökningar av lungor och hjärta t. ex., kräves absolut tystnad.
I stället är där fullt med folk, och många prata på en gång. Man förstår,
att det icke kan bli den träning, som vore önskvärd för de blivande läkarna.

Jag vill även i fråga om samma poliklinik påpeka, att på grund av lokala
förhållanden det icke finnes möjlighet att *behandla* patienterna där. Man
kan blott undersöka patienterna och tala om för dem, vad de böra göra, men
man kan ingenting göra åt dem. Det är väl också något upprörande i detta.
Genom det mindre förslag, som statsutskottet nu förordar, avhjälpes beträ-
fande den medicinska polikliniken alla dessa svåra missförhållanden fullstän-

digt, och det tyckes mig vara påtagligt, att förbättringarna böra ske så snart det någonsin är möjligt.

Jag ber därför, herr talman, att till sist få yrka bifall till utskottets hemställan i punkt 1) med den förändring jag nyss läste upp, och beträffande punkt 2) yrkar jag bifall till min motion, med den ändring i formuleringen av slutklämman, som jag nyss läste upp.

Ang. ändringsarbeten å serafimerlasarettet m. m.
(Forts.)

Herr förste vice talmannen: Herr greve och talman! Det är nu snart 25 år eller ett kvarts sekel sedan jag i egenskap av ledamot i Stockholms stads drätselnämnd jämte en kamrat i denna och tvenne kamrater i hälsovårdsnämnden hade i uppdrag att komma in med förslag om en tomt för ett nytt sjukhus för Stockholms stad, vilket skulle betjäna de södra delarna av staden. Vi valde då en plats i Enskede, vilken kallas Dalen. Sedan tillkommo omständigheter, som gjorde, att realiserandet av saken blev uppskjutet; det var på grund av Maria sjukhus' ombyggnad och utvidgning, och diverse provisoriska åtgärder, som gjorde, att man kunde hjälpa sig fram. Emellertid köptes Årsta gård, och sedan dess har jag icke haft någon befattning med denna sak. För Stockholms stad har sedan utarbetats förslag till ett sjukhus vid Årsta. I denna situation blev jag på sin tid av den dåvarande ecklesiastikministern, herr Rydén, tillfrågad, huruvida jag icke tyckte det var lämpligt att det etablerades ett samarbete mellan staten och Stockholms stad, efter förebilden av vad som skett i Lund rörande Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar och även skett i Uppsala, eftersom Stockholms stad skulle bygga ett nytt sjukhus, och Karolinska institutets undervisning fordrade, att serafimerlasarettet skulle flyttas till en ny plats, då några utvidgningar icke kunde komma i fråga på dess nuvarande tomt. Man har alltid klagat på att staden och staten ha så svårt att samarbeta, och då detta var ett uppslag att taga vara på, förklarade jag mig villig att ingå i den kommitté, som hade att förbereda detta ärende. Emellertid fick denna kommitté sitt uppdrag utvidgat, i det att garnisonssjukhuset skulle så att säga samarbetas med det nya, låt mig kalla det, serafimerlasarettet. Då Stockholms stad behövde 400 nya vårdplatser, kan man därav förstå, att det måste bli ett mycket stort sjukhus. Det var icke möjligt att lösa denna fråga på annat sätt än att det måste bli ett mycket stort sjukhus, och vid den föreslagna lösningen härav skulle ändå icke Karolinska institutet få alla kliniker samlade på en plats, beroende på att man i detta fall även måste taga hänsyn till vad Stockholms stad önskade. I alla fall, efter 7 års arbete föreligger nu ett sakkunnigutlåtande, som blivit mycket ingående ventilerat. De herrar, som varit med om kommittéarbetet, torde nog — detta har åtminstone varit min erfarenhet upprepade gånger — haft en känsla av att detta arbete hör till de mest trötlösa. Det är ytterst sällan som man ser något omedelbart eller givet resultat av arbetet, och vad detta sakkunnigutlåtande beträffar, har det från en del håll mottagits med, jag vill icke precis säga illvilja, men dock med en viss oförmåga att förstå utgångspunkterna och innehållet i detsamma. Det är beklagligt, att så mycket arbete blivit förgäves nedlagt därpå. Jag talar nu icke för min egen räkning, jag talar å alla de framstående vetenskapsmäns vägnar, som verkligen nedlagt ett uppoftande arbete, vilket varit mycket illa avlönat, professorerna Key och Forssner, doktor Bauer, samt icke till förglömmandes, reservanten, professor Holmgren.

Nu har frågan varit före hos Kungl. Maj:t, och sedan Kungl. Maj:t anvisat en tomt, vilken är mycket omtvistad, på Ladugårdsgärdet, ha naturligtvis ritningar fått göras upp med hänsyn till denna tomt, och dessa ritningar äro mycket dyrbara och ha kostat mycket penningar. Här ha således på denna

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

sak nedlagts ett betydande arbete och rätt stora kostnader. Det är då ganska beklämmande att se den ställning regeringen nu intagit till frågan, då den säger, att den icke kan besluta sig för det framlagda förslaget utan att detta måste först omarbetas, och regeringen ställer sig även något skeptisk i avseende å den tomt, som den själv föreslagit. Nu kan man, som också skett från en del håll, naturligtvis göra gällande, att denna tomt, för vilken man stannat, sedan åtskilliga andra tomter undersökts och blivit eliminerade, är alldeles för dyrbar för detta ändamål. Jag får då säga, att frågan om värdet å den tomt, liggande på det sätt, som tomten å Ladugårdsgärdet gör, är ju rätt omtvistad, men det förekommer, enligt mitt begrepp, de mest vidunderliga beräkningar av värdet härvidlag. Man har sagt, att tomten omfattar 200,000 kvadratmeter, och nu säljer staden tomter i närheten härav på Norra Djurgården till ett pris av 120 kronor pr kvadratmeter, och så räknar man ut vad tomten med detta pris skulle gå till. Men detta är ett alldeles missvisande sätt att räkna: här är ju icke någon stadsplan uppgjord, inga gator eller ledningar äro dragna på området, och redan detta gör, att man måste räkna bort en tredjedel av tomtmarken. Sedan är det ändå mycket svårt att veta vad man kan få för tomten. Man skulle naturligtvis inte kunna sälja dessa tomter i ett nafs, utan det skulle ta en tid av 20 å 25 år, och man förlorar då räntor under tiden. Om man diskonterar det värde man kan få i framtiden till nutidsvärde, få vi ett helt annat resultat än man på sina håll kommit till. Naturligtvis är läget mycket fint, det kan man säga, men frågan är verkligen, om man ej, när det gäller en stor kulturell institution, bör bortse från det uppskattade tomtvärdet och låta själva ändamålet bestämma, var en dylik institution skall förläggas. Dessutom kommer till, det är visserligen sant, att under tidernas lopp en jordvärdestegring kan inträffa, men det går upp och ned på den även i detta fall, och jag tror att Djurgårdskommissionen, vars intresse man för övrigt mycket väl kan förstå, kan intyga, att man numera, med de höga byggnadskostnader som råda, icke kan få de pris för tomterna, som man fick vid de första försäljningarna. Jag har själv en del rätt otrevliga erfarenheter av detta. Således måste jag säga mig, att i frågor av detta slag får man bedöma förhållandena allsidigt och icke genast säga, att detta är en alltför dyrbar tomt. Stockholms stad har alltid ställt sig på den ståndpunkten, att den för stora kulturändamål upplåtit dyrbara tomter; till konserthuset, till handelshögskolan och till stadsbiblioteket m. m., och det märkvärdiga är, att utan att riksdagen blandat sig i saken, har på ett Ladugårdsgärdestomten nära liggande område tomter upplåtits för Röda korsets sjukhus, för Sofiahemmet och för Stadion, vilka naturligtvis ligga på ännu dyrbarare mark än fallet skulle bli med ifrågavarande sjukhus, då den av sakkunniga föreslagna tomten icke ligger omedelbart intill Valhallavägen, utan är skjuten tillbaka, så att det blir tillfälle att bygga upp sex- å sjuvåningsbus där på en sträcka uteder Valhallavägen. Nu vet jag icke, om det på det hela taget är önskligt, att hela Ladugårdsgärdet skall bebyggas på detta sätt, men vill man driva affärer, får man göra på det sättet.

Nu har i utskottsutlåtandet tagits upp en fråga, som jag aldrig hört dryftas förut, angående ombyggnad av serafimerlasarettet på dess nuvarande tomt. Jag vill icke uttala mig om detta projekt, ty omöjligheten därav har blivit klarlagd av professor Holmgren, men jag vill säga, att jag alltid betraktat det såsom ett axiom, att man icke kan bygga om serafimerlasarettet på dess nuvarande tomt, där det icke finnes tillräckligt utrymme för en utvidgning.

Dessutom skulle man då inte kunna, som man nu kan, lägga värdet av serafimerlasarettets tomt i vågskålen mot den kostnad, som det nya lasarettet skulle draga. Jag vill inte alls inlåta mig på den frågan, vars upp-

dykande nu förefaller mig ganska egendomligt. Ingen av de vederbörande, som jag träffat och som kunnat ha något omdöme i den vägen, ha fallit på nämnda tanke.

För att sedan återgå till vad Kungl. Maj:t säger om villkoren, och att det skulle bli samma villkor här som de vilka träffats rörande Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund, liksom mellan Uppsala stad och län samt staten, så kan jag inte se annat, än att de villkor, som i den delen här blivit preliminärt uppställda, äro precis desamma, och hur man skulle kunna pressa staden på flera medgivanden, förefaller mig rätt obegripligt. Jag får uppriktigt säga, att jag varit förvånad över det tillmötesgående, som representanterna för hälsovårdsnämnden, vilka deltagit i arbetet inom kommittén, hava visat i denna fråga, och jag misstänker, att om jag själv nu hade haft något att säga som stadens representant i denna fråga med avseende å den finansiella sidan av saken, så hade jag säkert icke varit så tillmötesgående som de varit. Jag förstår inte, hur man skall kunna pressa dem till att gå med på några flera förmåner för staten.

Herr Bergqvist anförde såsom ett oförmånligt villkor, att staden nu för de nya vårdplatser, som den enligt det gamla avtalet med serafimerlasarettet erhåller, inte skulle betala något särskilt. Men där finns en compensation, och denna består däri, att Stockholms stad redan i betydlig grad bidragit till ombyggnader vid serafimerlasarettet. Därtill kommer också den omständigheten, att staden för närvarande har 100 vårdplatser utan någon avgift, och den förmånen skulle staden i framtiden gå miste om. Det är den compensation, man tänkt sig, när man ej pressat staden särskilt med avseende på de från gamla serafimerlasarettet till det föreslagna nya centralsjukhuset flyttade vårdplatserna.

Sedan är det frågan om, hur man skall tolka reservanternas uppfattning. Reservationen pekar på nya tomter, som skulle undersökas, och det vore ju högst önskvärt, att riksdagen uttalade sig bestämt i den vägen, ty att nu tänka sig att gå den väg, som vederbörande redan gått och utreda lämpligheten av en viss tomt och sedan komma fram med ett förslag, som utarbetats på grundval härav och få bakläxa igen på det, det är ovillkorligen att vräka pengarna i sjön. I stället får man väl, om meningen är att samarbetet med Stockholms stad skall fortsättas, ha klart besked i frågan.

Vad nu de här andra tomterna beträffar, så nämnes här t. ex. Karlberg. Jag får då nämna, att jag var en av dem, som rätt länge höllo på denna tomt vid Karlberg. Jag ansåg den lämplig därför att då det från början var meningen att bygga ett sjukhus på Söder, är Ladugårdsgärdet den längst norrut belägna plats man kan tänka sig, om man skall taga någon hänsyn till Stockholms stads önsknings. Men det visade sig, att det skulle bli rätt svårt att bebygga tomten vid Karlberg, och då jag särskilt fäste mig vid den, hade vi inte blivit bjudna på den ifrågasatta tomten, som ligger på Ladugårdsgärdet, så att jag ansåg mig sedan ha skäl att övergiva tanken på Karlbergstomten.

Nu kan jag inte yttra mig om de tomter, som i övrigt här äro ifrågasatta. De kunna ju förefalla acceptabla, och från stadens sida kan det göra desamma, vilka som komma till användning. Men jag kan inte tänka mig, att dessa tomter även från Karolinska institutets sida kunna vara acceptabla, trots att professor Holmgren gjorde gällande, att det ur denna synpunkt voro likgiltigt, var tomten ligger, om blott institutet får en tillräckligt stor tomt. Skall den nu ligga på Arsta eller Enskede, som det talas om i den kungl. propositionen, så kan det ju strängt taget från stadens sida icke göras någon invändning mot det läget, men jag kan aldrig tänka mig, att dessa platser, sådana de äro situerade, kunna vara acceptabla från institutets syn-

Ang. ändringsarbeten å serafimerlasarettet m. m.
(Forts.)

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

punkt, då ju omöjligen de lärare och elever, som dagligen måste ge sig dit, kunna vara betjänade med ett sådant läge. Läget av dessa tomter förefaller mig därför något avigt, från den synpunkten.

Jag yrkar naturligtvis bestämt avslag på utskottets hemställan, men jag skall vänta med det yrkande, som jag i övrigt skulle vilja framställa, då jag vet, att här kommer att göras ett särskilt yrkande från en ledamot av statsutskottet, vilken tänker sig att även den tomt, för vilken de här ritningarna nu äro uppgjorda, enligt riksdagens mening skulle kunna komma i fråga. Jag har för närvarande icke något mer att tillägga.

Herr Kvarnzelius: Herr greve och talman! Det är ju alldeles klart, att i en fråga av så stor ekonomisk innebörd som den föreliggande olika meningar skulle komma att göra sig gällande, helst då det är första gången denna fråga bringas inför riksdagen i den form, den nu har. Vad som ytterligare gör, att man kan anse rätt naturligt, att delade meningar kunna göra sig gällande bland riksdagsmännen, är ju, att man kunnat inhämta av den kritik, som sluppit fram till allmänheten, att det råder mycket delade meningar bland vetenskapens utövare, bland målsmännen för den vetenskap, som det här är fråga om. Jag har för min del haft nöjet att mottaga en mycket rikhaltig litteratur i detta ärende, och detta har gjort, att jag tvingats att i någon mån sätta mig in i det, redan innan jag kom hit till riksdagen. Jag får då säga, att så länge det är så pass delade meningar bland vetenskapsmännen själva i denna fråga, blir för lekmannen den naturliga slutledningen, att så länge meningarna bland dem äro så delade, är det nog bäst att vila på hanen. Jag tror därför, att den linje, som statsutskottet här intagit, är den riktigaste, och att man bör begära en förnyad utredning med rätt så bestämda direktiv. Man kan ju inte komma ifrån, att det är mycket avsevärda belopp, som man avser att här nedlägga på en sjukvårdsinrättning, som för statens vidkommande inte skulle hava att tjäna något annat syfte än utbildningen av läkare. Ty, såsom herrarna veta, är det så, att sjukvården i övrigt är en kommunal angelägenhet, till vilken staten inte lämnar några bidrag i någon som helst form. Således få exempelvis våra landsting och de städer, som icke deltaga i landsting, själva sörja för sjukvården inom resp. län eller stad, d. v. s. uppföra sjukvårdsanstalter och bestrida kostnaderna för driften vid dessa sjukvårdsanstalter. Det ändamål, som en sjukvårdsinrättning av den art, som här är i fråga, skulle tjäna, och som kan sammanfalla med statens intresse, är sålunda endast den undervisning, som skulle bedrivas här. Då förtjänar det väl i alla fall att hållas i sikte, att trots det att serafimerlasarettet icke är så förstklassigt, som herr Holmgren ansåg vara önskvärt, är det dock så, att läkarutbildningen trots detta sker på ett tillfredsställande sätt här i landet. Jag har icke hört någon erinran i det hänseendet, att de läkare, som utbildas här i landet, inte äro jämförliga med läkare i andra länder. Dessutom är det så, att vi äga två undervisningsanstalter för utbildning av läkare utöver Karolinska institutet med serafimerlasarettet, nämligen dels i Uppsala och dels i Lund. Under sådana förhållanden vill det förefalla mig, och det har också varit statsutskottets uppfattning, att denna fråga inte är av så brådskande natur, att man skulle vara förhindrad att begära en fullständigare utredning, så att man bättre kan överblicka det hela, innan riksdagen på något som helst sätt tager ställning till frågan. I det avseendet vill jag för min del säga, att jag funnit det anmärkningsvärt, att de sakkunniga, som haft denna fråga om hand, hava så ensidigt bitit sig fast vid en enda tomt, nämligen tomten på Ladugårdsgärdet, den dyraste som finnes att tillgripa, att de nästan säga, att det är omöjligt att inom ett rimligt avstånd inom Stockholms rayon

bringa upp någon annan tomt, som kan användas för ändamålet. För min del får jag säga, att i detta yttrande måste anses ligga en betydande överdrift. Jag styrkes i denna min uppfattning därav, att professorer och läkare förordat andra tomter för ändamålet, vilka äro betydligt billigare, och enligt deras uppfattning fullt lämpliga. Det är då inte rimligt att begära, att riksdagen här skall för detta ändamål binda sig för anvisande av den dyrbaraste mark som kronan disponerar i detta land, då kronan har annan och billigare mark, som med fördel kan komma till användning för samma ändamål.

Herr Lamm yttrade, att man överskattar värdet av marken på Ladugårdsgärdet, ty även om man säljer tomter för ett visst antal kronor pr kvadratmeter, kan man inte sälja alla dessa tomter på en gång. Detta är alldeles riktigt. Men även om man inte förrän efter åtskilliga år kan få in dessa 25 miljoner kronor, så behöver staten i alla fall inom denna tidrymd dessa 25 miljoner kronor för olika ändamål, och dessa 25 miljoner kronor skulle icke vara tillgängliga för staten, om man förlägger sjukvårdsinrättningen till Ladugårdsgärdet. Jag ber i detta hänseende att få erinra herrarna om att då det varit fråga om att bygga kaserner eller andra militära etablissemang har det alltid viftats med, att vi skulle få disponera Ladugårdsgärdet och Mariebergstomterna och tomterna, där fortifikationen var förlagd. De medel, vi därigenom skulle få in, skulle då användas för att betala de nya militära etablissemangen. Men i samma ögonblick man vill exploatera dessa områden, så svaras det alltid: »Vi kunna inte disponera dem, vi kunna inte sälja dem. De skola disponeras för andra ändamål.»

Vad nu Ladugårdsgärdet beträffar, så skulle det disponeras för det nya sjukhuset. För min del får jag säga, att man måste väl ändå se till att det är något sammanhang i det ekonomiska program, som riksdagen går ut ifrån när den fattar det ena eller det andra beslutet, så att man inte så fullständigt glömmar vad som varit förutsättningen för visst beslut, att man sedan inte alls på något som helst vis vill vara med om dess realiserande även om det är möjligt.

Exempelvis, när vi köpte Järvafältet för dyra pengar för att bereda de trupper, som äro förlagda till Stockholms garnison bättre utbildningsmöjligheter, förutsattes det, att man skulle få Ladugårdsgärde disponibelt för andra ändamål. Nu har denna förutsättning emellertid på grund av att militären inte gärna vill flytta från Stockholm, tillsvidare icke blivit realiserad. Men den dag, då man måste flytta trupperna från Ladugårdsgärdet till Järvafältet, kommer ett betydande antal miljoner att erfordras för att uppföra de nya kaserner, som då bliva erforderliga. Då, om icke förr, torde man ha ytterligare anledning att vilja repliera på att anskaffa medel därtill med tillhjälp av det nuvarande övningsfältet, som man kan taga i anspråk för tomtförsäljningsändamål.

Om jag nu ser på vad reservanternas hava anfört i tomtfrågan, har jag en mycket stark känsla av att de, om det kunnat anses möjligt att få det igenom i riksdagen, skulle velat gå in för att förorda den ifrågasatta tomten på Ladugårdsgärde. De taga till nöds Karlbergsområdet med, och de uttala vidare, att det bör tagas under övervägande, om man icke kan disponera tomtområdet borta vid Livgardets till häst kaserner vid vägen till Värtan — Fältrittklubbens bana, som det benämnes. Men tendensen i reservationen är tydlig och klar i den riktningen, att är det så, att man kan finna tillräckliga skäl att anföra mot Karlbergstomten och Fältrittklubbens bana, vore det bra, ty då kommer man i alla fall att stanna vid Ladugårdsgärde. För min del anser jag, att det är alldeles nödvändigt, att riksdagen resolut säger ifrån, att Ladugårdsgärdet icke kan komma i fråga för detta ändamål,

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

så att den frågan en gång för alla blir avförd. Det är enligt min uppfattning det viktigaste, som bör ske vid denna riksdag. Men därvidlag ha reservanternas enligt mitt förmenande i någon mån svävat på målet, och redan ur denna synpunkt anser jag, att reservationen icke här bör kunna godtagas.

Sedan har det sagts, att det är viktigt, att man ser till, att man i fortsättningen får upprätthålla samarbetet med Stockholms stad. Jag tror också, att det är riktigt, att man såvitt möjligt bör få ett samarbete till stånd, men jag vill samtidigt säga, att detta samarbete icke kan köpas till vilket pris som helst. Det vill förefalla mig, som om man kunde ha rättighet att fordra så pass mycket tillmötesgående av Stockholms stad, att om staten lämnar betydande anslag till sjukvårdsinrättningens anläggning och vidare lämnar fri tillgång till de läkarkrafter, som arbeta på sjukvårdsinrättningen, staten åtminstone skall vara fri från att även deltaga i underhållskostnaderna, kostnaderna för utspisning av de sjuka och dylikt.

Vad betyder nu denna poliklinikvård för Stockholms stad? Den skall ju vara kostnadsfri. Härigenom beredes Stockholms stads medborgare en fullständigt fri läkarbehandling. Det är ostridigt en kommunal angelägenhet, om man anser sig ha råd att bestå sig med en dylik fri läkarvård, ty det finns inte en sådan fri poliklinikvård vid våra sjukvårdsinrättningar ute i landsorten. Här sitta vi i riksdagen och gnugga provinsialläkartaxan, när det gäller en tioöring mer eller mindre, för att man skall kunna göra det åtminstone drägligt för landsortsbefolkningen i fråga om dess sjukvårds-kostnader. Jag bortser då ifrån att i de allra flesta fall befolkningen på landet har avsevärda vägsträckor att färdas, som fördyra deras sjukbesök och som, om de skola hämta läkare, givetvis medföra betydande kostnader utöver vad provinsialläkaren skall ha för sitt arbete. Den saken kan inte alldeles lämnas ur sikte, när man skall se till vad som kan anses såsom skäligen villkor, då det gäller för staten att träffa en överenskommelse med en kommun som Stockholm om gemensamhet i detta avseende. Och därvidlag anser jag, att betydligt bättre villkor måste uppnås, innan man kan anse, att rimliga anspråk hava blivit tillgodosedda. Även ur denna synpunkt måste en förnyad utredning komma till stånd.

Det är klart, att innan denna fråga har kommit i ett sådant skede, att riksdagen kan vara i tillfälle att fatta beslut om byggets påbörjande, kommer en så lång tid att förflyta, att det icke ligger någon som helst rimlighet i att man under hela denna tid skulle låta serafimerlasarettet förbliva i det skick, i vilket det för närvarande befinner sig, utan det måste underkastas rätt betydande restaureringar och, jag tillägger det, utvidgningar. Att ur utskottsmajoritetens förslag läsa ut, att man har utgått från att man skall komma ifrån byggandet av ett nytt sjukhus är ju icke riktigt. Men om man kan förskjuta den tidpunkt, då det nya sjukhuset skall tagas i bruk, låt oss säga 20 eller 25 år, genom att sätta serafimerlasarettet i stånd, gör man så avsevärda besparingar årligen i räntor på det kapital, som en ny sjukvårdsinrättning kostar, att det skall visa sig vara en mycket god affär. Vi behöva bara räkna 5 procent på 12 miljoner kronor för att finna, att vi ha 600,000 kronor årligen för detta ändamål, och efter 10 år äro vi uppe i 6 miljoner kronor. För detta belopp kan man göra betydande förbättringar och utvidgningar av det nuvarande serafimerlasarettet. Med de moderna transportanordningar, som nu finnas i form av hissar och dylikt, torde det icke vara omöjligt att, om man lägger på lasarettet en eller annan våning, få rätt betydligt större utrymme. Och jag vill säga, att det är lättare och för handhavandet av sjukvården bekvämare att ha en våning mer i sjukhuset än att ha sådana ytområden, som ifrågasatts i det föreliggande

förslaget. Om jag fattat det rätt, har någon, som har kritiserat kommitterades förslag, kommit till det resultatet, att en sjuksköterska, som tre gånger om dagen skall hämta mat åt de sjuka, som hon har under sin vård, får tillryggelägga 4.5 kilometer. Man får erkänna, att när avstånden äro sådana, har ett sjukhus blivit mycket storslaget.

För närvarande är det ju ingen läkarbrist här i landet. Tvärtom börjar det ju klagas över att vi ha ett motse ett läkarproletariat. Även ur den synpunkten vill det synas mig, att frågan icke är av så brådskande och trängande natur, att man icke kan begära, att man, innan riksdagen på något som helst sätt binder sig, åtminstone får en mera allsidig utredning än som för närvarande föreligger. Jag tror icke, att några verkligen berättigade eller vitala intressen trädas för nära genom att man bereder detta rådrum. Jag tror icke, att man med skäl skall kunna beskylla dem, som nu vilja gå fram något försiktigare, som vilja ha klarare papper, innan de fattat ståndpunkt i frågan, för att de icke skulle kunna ha lika stort intresse för läkarutbildningen som de, vilka nu vilja ha ett snabbare realiserande av tillkomsten av det nya sjukhuset.

Här har nu sagts, att om icke riksdagen fattar ett annat beslut än vad utskottet har föreslagit, kommer Stockholms stad att taga sin sjukvårdsfråga i egen hand och samarbetet med Stockholms stad är därigenom omöjliggjort. Ja, mina herrar, jag har varit med så pass länge i landstingets arbete med sjukvårdsfrågor, att jag har klart för mig, att när ett landsting beslutar sig för att bygga ett sjukhus och tror, att det nu har dessa sjukvårdsangelägenheter avklarade för lång tid framåt, visar det sig alltid, att ett par, tre år efteråt dyker det upp krav på att man måste bygga ytterligare ett nytt lasarett. Precis samma förhållande kommer alltid att föreligga här i Stockholm. Här kommer alltid att successivt, allteftersom tiden går, föreligga behov av nya sjukvårdsinrättningar, även om Stockholms stad nu ensam tillgodoser de sjukvårdsbehov i detta avseende, som föreligga företrädesvis för Södermalms del. Detta skäl verkar alltså icke för mig på något sätt avskräckande, ty jag tror, att den möjligheten alltid skall stå öppen, att vid den tidpunkt, då staten är färdig att sätta i gång med detta företag, skall ett samarbete med Stockholms stad kunna komma i gång, därför att Stockholms stad även då kommer att hava behov av ökade sjukvårdsmöjligheter.

Vad nu beträffar det föreliggande förslaget, förtjänar det, att man fäster uppmärksamheten på, att serafimerlasarettets direktion har satt i fråga, huruvida det kan anses rimligt, att den rätt, som Stockholms stad har till 200 vårdplatser på det nuvarande serafimerlasarettet, automatiskt skulle övergå till det nya sjukhuset, eller att Stockholms län, som nu har rätt till 40 vårdplatser, skulle få dessa 40 vårdplatser automatiskt överförda till det nya sjukhuset. Stockholms stad har på sin tid för dessa 200 vårdplatser betalt 244,600 kronor och Stockholms läns landsting för sina 40 sängar 50,000 kronor. Vad kostar en sängplats, när man nu uppför ett lasarett? Det räknas med 15,000 till 20,000 kronor. Om vi räkna med 20,000 kronor — det är kanske litet högt, men i förhållande till det pris, det nya sjukhuset skulle representera, bleve det ju billigt — skulle dessa 200 vårdplatser representera en summa av 4 miljoner kronor. För 244,600 kronor, som Stockholms stad en gång i tiden betalt, skulle staden nu få 200 platser på ett modernt sjukhus utrustat med alla möjliga tekniska nyheter på medicinsens område. Därtill har staden under den tid, som förflutit, sedan detta belopp av 244,600 kronor erlades, haft tillgång till en mycket billig sjukvård för en del av sin befolkning på serafimerlasarettet, vilken sjukvård för staten har medfört ökade årliga kostnader.

Vad kommittéförslaget i övrigt beträffar har redan påpekats, att trots att

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

staten skulle betala hälften av den brist, som skulle uppstå i fråga om vårdkostnaderna, skulle staten icke ha mera än en minoritet i styrelsen, och trots att staten skulle tillhandahålla tomt för ett billigt pris och lämna betydande anslag för sjukhusets uppförande, skulle som sagt bestämmanderätten ligga i de kommunala myndigheternas hand. För min del kan jag icke anse det vara riktigt av riksdagen att redan på förhand på något som helst sätt ge på hand, att man vill vara med om sådana anordningar.

Jag skall icke längre upptaga kammarens tid. För min del är jag bestämt övertygad om att vad utskottet här har föreslagit är det längsta, som riksdagen i dag bör gå, under förväntan att vi sedan få denna fråga åter i sinom tid, bättre utredd, med fördelaktiga och mera antagliga villkor i fråga om samarbetet med Stockholms stad, och att man då får anvisning på en tomt, som är disponibel för detta ändamål och som icke har så högt värde, som tomten på Ladugårdsgärdet har. Vad den sistnämnda beträffar, anser jag för min del, att riksdagen i dag bör säga ifrån, att den icke kan få disponeras för detta ändamål.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag såväl i fråga om motiveeringen som i fråga om klämmen.

För min del skulle jag icke ha något emot att, ifall det funnes utsikter därtill, kammaren bifölle den modifierade form av klämmen i punkten 1), som professor Holmgren här har föreslagit. Jag skall rösta för detta förslag, om det på allvar kommer upp till omprövning, men tillsvidare inskränker jag mig till att yrka bifall till utskottets förslag oförändrat.

Med herr Kvarnzelius förenade sig herrar *Enhörning* och *Rosén*.

Herr statsrådet **Olsson**: Herr talman! Det slut, till vilket herr Kvarnzelius kom, överensstämmer ju egentligen med det slut, till vilket Kungl. Maj:t kommit — vad anslagsbeloppet beträffar. Men när jag nu hörde herr Kvarnzelius' utgångspunkter, är jag något förvånad över att han kunnat komma till detta resultat. Om jag såsom departementschef haft den utgångspunkten, skulle jag aldrig kunnat förorda ett belopp på 307,600 kronor. Det är visserligen bra, att man vill, att någonting skall göras, men det är också bra att riktigt veta eller åtminstone något närmare bestämma sig för vad som skall göras. Det är klart, att det är många faktorer, som spela in, då man skall bestämma sig för detta val. Men den främsta faktorn är väl ändå, vilken syn man i stort har på spørgsmålet. Har man den meningen, att man skall bygga ett nytt sjukhus och bygga detta snart, då kan man nöja sig med en mindre reparation; har man den meningen åter, att man skall bygga ett nytt sjukhus men dröja därmed, då är det klart, att man får taga till reparationerna något större. Har man slutligen den meningen, att man endast skall gå in för tillbyggnader och utbyggnader samt i övrigt delvisa reparationer, då förefaller det mig, som om det inte skulle finnas något skäl för att hålla på att laga och lappa så här.

När jag hade att pröva detta ärende, tyckte jag, att de många och starka skälen talade för att man skulle bygga nytt och bygga detta nya så snart som möjligt. Det förelåg visserligen ett kommittébetänkande, men detta var av den beskaffenheten, att det var svårt för departementschefen att omedelbart gå in för förslaget. Kammarens ärade förste vice talman har uttryckt sitt missnöje med den behandling, som detta förslag har fått inom departementet. Jag vill därför påminna om att kommittéutlåtandet är daterat någon gång i september månad — jag minns inte datum — år 1925, att det sedan gått ut på remiss för att grundlagsenligt beredas och kommit tillbaka från universitetskanslern i mitten av februari detta år, att vidare stadsfull-

mäktige här i Stockholm tagit ståndpunkt i frågan den 15 mars och att propositionen är daterad den 19 mars. Det har varit stridiga meningar om förslagen i detta kommittébetänkande. Det var under sådana omständigheter nödvändigt för departementschefen att skilja mellan de stridiga meningarna, vilket naturligtvis betyder en överarbetning. Men det förstår kammarens ärade förste vice talman lika väl som jag, att sådant gör man inte på ett par dagar. Men för att i alla fall ingenting skulle fördröjas i onödan, resonerade jag som så, att det måhända kunde vara bra att låta riksdagen få tillfälle att göra sig en första orientering redan vid denna riksdag. Det finns ju saker och ting här, som kunna ha nytta av att få en förberedande behandling, som i sin tur kan ge departementschefen ledning i fortsättningen. Det är detta, som har varit orsaken till, att den kungl. propositionen har fått den form, som den fått, och naturligtvis också anledningen till att vi nu här diskutera inte anslaget å 307,600 kronor — som alla förresten äro eniga om — utan helt andra saker. Det föreföll mig att några frågor mycket väl skulle kunna besvaras av riksdagen redan nu. Hur skall det byggas? Och var skall det byggas? Det föreföll mig inte vara orimligt, att riksdagen, som dock består av en hel del förfarna karlar — jag tror att herr Kvarnzelius alldeles underskattar sig själv och utskottets övriga ledamöter, när han talar, som han gör — skulle kunna lämna svar på de båda frågorna, hur det skall byggas, och var det skall byggas. Skall staten gå ensam i detta byggnadsföretag, eller skall den slå sig tillsammans med någon? Skall man bygga i Stockholm eller i Göteborg? Jag har hört, att tanken på den senare platsen också varit uppe i utskottet — en enslig tanke visserligen, men i alla fall. Och om man bestämmer sig för Stockholm, var skall man bygga här?

På dessa frågor, som departementschefen velat ha svar på, har han fått svar, som man med skäl kan säga vara otillfredsställande. Ja, utskottsutlåtandet löser egentligen upp hela frågan i tvivel och tveksamhet. Var och en, som läst igenom utlåtandet, måste ge mig rätt, när jag säger detta. Det finns strängt taget bara en enda fast punkt, och det är punkten om Ladugårdsgärdet. Men den är fast på det sättet, att Ladugårdsgärdet inte alls får röras. Jag är övertygad om att man inte kan bygga en kungl. proposition på den punkten, hur fast den än är.

Den diskussion, som har förts här, har annars inte givit mig någon anledning att yttra mig, förrän herr Kvarnzelius grep in. Jag kan gentemot hans påstående, som ju representerade statsutskottets synpunkter, ingenting annat göra än att understryka de synpunkter, som departementschefen förut egentligen alldeles tillräckligt har understrukit. Inte kan det behövas en allsidig utredning av den beskaffenhet, som herr Kvarnzelius nu förordade, för att taga ståndpunkt till de, som det förefaller mig, rätt så enkla frågor, som föreligga i den kungl. propositionen. Om vi hålla oss till tomtfrågan — naturligtvis är det svårt att säga precis, var man skall lägga detta nya sjukhus, om man går in för att bygga ett sådant, men nog kan man väl säga, om man vill ha det i norr eller i söder, i öster eller i väster. Och om det är någon mening med talet, att man inom en någotsånär snar framtid skall ha ett nytt förslag, så är jag för min del övertygad om att riksdagen måste uttala sig litet mera bestämt. Kungl. Maj:t kan säkerligen inte lägga fram förslag till ett slags standardsjukhus, som man sedan kan placera var som helst, i Enskede eller på Norrbackatomten eller någon annan stans. Det går inte. Sjukhuset måste höra tillsammans med den mark, där det bygges. Man kan, som jag säger, inte på detta vis skapa i luften någon-ting, som man sedan låter dala ned här eller där.

Det förefaller mig, som om det inte heller skulle vara svårt för vare sig

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

herr Kvarnzelius eller någon annan att bestämma sig i samarbetsfrågan. Om herr Kvarnzelius gått igenom akterna i detta stycke, skall han lätt finna, att ett sådant samarbete i den form, som här är föreslagen, icke är någonting annat än en naturlig och, som det synes mig, god avslutning på ett förhållande, som har rätt under många år. Ty det har varit på det sättet här i Stockholm, att staten och staden under en lång följd av år ha lånat av varandra. Det ligger då ingenting orimligt i att man till sist säger, att nu ta vi och gå in under samma tak. Villkoren behöver man inte vara så ängslig för. Det är mycket bra, att det påpekats, att det i detta hänseende finnes saker och ting, som inte äro så rimliga just ur statens synpunkt. Men om det ligger på det sättet, som jag tror, att det ligger till, att stat och stad båda ha nytta och glädje av detta samarbete, tror jag inte, att det blir svårt att till sist komma överens.

Nu ville herr Kvarnzelius liksom förringa den anpart, som staten har i denna sak, genom att säga, att för staten gäller det ju ingenting annat än läkarutbildningen, och för den sakens skull skola vi väl inte kasta bort så mycket pengar. Men läkarutbildningen består ju inte bara i att sitta och läsa böcker; den består väl framför allt i att studera människorna — studera de sjuka människorna, som man numera i allt större utsträckning vårdar på sjukhus. Staten blir ju då för sin läkarutbildning tvungen att skapa sig ett eget sjukhus eller också gå i samarbete med någon annan. Det har visat sig — det tror jag, att läkarna i kammaren skola ge mig rätt i — att de kommunala klinikerna i ett sådant fall som detta äro att föredraga framför statliga kliniker, därför att det material, man får på de förra, är både större och rikhaltigare än det man får på de senare, och det ger på grund därav de unga medicinarna en bättre utbildning.

Jag skulle till sist vilja säga, att därest riksdagen följer de synpunkter, för vilka herr Kvarnzelius gjorde sig till målsman, då kastar riksdagen hela frågan ut i det ovissa. Jag tror, att professor Holmgren hade rätt däri att till och med användningen av de föreslagna 307,600 kronorna kan komma att bli rätt så tvivelaktig. Nå, det kan man måhända diskutera om, men vad man däremot inte kan diskutera, det är, att ett sådant dröjsmål kommer att på ett oerhört ledsamt sätt gå ut över både värden av patienterna på serafimerlasarettet och utbildningen av läkarna där. Jag har vid två olika tillfällen och rätt länge fått se, hur det är, och jag har verkligen blivit upprörd över de förhållanden, som äro rådande där borta. Det är egentligen onödigt att komma med några stora ord, och det är inte heller min mening att göra det. Men jag vill sluta med att säga, att därest riksdagen går in för ett nytt sjukhus inom en rätt så snar framtid, gör den inte bara en human gärning, utan den gör också en kulturgärning.

Herr Swartz: Herr talman, mina herrar! Jag skall börja med att i allo instämma med den senaste ärade talaren, särskilt i hans slutmening. Jag måste säga, att den erfarenhet jag i alla fall i någon mån har fått i denna fråga under de sju år, under vilka jag varit sysselsatt med densamma, har givit mig en bestämd uppfattning om att staten är skyldig att snarast möjligt göra vad de sakkunniga vetenskapsmännen på detta område hava varit eniga om. Herr Kvarnzelius yttrade, att det har rätt delade meningar bland vetenskapsmännen i denna fråga. Jag får säga, att jag förstår inte, vad meningen var med detta uttalande. Jag tror inte, att det har varit några som helst delade meningar i avseende på nödvändigheten att bygga ett nytt sjukhus, åtminstone icke bland sådana vetenskapsmän, som över huvud taget hava haft något med sjukhusvård att göra och som därför äro sakkunniga på området.

Här har sagts, bland annat av herr Kvarnzelius, att det måste äga rum en förnyad utredning i frågan. I vilket avseende? Jag vet verkligen inte, vad det är för något, som behöver ytterligare utredas. Har man läst de handlingar, som åtfölja den kungl. propositionen och som hava varit tillgängliga för dem, som haft att taga närmare befattning med densamma, tror jag verkligen inte, att man kan komma till den uppfattningen, att det behövs utredning i något som helst avseende, som icke redan är genom sakkunniga utrett. Det skulle ha varit ytterst intressant att få höra, vilka direktiv man skulle ge för en sådan utredning, och vad den skulle omfatta. Det har visst sagts här förut, men det skadar inte att upprepa det, att denna fråga på ett eller annat sätt varit föremål för övervägande i, jag tror inte jag tar miste, om jag säger över trettio år. Det började med att en medlem av serafimerlasarettets direktion föreslog, att en utredning härom skulle ske. Den tog nu icke sin början förrän 1912 och avslutades 1914. Sedan kom det en ny utredning, som egentligen gällde frågan om garnisonssjukhusets förhållande till serafimerlasarettet och vad därmed ägde sammanhang, vilken utredning, efter vad jag vill minnas, avslutades 1917. Slutligen följde den tredje utredningen, i vilken jag deltagit och som pågick under sju år, från 1919 till 1926. Jag tror verkligen, att denna fråga är så vänd, så stött och blött från alla de synpunkter, som hava något reellt intresse för dess klarläggande, att det är tämligen onödigt och oriktigt att säga, att det behövs en ny utredning. Det behövs ingen sådan för dem, som vilja, att något skall göras i saken, men väl för dem, som endast vilja hålla på och utreda och icke komma till något resultat. Det har nu icke varit fallet med oss, som haft med saken att göra. Vi hava icke den uppfattningen, att det i alla avseenden är så väl ställt med läkarundervisningen, som vi hörde av herr Kvarnzelius. Det har förvisso ordnats så väl med den, som det är möjligt, men detta uttalande innebär endast och allenast ett det allra högsta erkännande åt de ansträngningar, som från läkarnas håll göras i detta syfte. Jag tror, att de själva skola vara de första att erkänna, att det ännu återstår åtskilligt där. Men varför? Jo, därför att de nödiga förutsättningarna saknas för att undervisningen skall kunna meddelas på ett riktigt sätt och leda till avsett resultat. Jag tror, att den tiden är kommen, då det åligger staten att göra slag i saken här och söka åstadkomma en ändring fortast möjligt. Det är dock ganska märkligt att av de tre institutioner för läkarundervisning, som vi hava här i vårt land, universiteten i Uppsala och Lund samt Karolinska institutet, hava Uppsala och Lund fått sina förhållanden tämligen väl ordnade. I Uppsala är allt ännu icke färdigt, men arbetet är i full gång. Det enda institut, där under avsevärd tid ingenting har gjorts, är det största, nämligen Karolinska institutet. Det är det, som har den största vikten och betydelsen för utbildningen av läkare här i landet och som således har det största inflytande, som kan utövas på undervisningens väg, på sjukvården och på det allmänna hälsotillståndet i landet. Jag är förvånad över att man, när en sådan fråga kommer upp till behandling, egentligen icke anlägger några andra synpunkter än vad jag skulle vilja kalla slantarnas politik. Det är visserligen sant, att slantarna äro värda att ha, det är inte fråga om det, men det lär betyda ännu mera, att folkhälsan skötes på sådant sätt, att man kan draga fördel både av sina andliga och lekamliga tillgångar.

Här har nu gjorts en del anmärkningar, särskilt från herr Kvarnzelius' sida. De ha först och främst gått ut på att det skulle verkställas en utredning, eftersom det ännu icke är tillräckligt utrett, huruvida ej serafimerlasarettet allt fortfarande, låt vara efter vissa ändrings- och tillbyggnadsarbeten, skulle kunna fylla de krav, som den medicinska undervisningen rim-

Ang. ändringsarbeten å serafimerlasarettet m. m.
(Forts.)

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

ligen kan uppställa. Jag tror, att det var i detta sammanhang, som han sade, att lasarettet under en mycket lång följd av år — jag tror, att jag kan supplera det genom att säga 130 år — på ett tillfyllestgörande och lämpligt sätt fyllt de fordringar, som ställts på detsamma. Men det är dock en liten skillnad på de fordringar, som ställdes vid början av den period, då man först började tänka efter, om icke serafimerlasarettet borde byggas om, och de krav, som man måste ställa på detta sjukhus.

Den andra anmärkningen var, att det icke är tillräckligt utrett, om ett samarbete bör äga rum med Stockholms stad. Ja, jag ber att få fästa herrarnas uppmärksamhet på att det visserligen är sant, som herr Kvarnzelius säger, att det åligger kommuner och landsting att själva sörja för sjukvården och att de icke kunna begära statsanslag. Men det är dock icke för sjukvården, som statsanslag här begäres, utan för den grundläggande undervisning för hela den svenska läkarkaren, som i huvudsak äger rum vid Karolinska institutet. Ser man frågan ur den synpunkten, ställer det sig litet annorlunda.

Man har också sagt, att om ett samarbete skall äga rum, bör det helst ordnas på det sätt, som tillämpas vid sjukhuset i Lund gentemot Malmöhus län. Jag skall för min del gärna erkänna, att man kan tänka sig flera olika sätt att ordna ett sådant samarbete, och jag har alls ingenting emot att man undersöker, huruvida det sätt, som där nere visat sig vara det bästa, även bör tillämpas här. Jag är dock icke fullt lika säker som de, vilka framfört denna tanke, på att det sättet kommer att medföra någon synnerligen stor fördel. Jag tror, att det kommer att bli ganska dyrt, om man här tillämpar de principer, som ligga till grund för anordningen i Lund. Där betalar staten till fullo för alla personer utom länet, som vårdas på sjukhuset, därför att det är nödvändigt för undervisningen, att patienter från ett större område skola bli föremål för behandling. Jag tror, att det bleve en ganska dyr historia, och jag tror mig med tämligen stor visshet kunna säga, att om samma principer som f. n. följas vid sjukhuset i Lund med avseende å de patienter från orter utom Malmöhus län, vilka vårdas å sagda sjukhus, tillämpades i Stockholm med hänsyn till patienter från trakter utom Stockholm, det för staten skulle bli betydligt dyrbarare, än vad fallet skulle bli vid fortsatt tillämpning av de till grund för nuvarande fördelning av kostnaderna mellan staten och Stockholms stad liggande principerna. Hit till Stockholm, till den förnämsta undervisningsanstalten, där det borde vara bäst ordnat för dem, som söka vård, skulle nämligen också de flesta komma att söka sig. Det går naturligtvis icke att utan vidare slunga ut en sådan sats som den nyss anförda. Härvidlag måste det ovillkorligen ske en grundlig och redbar utredning, innan man stannar för någon viss anordning. Vi reservanter hava också ansett det vara riktigt, att en utredning skall ske, men till skillnad från utskottets majoritet — det torde också hava anförts här — vilja vi komma framåt. Vi önska en utredning, som skall leda till en ytterligare utveckling av sjukvården och sjukundervisningen, medan jag har svårt att ur statsutskottets yttrande utläsa någon annan mening än att vi böra utreda så mycket, att det till sist blir en röra av alltihop och intet positivt beslutas.

Vidare har det gjorts anmärkning mot den ifrågasatta platsen för sjukhuset. Jag måste säga, att det härvidlag skett en förväxling, som ytterligare blivit understruken av herr Kvarnzelius. Det vill synas mig, som om herr Kvarnzelius egentligen talade om Ladugårdsgärdet som den av reservanterna ifrågasatta platsen, under det att Ladugårdsgärdet i reservationen icke är nämnt på något annat sätt än att det yttras, att man på grund av den uppfattning, som råder om det höga värde, som ifrågavarande tomt representerar, icke velat fasthålla vid att sjukhuset bör förläggas till Ladu-

gårdsgärdet. Det är därför ett tämligen överflödigt besvär att hålla på och bevisa olämpligheten av tomten på Ladugårdsgärdet. Emellertid vill jag säga, att det så till vida kan vara berättigat, som det icke varit utan mycken tvekan, som man avstatt från att förorda denna tomt. Den har nämligen från alla håll erkänts vare den i alla avseenden för ändamålet bästa. Vad nu syftet beträffar, undrar jag visserligen, om det icke har en sådan vikt och betydelse ur statens synpunkt, att en uppoffring fördenskull i och för sig borde vara tämligen befogad. Men det är även att märka, att det här talats om Ladugårdsgärdet, som om det vore fråga om att taga hela Ladugårdsgärdet. Den areal, som av de sakkunniga var tänkt som tomt för sjukhuset, omfattar ungefär 20 procent av Ladugårdsgärdets mark. Vi hava emellertid som sagt blott för att kunna framföra en så litet avvikande mening som möjligt i stället pekat på en tomt, ja, till och med två tomter, som reservanterna utan tvivel anse mindre väl lämpade för ändamålet än Ladugårdsgärdet. Men jag skulle också vilja tillägga, att det måste bli en utredning om den saken. Det är klart, att om det bland den, som komme att verkställa den utredning, skulle finnas skickliga personer, som kunde finna en tomt, vilken vore ännu bättre och icke läge för långt avlägsen samt ej i övrigt hade de olägenheter, som i allmänhet torde vidlåda de tomter, vilka icke äro förordade av de sakkunniga, så är det ingenting i direktiven, som hindrar, att man föreslår denna. Den, som händelsevis håller på någon annan tomt, vilken han anser bättre, kan med lugn i själen rösta för reservationen, ty hans talan blir icke genom den borttagen.

I statsutskottets utlåtande står bland annat, att även frågan om garnisonssjukhusets sammanförande med serafimerlasarettet bör bli föremål för ytterligare övervägande, särskilt vad den finansiella sidan av saken angår. Här tycker jag verkligen, att frågan föreligger i sådant skick, att det näppligen skulle behövas tidsödande utredningar för att man skall få klart för sig, att man genom att flytta in garnisonssjukhuset i en avdelning på det stora sjukhuset, som skulle nybyggas, skall få hela den stora tomten vid det nuvarande garnisonssjukhuset ledig. Jag tror verkligen icke, att man behöver vare sig tillhöra riksgäldskontoret eller vara finansminister eller något sådant för att begripa, att det är en vinst i ekonomiskt avseende. Jag kan därför icke anse, att en sådan utredning skall vara särskilt nödvändig, men å andra sidan finner jag, om den utredningen icke tager allt för lång tid i anspråk, heller ingenting som hindrar, att man gör en sådan. Jag vill emellertid säga, att det viktigaste av allt är, att icke denna fråga i sin helhet råkar i ett läge, som innebär en försumpning av hela saken. Det måste särskilt framhållas. Det är både ideella och humanitära skäl, som här tala med ett så kraftigt språk, att herrarna icke kunna stå till svars med att uppskjuta frågan. Den, som röstar för uppskov, bidrager till att frågan råkar i lägervall, vilket ovillkorligen blir följden, om utskottets förslag antages. Man kommer då säkerligen att från stadens sida visa samma misstro som den utskottet ansett naturlig ifrån statens sida. Jag har nu den uppfattningen, att om man börjar en underhandling med ömsesidig misstro, lär man aldrig komma till något lyckligt slut. Det är således nödvändigt att gå till verket med fullt klara vapen, så att man helt litat på varandra och icke utsprider misstrons frö från början. Jag anser det vara synnerligen viktigt och en livsfråga för hela vår läkarutbildning, att man nu tager det första steg framåt, som förordas i reservationen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Petré: Herr greve och talman! Då jag helt ansluter mig till de synpunkter, som anförts av den siste talaren, kan jag fatta mig ganska kort,

Ang. ändringsarbeten å serafimerlasarettet m. m.
(Forts.)

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

men jag kan dock icke underlåta att yttra några ord till bemötande av de uttalanden, som gjorts av statsutskottets ärade ordförande. Han angav som ett skäl för att man, som han uttryckte sig, borde vila på hanen, att det i denna fråga råder mycket delade meningar bland den medicinska vetenskapens målsmän. Jag tror, som redan har blivit anmärkt, att detta uttalande grundar sig på ett missförstånd, ty de delade meningarna bland de olika klinikcheferna gälla i själva verket endast detaljer om huru byggnaderna skola anordnas, vilka kliniker som eventuellt skola vara kvar på annan plats till att börja med och dylikt. Men därom torde alla vara fullkomligt ense, att det behövs ett nytt stort centralsjukhus för den medicinska undervisningen. Professor Holmgren har ju redan förut här i dag i värtaliga ordalag skildrat vikten av att vår förnämsta medicinska högskola kommer i ett annat skick än det, vari den för närvarande befinner sig.

Det anfördes vidare av statsutskottets ordförande såsom skäl till att dröja med denna frågas lösning, att det icke finnes någon läkarbrist i vårt land, varför saken icke vore så brådskande. Även detta uttalande synes mig vittna om ett missförstånd, ty föreliggande förslag har icke framkommit för att man skall kunna utbilda ett större antal läkare. Det har framkommit, för att man skall kunna giva en tillfredsställande utbildning åt det antal medicine studerande, som under nuvarande förhållanden finnes.

Herr Kvarnzeliuss frågade vidare: »Är då inte läkarutbildningen i Sverige tillfredsställande? Stå inte läkarna i vårt land lika högt och högre än i många andra länder?» Jo, det är riktigt, men det beror på att vi i vårt land hava vida större fordringar på läkarutbildningen än i många andra länder. Men vad som icke kan förnekas och som borde vara klart för alla, som tagit del av utredningen i denna fråga, är, att undervisningen vid Karolinska institutet, särskilt i de praktiska disciplinerna, är förenad med synnerligen stora olägenheter på grund därav, att klinikerna äro spridda över så gott som hela staden åt olika håll. Utskottet synes emellertid leva i den uppfattningen, att serafimerlasarettet hittills kunnat fylla de krav, som man måste ställa på undervisningen. Det har nämligen gjorts det uttalandet, att serafimerlasarettet med vissa ändringar och tillbyggnader fortfarande skulle kunna fylla de krav, som den medicinska undervisningen rimligen kan uppställa. Härav framgår ju indirekt, att man har ansett, att det hittills har kunnat fylla dem. Detta är, som sagt, så långt ifrån förhållandet, att, såsom redan nämnts av herr Holmgren, men som jag vill ytterligare understryka, endast ett mindre antal av de kliniker, som behövas för undervisningen, finnas på serafimerlasarettet — det är nämligen icke mer än fem kliniker där — medan det utanför serafimerlasarettet finnes icke mindre än elva sådana.

Det var redan i slutet av förra århundradet, som med den medicinska vetenskapens utveckling behov av specialkliniker yppade sig, ett behov, som icke kan fyllas inom serafimerlasarettets tomtområde och som har kunnat tillgodoses endast därigenom, att Stockholms stad har ställt sig tillmötesgående emot undervisningens krav och upplåtit kliniker vid ett stort antal av sina sjukhus. Av de kliniker, som ligga utanför serafimerlasarettet, är det icke mindre än sex, som äro belägna på Stockholms stads olika sjukhus och beträffande vilka Stockholms stad har varit så tillmötesgående, att staden gratis har upplåtit lokaler härtill, ja, staden har till och med gått så långt, att den delvis har bidragit till avlöningen av biträdande läkare, som vid dessa sjukhus behövt anställas för undervisningens skull.

När man hörde statsutskottets ordförande yttra sig i denna fråga, fann man emellertid, att bakom utskottsmajoritetens uttalande ligger den uppfattningen, att man genom omändringar och tillbyggnader på serafimerlasa-

rettet skulle kunna reda sig tjugu, tjugufem år framåt i tiden, innan det behöves någon nybyggnad på annan plats. Ett igångsättande av en utredning härom skulle, sasom redan framhållits av flera talare, säkerligen endast betyda bortkastade penningar och försummad tid, ty serafimerlasarettets område är ju så trångt — det omfattar endast sex tunnland — att några nämnvärda tillbyggnader där icke kunna ifrågakomma. Vad frågan om tillbyggnader beträffar, är för övrigt att nämna, att, efter vad jag av sakkunnig person inhämtat, grunden är av sådan beskaffenhet — den är delvis utfyllning ifrån Klara sjö — att det är tvivelaktigt, om den kan bära flera vaningar än som för närvarande finnas. Det är således uteslutet, att man kan få serafimerlasarettet i någon väsentlig grad utvidgat, och det blir då under alla förhållanden nödvändigt att fortsätta det samarbete med Stockholms stad, som nu äger rum men som måste anses vara av mera provisorisk karaktär. Det kan nämligen inte annat än betraktas som ett provisorium, när kliniker äro anordnade på sjukhus, som icke varit avsedda för sådant ändamål. Det är klart, att det blir bristfälligheter i flera hänseenden, med avseende på undervisningslokaler, de för undervisningen behöfliga laboratorierna o. dyl., när klinikerna förläggas till sjukhus, som icke från början avsetts skola vara förenade med undervisning.

Utskottet har satt i fråga, om det är en oefftergivlig fordran för tillgodo-seendet av en ändamålsenlig läkarutbildning att hava samarbete med Stockholms stad, och utskottets ärade ordförande framhöll, att statens intresse endast gäller den undervisning, som skall äga rum, medan däremot själva sjukvården är en kommunal angelägenhet, och att staten icke på något sätt bör bidraga till täckande av kostnaderna för denna. Det förbises emellertid härvid, att undervisningen inte kan bedrivas på tillfredsställande sätt, utan att det finnes tillräckligt med sjukvårdsmaterial. Därför är det under alla förhållanden nödvändigt för en medicinsk undervisningsanstalt rörande de *praktiska* disciplinerna att samarbeta med vederbörande lokala myndigheter, så att man tillförsäkras nödigt sjukvårdsmaterial. Beträffande våra båda andra medicinska högskolor, de i Uppsala och Lund, gäller ju, att det finnes överenskommelse med resp. landsting. Om nu på grund därav, att utskottsmajoritetens hemställan skulle vinna riksdagens bifall, samarbete med Stockholms stad inte komme till stånd, vilket av allt att döma blir följden, och staten i en framtid — ty det är mycket tvivelaktigt att, om staden nu bygger upp nya sjukhus för sitt behov, man framdeles kan tänka på att få bidrag av staden till ett nytt centralsjukhus — själv skall bygga nytt centralsjukhus, så måste i alla fall, när detta sjukhus blir färdigt, ett samarbete med staden komma till stånd, så att detta för undervisningen avsedda centralsjukhus har garanterad beläggning med tillräckligt sjukvårdsmaterial. Det har inom utskottet efterlysts, huru stort antal platser, som egentligen utgjorde det minimum, vilket vore behöfligt för undervisningen. Jag kan därpå svara, att det är givet, att undervisningen blir bättre, ju större det sjukvårdsmaterial är, som läraren har till sitt förfogande, ju större de sjukvårdsanstalter äro, som stå till disposition för undervisningen. Det är alldeles givet, att det för staten blir *billigare* att få ett större centralsjukhus, till vilket Stockholms stad bidrager, än att få ett mindre, som staten skall bekosta ensam. Men därtill kommer, att betingelserna för en tillfredsställande undervisning i sistnämnda fall bli mindre, än om man får ett större centralsjukhus med stadens tillhjälp. Reservanterna ha därför ställt sig på den ståndpunkten, att man under alla förhållanden vid denna frågas lösning bör ha ett samarbete med Stockholms stad och att därför den förnyade utredning, vilken även vi anse vara nödvändig, sker skyndsammast möjligt. Detta är nödvändigt ur den synpunkten, att om inte den förnyade

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

utredning, som begäres, blir synnerligen skyndsam, kunna vi inte räkna på ett samarbete med Stockholms stad, utan då kommer Stockholms stad att nu själv lösa sin sjukhusfråga. Vi skola nämligen betänka, att Stockholms stad sedan flera år tillbaka haft uppe ett förslag till nytt sjukhus och att det endast och allenast varit på hemställan från statens sida att avvakta för att få ett samarbete med staten, som Stockholms stad har dröjt med att ordna sin sjukhusfråga. Men det ligger i sakens natur, att om sådana synpunkter, som här av utskottets ordförande framförts, skola bli riksdagens, då är det alldeles givet, att Stockholms stad inte vidare kommer att tänka på samarbete utan måste ta saken i egna händer. Emellertid kommer detta givetvis även att få följder beträffande de nuvarande undervisningsförhållandena. Som jag förut har framhållit, äro ett flertal av de medicinska klinikerna för närvarande förlagda till Stockholms stads olika sjukhus, men kan detta endast betraktas som en rent provisorisk ordning, som har kommit till av nödvändighetens tvång, därför att serafimerlasarettet inte kunnat fylla den med detsamma avsedda uppgiften. Nu torde det vara ganska klart, att om det inte i fortsättningen blir något samarbete med Stockholms stad, som de sakkunniga tänkt sig, så har väl Stockholms stad, strängt taget, ingen anledning att vidare gratis upplåta en stor del av sina sjukhus för undervisningen, och jag antager, att man också kan vänta sig, att Stockholms stad då vill ha bidrag till driftkostnaden för de sjuka, som inte tillhöra Stockholms stad, liksom Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund få bidrag för dem, som inte tillhöra länet. Det är väl med ett ord icke annat att vänta än att, därest inte ett samarbete med Stockholms stad kommer till stånd, staden kommer att begära ett avtal med staten angående den provisoriska ordning, som nu råder med ett flertal kliniker å stadens sjukhus.

Det är icke minst ur den synpunkten, att det för den medicinska undervisningen är av den allra största betydelse, att man på poliklinikerna har ett mycket rikligt undervisningsmaterial, av vikt att få ett stort centralsjukhus byggt tillsammans med Stockholms stad, så att man har garanti för att man får en riklig tillströmning av hjälpsökande på en poliklinik, där ju behandlingsförhållandena just äro av samma art som de bli för den praktiserande läkaren och för de tjänsteläkare ute i orterna, som inte äro sjukhusläkare.

På grund av alla dessa skäl, som jag nu anført, ha reservanterna ansett det vara nödvändigt, att det blir ett fortsatt samarbete mellan staten och staden, för att denna undervisningsfråga skall kunna bli löst på ett tillfredsställande sätt, och därför ha reservanterna uttalat sig för att det måtte ordnas skyndsamt, så att inte staden tar saken i egen hand. Emellertid ha ju reservanterna i mycket stor utsträckning tillmötesgått de synpunkter, som blivit framförda av statsutskottets ordförande och av dem, som i utskottet stått på samma linje som han. Vi ha ju sålunda uttalat oss för att man skulle söka få en revision av det uppgjorda förslaget till avtal till stånd, så att detta bleve förmånligare för staten. Vidare ha vi också uttalat oss för att man vid den nya utredningen borde söka få till stånd en minskning i anläggningskostnaderna genom att inskränka pretentionerna beträffande lokaler. Reservanterna ha ju också frånträtt förslaget om att det stora centralsjukhuset skulle förläggas till Ladugårdsgärdet. Det synes mig därför, som om statsutskottets ordförande i sitt yttrande inte hade tillräckligt beaktat, att reservanterna, som sagt, på dessa punkter medgivit, att de synpunkter, som från hans och hans meningsfränders sida framställts, varit riktiga. Han framhöll, att det synbarligen förhåller sig så, att reservanterna helst vilja hava Ladugårdsgärdestomten, men i nödfall kunna vara med på annan tomt. Ja, det kan inte förnekas, att bästa platsen för det stora cen-

tralsjukhuset vore Ladugårdsgärdet, men reservanterna ha just på grund av de ekonomiska skäl, som anförts mot detta förslag, direkt uttalat, att de icke ansett sig kunna förorda, att denna tomt kommer i betraktande för detta ändamål. Alltså, hela den delen av herr Kvarnzelius' anförande mot reservanterna är i själva verket ett hugg i luften.

Till sist skall jag be att få framhålla, att det ju är en trängande nödvändighet att få till stånd vissa förbättringar å serafimerlasarettet. Detta har ju påpekats från alla håll och icke minst av herr Kvarnzelius. Nu veta vi emellertid, att Stockholms stads myndigheter ställt sig avvaktande. De ha sagt, att de inte vilja ta standpunkt till frågan om bidrag till förbättringar å serafimerlasarettet, förrän man har sett, vad riksdagen beslutar i fråga om samarbetet med Stockholms stad för åstadkommandet av nya sjukhusplatser. Vid sådant förhållande *kan* man tänka sig den möjligheten, därest riksdagen nu fattar ett sådant beslut att detta samarbete brytes och inte kommer till stånd, att Stockholms stads myndigheter överhuvud taget inte bli lågade att bevilja dessa två tredjedelar av det belopp, som riksdagen nu skulle anslå för att få de nödvändigaste ändringarna till stånd, och vad blir följden då? Jo, följden blir, att detta beslut inte föranleder någon åtgärd, att det förhållandet att riksdagen anvisar detta belopp, inte leder till det resultatet, att det under det närmaste budgetåret blir några förbättringar inom serafimerlasarettet. Däremot kan jag nämna, att jag från auktoritativt håll hört, att därest den av herr Bergqvist m. fl. avgivna reservationen skulle bli riksdagens beslut, det ej torde vara någon fara för att inte Stockholms stad skulle med sin andel bidraga till de förbättringar, för vilka det här begärda anslaget är avsett.

Vad slutligen beträffar det av professor Holmgren gjorda yrkandet om bifall till hans motion, skulle jag för min del naturligtvis inte ha något emot att detta större belopp beviljades, men jag vill fästa uppmärksamheten på att ett bifall till hans motion med all säkerhet får samma resultat som ett bifall till utskottets förslag, nämligen att vi inte få några förbättringar vid serafimerlasarettet under nästa år. Det förhåller sig nämligen så, att det av honom omnämnda löftet att, ifall riksdagen beviljade denna summa av 583,000 kronor, resten skulle erhållas genom lån av Stockholms stad, gavs under helt andra förutsättningar, nämligen att det nya centralsjukhuset skulle byggas i två etapper, men sedan man frångått den tanken och gått in för att sjukhuset skall byggas på en gång, i en enda etapp, så är det, efter vad jag från auktoritativt håll hört, ingen utsikt till att det omnämnda lånet skall kunna erhållas av staden.

Alltså, herr talman, skall jag be att, med åberopande av vad jag nu sagt, få yrka bifall till den av herr Bergqvist m. fl. avgivna reservationen.

Herr Pauli: Herr talman, jag hör att kammaren börjar bli otålig, och jag skall därför fatta mig kort. I fråga om klämman i utskottsutlåtandet kan ju knappast någon meningsskiljaktighet råda, eftersom utskottet och reservanterna där haft alldeles samma yrkande. Detta belopp är visserligen ganska sparsamt och njuggt tilltaget, det ger jag professor Holmgren alldeles rätt i, och liksom herr Petré skulle jag varit böjd för att här yrka på det större beloppet. Men för det första tror jag inte, att ett sådant yrkande skulle kunna vinna tillräcklig anslutning, och jag är också rädd för att nedlägga alltför stora kostnader på det gamla serafimerlasarettet. Därför anser jag mig icke kunna biträda professor Holmgrens motion. Det är nämligen i regel så, som vi veta, att om man kostar för mycket på ett provisorium, så gör man detta provisorium alldeles för seglivat. Vi hörde ju herr Kvarnzelius' avsikter i det fallet. Han tänkte tilldöma detta redan utdömda serafimer-

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Fort.)

lasarett en ytterligare livstid af åtminstone 20—25 år, och det verkade, som om han inte hade någonting emot att det räckte ännu längre tid! Detta vore dock, synes det mig, ett synnerligen avskräckande perspektiv, även om man skulle våga sig på den halsbrytande tanke, som professor Holmgren ironiskt skisserade, nämligen att på det gamla lasarettets dåliga grund och spruckna grundvalar uppbygga en skyskrapa, som skulle kunna tävla med våra Kungstorn.

Det är väl tyvärr så, att det anslag, som här har begärts, inte räcker långt, men jag undrar dock, om inte professor Holmgren något överdrev, när han sade, att det inte ens räckte till att iståndsätta serafimerlasarettets polikliniker. Det framgår ju likväl av hans egen motion, att de allra värsta missförhållandena vid de kirurgiska och medicinska poliklinikerna bleve avhjälpta, även om de övriga poliklinikerna inte skulle bli förbättrade. Jag hoppas alltså dock, att om detta anslag blir beviljat, vi i framtiden skola få möta en något mera uppbygglig syn uti ifrågakvarande polikliniker än dessa små trånga rum, som redan förut skildrats i dag, där avklädning och utfrågning försiggå inför en i omedelbart grannskap befintlig åskådar- och åhörarskara. Det är något, som hela riksdagen säkert är ense om, att denna skandal måste upphöra snarast möjligt.

När det sedan gäller motiveringen, ber jag att ytterligare få understryka, att här befinner sig den svenska riksdagen inför ett synnerligen betydelsefullt val. Det är i själva verket en skiljeväg vi stå inför. Om vi skulle välja den vägen, som utskottsmajoritetens motivering visar på, så betyder det ett uppskov ut i det ovissa. Vi veta inte, om vi då någonsin skulle komma att få en tillfredsställande lösning af denna brännande fråga. Om vi däremot följa reservanterna, så visa vi åtminstone vår goda vilja att här i dag taga ett ordentligt tag för att lyfta denna fråga ur dödvattnet, och det kan sannerligen behövas. Vi skola betänka, att här gäller det inte blott serafimerlasarettet, som det nu nästan hela tiden talats om. Det gäller även att i nästa etapp skaffa nya lokaler åt Karolinska institutet. Detta institut har en byggnad, som är drygt 60 år gammal och som väl behöver förnyas och förbättras, och institutets studerande ha under de senaste tio åren nära nog fördubblats, från 467 år 1916 till 855 år 1925. Men detta får ju bli en senare omsorg.

För närvarande är det sjukhuset, som vi i första hand måste tänka på. Detta sjukhus är ju närmast, såsom från många håll framhållits, en stadens angelägenhet, men man kan omöjligt skilja undervisnings- och sjukvårdsbehoven från varandra, på det sätt, som statsutskottets ärade ordförande tycktes vilja göra. Den kliniska undervisningens objekt är just de sjuka, och det gäller att få så rikt omväxlande sjukvårdsmaterial som möjligt. Men ett sådant kan endast ernås genom ett samarbete med Stockholms stad och län.

Ser man efter, huru de myndigheter uttalat sig, vilkas yttranden äro citerade i propositionen, så finner man, att det icke är så farligt med den meningssplittring, som herr Kvarnzelius åberopat. Det finnes visserligen många skilda meningar i detaljfrågorna, men i de stora frågorna kan man konstatera nästan fullständig enighet. Å ena sidan utdömer man det gamla serafimerlasarettet och påyrkar nybyggnad för ett centralsjukhus, å andra sidan påyrkar man samarbete med Stockholms stad. Jag kan inte finna annat än att utskottsmajoritetens ståndpunkter beträffande dessa båda frågor stå i ganska dålig överensstämmelse med varandra. Här vill man å ena sidan för en ganska lång framtid behålla det gamla serafimerlasarettet, men detta innebär ju, att man på samma gång bibehåller det avtal om samarbete med Stockholms stad, som man samtidigt riktar anmärkningar emot. Genom att besluta sig för en förändring, för lasarettets förläggande till ny plats, har

man ju också möjlighet att revidera detta avtal i sådana punkter, där man är mindre tillfredsställd med detsamma. Skulle nu emellertid ett sådant samarbete inte komma till stånd, så kanske staden själv bygger ett nytt sjukhus, och långt innan det sedan behöver bygga ännu ett sådant, bli vi säkerligen tvungna att bygga ett statens sjukhus för den kliniska undervisningens behov. Man behöver icke tänka långt för att förstå, att ett sådant statssjukhus skulle bli en utomordentligt kostsam historia och dessutom föga ändamålsenligt, eftersom man där inte kan få så skiftande och rik tillgång på patienter, som behöves för undervisningen.

Jag skall slutligen säga ett par ord om den mycket debatterade tomtfrågan. Det är ju ingalunda så — det påståendet har redan tillbakavisats av herr Petrén — att reservanterna skulle bitit sig fast vid Ladugårdsgärdestomten. Men jag erkänner, att herr Kvarnzelius visat skarpblick, när han talat om att reservanterna på den punkten givit uttryck åt en viss tvekan. I själva verket är det så, som universitetskanslern nyss nämnde, att det var mycket motvilligt som vi inom utskottet, i hopp om att vinna enighet, gingo med på att släppa tanken på Ladugårdsgärdestomten. Jag har svårt att förstå yrkandet, att man definitivt skall avföra denna särskilda tomt ur diskussionen bara därför att man beräknar ett högt markvärde vid en kommande försäljning. Det har redan verkställts en kritik av dessa beräkningar, som ingalunda äro så tvärsäkra, och skulle man verkställa en sådan upptaxering av t. ex. den andra föreslagna gärdestomten, som är belägen på andra sidan hästgardeskaserterna, så kunde man kanske komma upp till lika vackra och statliga siffror på denna tomt som på den sydliga ladugårdsgärdestomten. Jag kan inte finna det värdigt svenska staten, att i en fråga som denna, en stor kulturell och humanitär fråga, anlägga synpunkter, som endast röra sig inom tomtspekulantens synvinkel. Här böra vi dock kunna erkänna, att det gäller att väga värde mot värde. Det finnes värden, som inte kunna taxeras direkt i penningar, men som ändå äro alldeles obestriddliga, och dit hör väl också att få ett välbeläget och lätt tillgängligt sjukhus för detta viktiga ändamål. För övrigt tänker jag mig, att även om riksdagen skulle uttala en önskan, att Ladugårdsgärdestomten inte skulle komma till användning, så bleve det ganska svårt att vid en blivande utredning låta bli att anställa jämförelser med denna tomt, och då förefaller det rätt orimligt att fatta ett rent negativt förhandsbeslut. Här kommer antagligen senare under debatten att väckas förslag om att även den tomten skall tagas med i utredningen, och jag kommer eventuellt att ansluta mig till det förslaget.

Jag vill till sist upprepa vad jag redan förut har framhållit, nämligen att riksdagen här står vid en skiljeväg i fråga om huru det skall ordnas för vår största medicinska högskola. Vi minnas ju att Herkules, när han stod vid skiljevägen, hade att välja mellan två olika damer, av vilka den ena hade ett mycket tilldragande utseende, medan den andra inte såg fullt så tilldragande ut, men var en mycket solid och dygdig dam. Jag förstår, att man kan känna sig frestad av de sköna och lockande utsikter till mindre kostnader för statsverket, som herr Kvarnzelius tycktes sätta i främsta rummet, men jag tror inte att vi böra tillråda riksdagen att uteslutande låta denna lockelse gälla. Här ha vi å andra sidan humanitetens och kulturvänlighetens dygder att välja på, och dessutom, det vill jag verkligen till sist betona, den ekonomiska framsynthetens. Ty jag tror, att om vi ställa oss på utskottsmajoritetens sida, komma vi att förr eller senare få besinna sanningen av det gamla ordspråket, att snålheten bedrar visheten.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Ang. ändringsarbeten å scrafimerlasarettet m. m.
(Forts.)

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

Herr Sederholm: Herr talman! Jag vill begränsa mig till att här tala om den del av den föreliggande frågan, som berör den motion, vilken jag jämte ett par andra kammarledamöter har väckt, nämligen frågan om sjukhusets förläggning.

Det har såväl i utskottets förslag till yttrande som i reservationen yrkats, att riksdagen i likhet med vad i denna motion framförts, skulle uttala, att Ladugårdsgärdestomten icke skulle komma i fråga för detta ändamål, och detta särskilt med understrykande av de ekonomiska synpunkterna, de höga kostnader, som ett utnyttjande av denna tomt skulle föra med sig särskilt på grund av det höga tomtvärdet. Jag kan ju i det hänseendet icke annat än ansluta mig till båda dessa uttalanden, och det skulle kanske från den synpunkten ha syntts mig likgiltigt, om det fått den form det fått i reservationen eller i utskottets hemställan. Det är emellertid en del andra uttalanden som gör, att jag för min del föredrar utskottets förslag till uttalanden framför reservanternas. Jag gör det icke därför att utskottet har framskjutit frågan om serafimerlasarettets ombyggnad. Jag tror knappast att möjlighet föreligger att fylla de krav, som härvid måste uppställas, och om ändå denna väg skulle vara tekniskt framkomlig, så tror jag, att denna lösning ekonomiskt sett icke heller skulle vara så lycklig just på den grund, att man på denna tränga tomt finge lägga ner betydande kostnader, som kanske icke skulle skilja sig så mycket från nybyggnadskostnader, och göra detta på en tomt, som är synnerligen dyrbar och lätt att till högt pris realisera, i stället för att lägga ner samma kostnad på en tomt, som vore för ändamålet fullt lämplig, men avsevärt billigare. Det är alltså icke på denna grund, som jag anser utskottsförslaget överlägset, men jag gör det därför att den utredning, som båda dessa förslag förorda och påyrka, i utskottsförslaget icke är begränsad till endast de tvenne tomter, som utskottet framfört utan till alla de tomter, som kunna komma i fråga. Det kan ju sägas, att så varit förhållandet hittills även vid den föregående utredningen, men man kan icke undgå att få den uppfattning av utredningen, sådan den nu ligger på bordet, att den har byggt hela resonemanget på att sjukhuset skulle uppföras på Ladugårdsgärdestomten. Denna har framhållits framför de andra tomterna, så att den har framstått som — och i själva verket kanske också är — den främsta, medan någon jämförelse mellan de övriga tomternas lämplighet knappast kan sägas föreligga.

Om man nu, på sätt både utskottet och reservanternas föreslagit, utesluter Ladugärdestomten, så står man alltså vid jämförelsen mellan övriga ifrågasatta tomter egentligen utan någon utredning alls, om jag undantar den utredning, som utskottet självt presterat, där det fört fram fältrittklubbens bana och Karlbergstomten. Jag för min del tror, att t. ex. Kungsholms-tomterna och kanske även andra tomter, när Ladugårdsgärdestomten blivit avförd, väl skulle kunna tävla med de nu nämnda andra tomterna. Vad särskilt fältrittklubbens bana beträffar, så befarar jag, att de anmärkningar, som rikstatts mot Ladugärdestomten och som göra, att denna nu får anses komma att bli avförd från förslaget, vid en närmare undersökning i rätt hög grad torde komma att äga giltighet även för den tomt, som nu kallas för fältrittklubbens bana.

Jag menar, att utredningen i tomtfrågan borde läggas på den grunden och på sådana linjer, att utredningen verkligen komme att omfatta alla tomter, som kunna komma i fråga. Det är från min synpunkt tämligen onödigt att låta utredningen omfatta något som jag tror vara så pass litet framkomligt som serafimerlasarettets ombyggnad. Men då alternativet innehåller detta och då jag icke tror, att det kommer att medföra ett allt för

stort försenande av frågan, så får jag finna mig uti att ansluta mig även till detta yrkande.

Herr statsrådet anförde, att utskottets utredning här icke vore vidare vägledande, och den innehöll enligt hans utsago endast en fast punkt. Jag vill då stryka under, att enligt min uppfattning utgör just detta, att däri finnes åtminstone en fast punkt, att det i det avseendet fördelaktigt skiljer sig från Kungl. Maj:ts proposition, och jag tycker, att utskottet därför snarare bort få beröm från statsrådets sida än motsatsen.

Här har ju proposition framlagts icke för att närmast taga upp alla de stora spörsmålen, som här debatterats angående läkarutbildningens behov av utbildningsmaterial, polikliniker o. s. v. Det är saker som jag tror att vi alla äro ense om att de böra tillgodoses. Utan huvudsyftet har varit att man skall få riksdagens yttrande i tomtfrågan. Och då nu Ladugårdes-tomten genom såväl reservanternas som utskottets förslag antagligen kommer att bli avförd och på de skäl jag förut anförde en ny utredning måste ske för att jämföra övriga möjliga, användbara alternativ, så anser jag att det är riktigast, att denna utredning får ske i frågans hela vidd och icke begränsas endast till två angivna tomter, av vilka den ena icke ens varit föremål för sakkunnig utredning, utan endast för utskottets mera ytliga granskning.

På grund av vad jag nu anförde ber jag, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Inom utskottet har jag närmast anslutit mig till vad reservanterna föreslagit, ehuru jag avgivit en blank reservation. Jag kan nämligen icke dela reservanternas betraktelsesätt då det gäller att bestämma i tomtfrågan. Reservanterna börja med en jämförelse mellan de olika tomterna. Först nämnes tomten vid Ladugårdsgärdet, och man säger, att den är den lämpligaste, men att man icke kan reflektera på densamma av det skäl, att den skulle vara för dyr. När man så gått ifrån den tomten, går man en rond på sekunda tomter. När man gjort en jämförelse mellan dessa tomter, kommer man slutligen till två av dessa, som man fäster avseende vid för den slutliga prövningen, nämligen tomterna vid Karlberg och fältrittklubbens bana. Jag kan icke inse, att det är lämpligt att man förfar på detta sätt.

Nu säger man visserligen, att marken är för dyr. Jag är övertygad om, att de herrar, som framfört detta argument, skola bli lika besvikna på den tomten som många städer i liknande frågor blivit under de senare åren. Det har funnits tomter, som nu äro nere i en tredjedel av vad man då hoppats. Man kan heller icke ha intresse av att driva upp tomtpriserna till vilken höjd som helst, förutsatt att man icke kan bygga upp bankhus eller sådana institutioner, som man några år före kriget hade så god råd till. Om man tänker sig, att man, såsom är mycket troligt, skall bygga bostadshus, så sätter sig också gränsen uppåt för tomtprisen av sig självt. Folk saknar förmåga att betala vilka hyror som helst. Om staten skulle gå före och söka höja prisen, skulle återverkningarna på så mycket annat i det ekonomiska livet bliva så mycket skadligare.

Jag tror icke heller, att staten kan vara säker om att kunna få de priser, som åtskilliga ledamöter här i kammaren hoppas i fjärran. Om man håller tomtprisen uppe vid en oskäligen nivå, råkar man bara ut för den olägenheten, att statsbilden växer ut åt andra håll, där tomtprisen äro billigare. Då får staten stå där med sitt Ladugårdsgärde och dess värde förstör sig själv under årens lopp utan att staten på länge får tillbaka sina i form av kapital och räntor utgivna belopp. Därför tror jag, att det är klokt, att

Ang. ändringsarbeten å serafimer-lasarettet m. m.
(Forts.)

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

man håller någorlunda ordentliga priser och räknar med dem. Gör man det, tror jag, att vi icke skola få anledning att säga, att tomten på Ladugårdsgärdet är för god för detta ändamål. Det är ju dock en kulturell anstalt, som icke är av det låga värde, att man bör resa ut och söka sekundära tomter för att få byggnadsfrågan löst.

Från början utgick jag från den uppfattningen, att riksdagen och statsutskottet skulle kunna begå den modiga handlingen här i år att avgöra tomtfrågan. Därigenom hade givetvis också det hela underlättats, ty då kunde man ha visat på en bestämd tomt i stället för att man nu går härifrån och låter saken vara oavgjord. Nu kan intet åtgöras vid den saken, men jag anser det nödvändigt och lämpligt att vid de mera sekundära tomterna även låta tomten å Ladugårdsgärde komma med i den slutliga prövningen av tomtfrågan. Utesluta den bästa tomten och endast taga med de sämsta kan aldrig vara klokt med hänsyn till sjukhusfrågans slutliga lösning.

Därför ber jag, herr talman, att få föreslå en ändring i motiveringen till reservationen å sid. 12, där tredje stycket lyder: »Vid den undersökning, som utskottet vidtagit, har utskottet visserligen funnit den ifrågasatta tomten å Ladugårdsgärdet vara den, som från alla synpunkter skulle vara den mest fördelaktiga i nu förevarande avseende.» Jag tillåter mig stryka ordet »visserligen» i första raden, och så sätter jag punkt efter där jag nu slutat. Sedan säger jag: »Även om emellertid markvärdet för ovannämnda tomt kan anses vara för högt, anser utskottet likväl, att tomten i fråga bör komma under den slutliga prövning, som skall föregå ett definitivt ställningstagande till tomtfrågan.» I konsekvens härmed yrkar jag, att i fjärde stycket å sidan 13, som börjar med »Av de utav departementschefen» etc. skall å tionde raden uppfyllas efter orden »Nu senast angivna två tomter» inskjutas orden »liksom ock tomten å Ladugårdsgärdet».

Sedan vill jag i nästa stycke säga: »Av vad utskottet sålunda anför i tomtfrågan torde framgå, att utskottet icke ansett sig kunna förorda herr Sederholms m. fl. och herr Bernströms m. fl. ovanberörda motioner.»

I slutklämmen, som är lika i reservationen och utskottets betänkande, skulle jag vilja säga, att herr Sederholms m. fl. och herr Bernströms m. fl. ovanberörda motioner måtte av riksdagen avslås.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen med dessa ändringar i motiveringen och i slutklämmen.

I detta anförande instämde herr *förste vice talmannen*, herrar *von Geijer* och *Pauli* samt greve *Lagerbjelke*.

Herr Vennersten: Herr talman! Ehuru jag icke deltagit i detta ärendes slutliga behandling inom utskottet, har jag dock kunnat följa behandlingen av ärendet inom utskottet så väl, att jag kunnat bilda mig en bestämd uppfattning om huru denna fråga bör bedömas.

Jag har därvid i olikhet mot utskottets ärade ordförande funnit, att det är av den allra största vikt, att man som det primära kravet vid lösningen av denna fråga bör uppställa tillgodoseande av läkareutbildningen här i landet. Gör man det, måste man också tillse, att frågan icke ryckes tillbaka i det ovissa, utan får en sådan lösning vid denna riksdag, att man kan säga, att den tagit ett gott steg fram mot den slutliga lösningen.

Herr ordföranden i statsutskottet anförde, att det viktigaste vid denna riksdag i den föreliggande frågan vore, att få den ifrågasatta tomten å Ladugårdsgärdet avförd. Jag kan icke se saken så trängt, och jag vågar till och med använda herr ordförandens i statsutskottet motivering såsom

stöd för den mening jag biträder, varvid jag påminner om, att den ärade talaren tycktes utgå ifrån att Stockholms stad och landet i övrigt skulle ha olika intressen i denna fråga. Detta är nu så långt ifrån fallet, att jag vill påstå, att intressena sammanfalla. Men om jag skulle vilja se saken så, att här stode ett landsbygdsintresse mot huvudstadsintresset, skulle jag närmast vilja säga, att den part som har mest att förlora på att läkarutbildningens behov av förbättring icke tillgodoses, det är just landsorten. Ty om läkareutbildningen skulle gå tillbaka — vi berömma ju oss och det med rätta av att ha en ovanligt god läkarkår här i landet — skulle en försämring i detta avseende inträda, så fruktar jag, att det kommer att bli landsorten, som i främsta rummet skulle bli lidande. Ty hit till huvudstaden söka sig de bästa som finnas på detta område, sådana som haft tillfälle till bästa möjliga utbildning eller i övrigt ha sådana förutsättningar, att de kunna bli de främsta i sitt fack. Under sådana förhållanden förefaller det mig vara det klokaste att se saken som en riksangelägenhet och i första rummet fråga sig: bör något göras för ett bättre tillgodoseende av den medicinska utbildningens behov, och bör det göras snart? Svarar man då ja på dessa frågor, förefaller det mig som om man utan tvekan måste gå med på reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Ang. ändringsarbeten å serafimerlasarettet m. m.
(Forts.)

Herr Holmgren: Herr talman! Herr Petrén yttrade, att det ingenting tjänade till att rösta för bifall till min motion, därför att man icke kunde få pengar av Stockholms stad för att utföra dessa ändringsarbeten av den anledningen att, då Stockholms stad beviljade bidrag till det förslag till reparationsarbeten vid serafimerlasarettet, som jag går in för i min motion, detta skedde under förutsättning av det nya sjukhuset skulle utbyggas i tvenne etapper. Den förutsättningen hade nu, enligt herr Petréns mening, bortfallit.

Härpå skulle jag vilja svara två saker. För det första, att man icke i denna stund vet om det nya sjukhuset kommer att byggas i två eller i en etapp. Eller med andra ord, man vet icke, om serafimerlasarettet kommer att slopas i en eller två omgångar.

För det andra vill jag säga, att i de villkor, till antalet 6, som Stockholms stadsfullmäktige uppställde, då de beviljade anslaget den 9 mars 1925 till dessa mera omfattande ändringsarbeten, ingenting nämnes om att detta skedde under förutsättning av, att det nya sjukhuset skulle byggas i två etapper.

Ytterligare kan man säga att det var Stockholms stadsfullmäktige bekant, då de fattade sitt beslut, att det icke var säkert, att det nya sjukhuset skulle komma att byggas i två etapper, utan att det kunde komma i fråga att bygga detsamma på en gång med slopande på en gång av serafimerlasarettet. Det står nämligen i den skrivelse till Konungen av den 29 januari 1925 med vilken 1919 års sjukhusbyggnadssakkunniga överlämnade det förslag till ändringsarbeten vid serafimerlasarettet, som jag upptagit i min motion, och vilken skrivelse, jag har här framför mig, följande: »Enligt vad de sakkunniga ha sig bekant kommer de sakkunnigas byggnadsdelegation nr 1 att jämte detta förslag till de sakkunnigas prövning framlägga även ett annat, avseende att ej blott de förut nämnda sex klinikerna utan även ytterligare tre, nämligen ännu en medicinsk och en kirurgisk samt en neurologisk klinik, skola utbyggas redan i första etappen.» Det är detta senare förslag, som de sakkunniga nu framlagt och som innebär slopande på en gång av serafimerlasarettet efter omkring 10 år.

Herr Pauli sade, att han trodde, att jag såg väl dystert eller överdrivet på förhållandena, när jag påstod, att de förslagna ändringsarbeten, som nu

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

förordats av statsutskottet, icke skulle medgiva möjlighet att vid poliklini-
kerna avhjälpa de mycket svåra missförhållanden, som jag redogjorde för i
mitt anförande för en stund sedan och vilka herr Pauli ansåg vara av så syn-
nerligen upprörande beskaffenhet, att han tog för givet, att riksdagens
samtliga ledamöter skulle sätta in allt för att få dem avhjälpta så fort som
möjligt.

Jag ber att få upplysa herr Pauli om, att, såsom jag i mitt första anfö-
rande nämnde, dessa missförhållanden även enligt det förslag, som statsut-
skottet förordat, icke komma att bli avhjälpta annat än beträffande botten-
våningen i poliklinikerna, under det att likartade och kanhända ännu svå-
rare missförhållanden i de övre våningarna av poliklinikerna icke på något
sätt kunna avhjälpas genom det förslag, som statsutskottet förordat.

På dessa grunder ber jag att fortfarande få yrka bifall till min motion
med den ändring i formuleringen, som jag i mitt förra anförande föreslagit.
Jag ber att få påpeka, att min motion icke står i motsats till punkten 1 i
statsutskottets kläm, utan att den utgör ett tilläggsyrkande till denna punkt.

Herr statsrådet **Olsson**: Herr talman! Endast en liten replik till herr
Sederholm. Han fångade upp det uttryck jag använde: att det i utskottets
utlåtande bara fanns en fast punkt, och han var för sin del rätt så nöjd
med detta, eftersom det i den kungl. propositionen inte funnes någon fast
punkt alls. Detta tvingar mig till att fråga herr Sederholm, om han läst
den kungl. propositionen. Det är annars på det viset, att departementschefen
är synnerligen fast på en punkt, nämligen den att ett nytt sjukhus bör byg-
gas och att det bör byggas snart. Han är vidare rätt fast på en annan
punkt, nämligen att samarbete bör etableras mellan staten och Stockholms
stad. Han darrar litet på en annan punkt, när det gäller frågan om Ladu-
gårdsgårdet, men han darrar inte värre än att han med riksdagens hjälp
skulle kunna strama upp sig rätt bra även på den punkten. Då herr Seder-
holm tyckes vara en dyrkare av fastheten, hade det inte skadat om han
hade hjälpt departementschefen en smula.

Herr **Sederholm**: Jag vill upplysa herr statsrådet om, att jag verkligen
läst den kungl. propositionen, där det står, att den fråga, som särskilt bör
underkastas riksdagens prövning, är tomfrågan. Det var vad herr statsrådet
frågade om. Den vägledning, som propositionen i det avseendet lämnat, sär-
skilt med avseende på herr statsrådets egen mening, har givit mig anled-
ning att fälla det yttrande jag nyss gjorde.

Herr **Enhörning**: Herr talman, mina herrar! Då jag instämt i herr Kvarn-
zelius' anförande, måste jag verkligen opponera mig mot vad herr Pauli ytt-
rade i sitt anförande. Han nämnde, att herr Kvarnzelius skulle ha sagt,
att det kunde komma att dröja tjugu å tjugufem år och kanske ännu längre
tid, innan det nya sjukhuset kunde bliva färdigt. Han nämnde visserligen
dessa siffror, men han nämnde ingen längre tid därutöver. I stället talade
han i senare delen av sitt anförande om, att det kunde komma att dröja tio
år. Härtill vill jag endast säga, att om vi om tio år kunna ha den nya
kliniken uppförd och färdig, så kunna vi sannerligen vara glada. För min
egen del har jag ingenting emot att en framtida utredning kommer att ske
i all vidsträckthet, sålunda även inkluderande Ladugårdsgårdestomten, och
jag tror icke heller, efter vad jag kunnat förstå, att herr Kvarnzelius har
något däremot. Han — liksom alla övriga — är nog ense om, att en full-
ständig utredning bör ske i frågan för att nå den bästa lösningen.

Herr statsrådet **Olsson**: Herr talman! Då herr Sederholm yttrade sig första gången, sade han, att han anslöte sig till utskottets förslag huvudsakligen därför, att utredningen enligt detta förslag — då det gällde tomterna — skulle bli litet mera vidsträckt än vad den skulle komma att bli enligt reservanternas förslag. Det vore så mycket nödvändigare att man ginge den vägen, som någon jämförelse tomterna emellan inte förekommer i Kungl. Maj:ts förslag och man således behövde ha en utredning gjord i detta avseende. Jag brydde mig inte om att taga upp den saken, ty man tager ju inte upp allting till bemötande, men då herr Sederholm återigen poängterat det tveksamma i departementschefens framställning, måste jag säga, att det verkligen gör mig ledsen, att departementschefen företagit en fullständig rundgång genom alla tomterna inom Stockholms stads hank och stör, som överhuvud taget skulle kunna komma i fråga, och karakteriserat dem och vägt mot varandra dessa tomter utan att herr Sederholm, som läst propositionen, haft någon den minsta glädje eller nytta av det.

Det lilla medgivande, som jag gav, rörde vad departementschefen säger på sid. 151. Han säger: »Oaktat de skäl, som föranledde Kungl. Maj:ts förenämnda beslut av den 21 april 1922, fortfarande kvarstå, tala dock de ekonomiska synpunkterna med sådan styrka emot den medicinska högskolans förläggande till Ladugårdsgärdet, att man måhända nödgas avstå från tanken härpå.» Det var detta som jag tillät mig att karakterisera som så, att departementschefen i någon mån darrat på manschetten. Detta var kanske ett starkt uttryck, men då jag använde det om mig själv, tyckte jag, att jag väl kunde få lov att använda det. Nu då jag läst om det, finner jag, att darrningen varit mycket mindre än jag egentligen tänkte mig.

Herr **Sederholm**: Vad beträffar uttrycket »darrning» vill jag säga, att jag i avseende å departementschefens bristande ståndpunktstagande i propositionen fått ett mycket starkare intryck än vad jag skulle rubricera såsom darrning. Jag skulle i stället vilja använda uttrycket ett vacklande.

Herr statsrådet säger, att han gjort en rundgång bland alla tomter, som kunde komma i fråga, och det kan då synas rätt märkligt, att den tomt, som statsutskottet finner vara den lämpligaste, sedan Ladugårdsgärdestomten avförts, icke finnes med bland dem, som sålunda upptagits till granskning. Jag föreställer mig, att detta icke från herr statsrådets sida innebär ett direkt underkännande av denna tomt såsom föremål för diskussion?

För övrigt vill jag vädja till vem som helst i denna kammare, huruvida man icke fått ett rätt så starkt intryck av vacklande och tveksamhet i den kungl. propositionen med avseende å förlägningsplatsen för det nya sjukhuset och att man hade önskat och hoppats, att herr statsrådet skulle ha intagit en bestämdare och fastare ståndpunkt, innan han framlade propositionen.

Herr **Kvarnzelius**: Herr greve och talman! Jag begärde ordet med anledning av vad min ärade bankkamrat sade, att jag skulle instämt i att Ladugårdsgärdestomten skulle ingå i en blivande utredning. Detta torde bero på någon missuppfattning. Jag har i detta fall i stället pointerat, att riksdagen enligt min mening gjorde klokt i att besluta att avföra denna tomt ur diskussionen i samband med frågan om plats för förläggandet av det tilltänkta nya sjukhuset.

I detta sammanhang vill jag ytterligare stryka under vad jag tidigare sagt, att jag i reservationen funnit en tendens att vilja falla tillbaka på Ladugårdsgärdestomten, och jag kunde icke tro, att jag skulle få en så stark bekräftelse på att denna farhåga var riktig som jag fick efter herr Nilssons

Ang. ändringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

i Malmö anförande, då man fick se den ene efter den andre av dem, som tidigare förordat reservationen, instämma med herr Nilsson, vilket betyder, att de vilja falla tillbaka på Ladugårdsgärdestomten. Jag tror, att det är bäst, att riksdagen åtminstone i den frågan giver ett klart besked i dag. Jag tror, att även de, som äro vänner av att det nya sjukhuset skall komma till stånd så fort som möjligt, göra klokt uti att nu taga ställning till frågan och finna sig uti att Ladugårdsgärdestomten icke kan komma i fråga att användas för uppförandet av ett nytt sjukhus. Jag anser, att staten icke har råd att utlämna så värdefull mark för detta ändamål, när det finnes annan mark inom rimlig rayon i Stockholms närhet.

Herr statsrådet vände sig i sitt första anförande i hög grad mot mig. Jag var något förvånad däröver, då jag icke kan se, att något i mitt anförande varit av den beskaffenhet, att det inneburit en polemik mot herr statsrådet i vidare mån än att jag ville intaga en bestämd ståndpunkt till huruvida Ladugårdsgärdestomten skulle komma till användning eller icke. Och då herr statsrådet i den frågan varit litet tvekande, förefaller det mig som om han icke bort taga så illa vid sig, att jag i det avseendet hade en mera deciderad ståndpunkt.

Vidare vill jag säga, att jag, såsom jag tidigare framhållit, givetvis ingenting har emot ett samarbete mellan staten och Stockholms stad. Tvärtom anser jag, att ett sådant samarbete är önskvärt, men jag vill fortfarande vidhålla, att skall ett samarbete med staden komma till stånd, måste det vara på sådana villkor, som även ur statens synpunkt måste anses rimliga och skäligen. Jag har tillräcklig erfarenhet om den skicklighet, med vilken Stockholms stad sköter sina förhandlingar både med staten och andra, för att ha klart för mig, att om man vill vinna någonting, så får man åtminstone icke lägga upp det så beredvilligt som reservanterna i sin reservation gjort.

Herr Bergqvist: Herr talman! Man har här talat om fasta punkter, och i det avseendet tror jag icke, att någondera parten kan med fog beskylla den andra för mindre fasthet än den själv presterat. Se vi på dem, som förordat utskottets förslag, så har herr Enhörning konstaterat att statsutskottets ordförande uttalat dels, att det gamla serafimerlasarettet kan komma att användas ännu i 20, 25 år eller kanske ännu längre, och dels, att det icke kan behöva användas mer än i 10 år till. Man måste nu fråga sig, vilkendera ståndpunkten är den riktiga. Här brister den fasta punkten.

Vad herr Sederholm beträffar, så har han visserligen en fast punkt att stå på, men den är fullständigt negativ, och det är att frågan om tomten å Ladugårdsgärdet skall helt och hållet avföras ur den blivande diskussionen. Däremot vill herr Sederholm ge sig ut på gungflyvet igen genom att ånyo ta upp diskussionen om alla de föreslagna tomterna. När reservanterna sökt föra frågan framåt till ett mål genom att begränsa det antal tomter, som skulle kunna komma i fråga vid den vidare undersökningen, så vill herr Sederholm i stället lämna fältet fritt som hittills, vilket kommer att innebära, att vi, nästa gång frågan kommer upp, befinna oss precis i samma situation som nu. Det är nödvändigt, att en begränsning göres, visserligen icke så fast, att icke vid en blivande utredning hänsyn kan tagas jämväl till andra tomter, ifall det skulle komma att yppa sig en möjlighet till ett bättre val, men detta direktiv om en begränsning från riksdagens sida är nog nyttigt. Vidare försäkrade herr Sederholm, att han läst den kungl. propositionen, och det har man ju ingen anledning att betvivla, men det förefaller som om åtskilligt skulle ha glömts. Det är kanske länge sedan den lästes? När herr Sederholm sade, att det endast var en sak, som var underställd riksdagens bedömande, så är det icke riktigt. Det är icke bara tomtfrågan, som

är underställd riksdagens prövning, utan det är också frågan om samarbetet mellan staten och Stockholms stad samt Stockholms län. Läser man departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet, finner man, att dessa två punkter framhållas särskilt bestämt, nämligen dels frågan om sjukmaterialet, som skulle bli det rikligaste genom samarbetet med Stockholms stad, och dels det nya sjukhusets förläggning.

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

Medan jag har ordet vill jag passa på att replikera herr förste vice talmannen. Jag var ute under en del av hans anförande, men det har sagts mig, att han skulle invänt, att jag hade missförstått saken, när jag sade, att staden skulle få 200 platser på det nya sjukhuset i stället för de 200 platser, som den har på det gamla sjukhuset, utan att därför behöva betala någon ersättning. Men denna uppgift är ju riktig, ty här står i § 2 av de föreslagna bestämmelserna, att »serafimerlasarettet betalar byggnadskostnaderna dels för de 200 vårdplatser, vilka enligt lasarettsdirektionens beslut av den 28 mars 1887 tillförsäkrades Stockholms stad» etc. Och när det talas om serafimerlasarettet, betyder det i detta sammanhang staten. Jag vet icke, om jag har rätt uppfattat det meddelande jag erhöillit om saken. Har jag missuppfattat det, tar jag tillbaka den replik jag gjort.

Slutligen vill jag, för att det skall lämnas ytterligare något bevis för att det finnes en fast punkt, säga, att jag fortfarande vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan med reservanternas motivering, utan att ansluta mig till något av de ändringsförslag, som framställts.

Herr Petré: Jag begärde ordet med anledning av herr Kvarnzelius' sista yttrande för att säga, att jag icke har något att invända mot de synpunkter, han nu framförde. Herr Kvarnzelius sade, att riksdagen säkerligen gjorde klokt i att avföra Ladugårdsgärdetomten från diskussionen beträffande platsen för det nya centrala sjukhuset, och det ha ju reservanterna tydligen också gjort. Jag begärde ordet för att tillkännagiva, att jag har den uppfattningen, att detta är klokt, och därför kommer jag liksom avdelningens ärade ordförande icke att yrka på den nu föreslagna ändringen av reservationen, utan jag kommer fortfarande att vidhålla reservationen oförändrad.

Herr Kvarnzelius anförde vidare, att han vore vän av ett samarbete med Stockholms stad, men han varnade ändå i viss mån mot detsamma och framhöll, att det icke finge komma något avtal till stånd under andra villkor än att det innehölle sådana bestämmelser, att det vore rimligt och skäligt från statens synpunkt. Jag vill i anledning därav framhålla, att reservanterna ställt sig på alldeles samma ståndpunkt, när de säga, att vid den nya utredning, som bör komma till stånd, bör det bli »en förnyad revision» av förslaget till avtal, »därvid bör tillses att statsverkets intressen varda på ett bättre sätt tillgodosedda än det föreliggande förslaget giver vid handen». Jag inser icke, varför vi i denna fråga icke kunna få ett tillfredsställande avtal till stånd, när vi vid förra riksdagen fattade beslut i en annan fråga, nämligen sinnessjukhusfrågan, där vi fingo ett avtal mellan Stockholms stad och staten till stånd, beträffande vilket alla, som verkligen penetrerat den frågan, kommo till den uppfattningen, att det för staten var tillräckligt förmanligt för att vi skulle ha anledning antaga detsamma.

Herr Kvarnzelius har som sagt ingenting emot ett samarbete med Stockholms stad, men följa vi nu utskottsmajoritetens förslag, kan man med mycket stor sannolikhet förutsäga, att det blir slut med samarbetet med Stockholms stad. Det utgår ju från att man skulle börja med en ny utredning, om serafimerlasarettet kan omändras och tillbyggas, så att det blir tillräckligt. Redan den s. k. serafimerlasarettskommittén avgav 1914 ett utlåtande, av vilket alldeles klart framgår, att detta icke låter sig göra, och en för-

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

nyad utredning i frågan skulle ju bara bli ett onödigt uppskov, för vilket fall Stockholms stad naturligtvis ej kan vänta, utan då måste lösa sin sjukhusfråga själv. Vidare måste, såsom jag framhöll i mitt förra anförande, följdén härav med stor säkerhet bli den, att Stockholms stad kommer att fordra ett avtal beträffande den nuvarande provisoriska anordningen, varigenom staden på sina sjukhus upplåter kliniker, vilka den då icke har någon anledning att vidare upplåta gratis.

Slutligen vill jag säga, att om nu utskottsförslaget följes, är det tvivelaktigt, om det under nästa år blir någon förbättring alls vid serafimerlasarettet. Det är klart, att det är mycket större utsikt, att Stockholms stad beviljar de penningar, som begäras härtill, därest reservanternas hemställan följes av riksdagen.

Av de skäl, jag nu anført, är det min uppfattning, att kammaren gjorde synnerligen klokt i att nu besluta i enlighet med den av herr Bergqvist m. fl. avgivna reservationen oförändrad.

Herr Pers: Herr talman! Det brukar vara nyttigt ibland vid sådana här tillfällen att få höra en röst ur hopen, och det är därför jag nu har begärt ordet.

Det har för mig framstått alldeles tydligt, att om riksdagen följer utskottsmajoriteten, innebär detta början till en skilsmässa mellan Stockholms stad och staten, en skilsmässa som jag tror icke skulle vara nyttig för någondera parten, ty det kanske sedan blir både dyrare och sämre. Detta intryck förstärktes endast, då jag åhörde herr Kvarnzelius' yttrande. Särskilt när han talade om att det inte var någon särskild brådska o. s. v., föreföll det talet vara bra litet grundat.

Det torde vara alldeles otvivelaktigt, att någon förbättring bör göras och göras snart och man kan väl säga, att om man vill utreda och om man vill fördröja saken, kan man göra det nästan hur länge som helst! Herr förste vice talmannens tankegång överensstämde med min uppfattning av saken förutom beträffande en punkt, nämligen då han släppte tanken på den, enligt min mening, bästa tomten, Ladugårdsgärdestomten. Det må vara sant, att tomterna därute äro dyra, men de äro i statens hand och de dyra tomtvärderna härröra icke av någon central belägenhet utan av att de dyra tomterna skola förräntas genom höga bostadshyror, och det är en utveckling, vars maximum vi redan hunnit och en utveckling som sannolikt nu håller på att gå tillbaka. Att kompakt bebygga Ladugårdsgärdet med hyreskaserner är icke en framtidssak utan det är något, som jag åtminstone skulle önska, att vi icke vidare skola tänka på. När det gäller ett så förnämligt ändamål som detta och tomterna äro i statens ägo, kan jag icke förstå, att man skall falla ifrån tanken på att utnyttja dem för ifrågavarande ändamål.

Med åberopande av dessa synpunkter ber jag att få ansluta mig till herrar Bergqvists m. fl. reservation, men med de ändringsyrkanden, som framställts av herr Nilsson, Johan, i Malmö.

Herr förste vice talmannen: Med anledning av herr Bergqvists yttrande vill jag säga, att jag i så måtto missförstod honom som jag trodde, att vad han yttrade gällde underhållet och icke byggnadskostnaderna; men jag vill säga honom, att det i det fall är fråga om en ersättning till staden för att den avstår ifrån den delaktighet den har i serafimerlasarettet. Serafimerlasarettet och dess tomter falla nämligen helt och hållet i statens hand, ehuru Stockholms stad på sin tid köpt sig in i dessa.

Beträffande herr Pers' yttrande vill jag säga, att jag icke förstår, att han

av mitt anförande kunde draga den slutsatsen, att jag släppt tanken på Ladugårdsgärdestomten, då det tvärtom var så, att jag instämde i herr Johan Nilssons yttrande.

Gentemot herr Kvarnzelius, som sade, att några av de herrar, vilka först yrkat bifall till herr Bergqvists reservation, sedan gått med på herr Nilssons yrkande och med anledning av att herr Kvarnzelius då borrade ögonen i mig, vill jag säga, att jag i mitt första anförande icke gjorde något yrkande alls, därför att jag då visste, att herr Nilssons yrkande skulle komma.

Ang. ändringsarbeten å serafimerlasaretet m. m.
(Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende å det nu ifrågavarande utlåtandet förekommit följande yrkanden:

1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas med godkännande av utskottets motivering;

2:o) av herr *Bergqvist*, att utskottets hemställan skulle bifallas med godkännande av den motivering, som förordats i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen;

3:o), av herr *Nilsson, Johan*, i Malmö, att kammaren skulle *ej mindre* godkänna den motivering, som förordats i herr Bergqvists m. fl. berörda reservation med den ändring, att dels näst sista stycket å sid. 12 i det tryckta utlåtandet avfattades sålunda: »Vid den undersökning, som utskottet vidtagit, har utskottet funnit den ifrågasatta tomten å Ladugårdsgärdet vara den, som från alla synpunkter skulle vara den mest fördelaktiga i nu förevarande avseende. Även om emellertid markvärdet för omnämnda tomt kan anses vara högt, anser utskottet likväl att tomten i fråga bör komma med i den slutliga prövning, som skall föregå ett definitivt ställningstagande till tomtfrågan», dels i det stycke, som å sid. 13 började med orden: »Av de utav departementschefen» näst efter orden: »Nu senast angivna två tomter» insköttes »liksom ock tomten å Ladugårdsgärdet», dels ock reservationens sista stycke erhöles följande lydelse: »Av vad utskottet sålunda anfört i tomtfrågan torde framgå, att utskottet icke ansett sig kunna förorda herrar Sederholms m. fl. och Bernströms m. fl. ovanberörda motioner», *än även* godkänna den s. k. klämman i utskottets utlåtande med den ändring, att punkten 3 avfattades sålunda: »att herrar Sederholms m. fl. och Bernströms m. fl. ovanberörda motioner, I: 301 och II: 429, må av riksdagen avslås»; samt

4:o), av herr *Holmgren*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att dels punkten 1 erhöles följande lydelse: »att riksdagen må för budgetåret 1926—1927 anvisa ett extra reservationsanslag av 307,600 kronor att under förutsättning av bidrag från Stockholms stad och län i den form och till belopp, som av Kungl. Maj:t godtages, användas till ändringsarbeten å serafimerlasaretet i huvudsaklig överensstämmelse med sjukhusbyggnadssakkunnigas den 24 september 1925 avgivna förslag», dels ock att punkten 2 avfattades sålunda: »att riksdagen må bifalla herr Holmgrens ovanberörda motion, I: 302, dock med uteslutande av de i motionen förekommande orden: 'eller det mindre belopp, som kan finnas skäligt'.»

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Herr *förste vice talmannen* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraproposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna

Ang. änd-
ringsarbeten å
serafimer-
lasarettet
m. m.
(Forts.)

svaren hava utfallit med öfvervägande ja för deras åsikt, som ville till kontra-
proposition antaga bifall till herr Johan Nilssons i Malmö yrkande.

Herr *Petrén* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll,
i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till
herr Bergqvists yrkande, uppsattes samt efter given varsel upplästes och god-
kändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets
utlåtande nr 157 antager bifall till herr Johan Nilssons i Malmö yrkande i
ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till
herr Bergqvists yrkande i frågan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen
efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att
efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville
rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-
propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet rö-
stade för nej-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så
lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 157 med
godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Bergqvists yrkande i ämnet.

Sedan denna voteringsproposition efter förnyad uppläsning anslagits, verk-
ställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr
talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och där-
efter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina
platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstå-
ende ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtande nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverks-
propositionen under andra huvudtiteln gjorda framställning angående anslag
till partiell löneförbättring åt härads hövdingarna; och

andra lagutskottets memorial nr 31, angående arvode åt kammarrättsrådet
Sune Norrman, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av
viss fråga.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åt-
skildes kl. 4.22 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 29 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtande nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bekämpande av arbetslösheten; och

första särskilda utskottets memorial nr 4, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första särskilda utskottets utlåtande nr 1 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om delning av jord å landet m. m. dels ock i ämnet väckta motioner.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till utvidgning av köksbyggnaden vid Uppsala hospital och asyl; samt

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till bestämmelser angående arvode och ersättning åt viss kontrollpersonal m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 57, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i bestämmelserna om rätt till pension för tjänstemän vid statsdepartement och andra till den civila statsförvaltningen hörande verk, dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 58, angående användande av riksbankens vinst för år 1925; samt

nr 59, angående instruktion för nästa riksdags bankoutskott.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om villkor i vissa fall för ägostyckning och jordavsöndring m. m. *Lagförslag om villkor för ägostyckning och jordavsöndring m. m.*

Genom en den 19 mars 1926 dagtecknad proposition, nr 210, vilken hänvisats till första särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och i lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att godkänna vid propositionen fogade förslag till

1) lag om villkor i vissa fall för ägostyckning och jordavsöndring; och

2) lag om tillägg till 5 kapitlet av lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad.

Lagförslag om
villkor för
ägstyckning
och jordav-
söndring m. m.
(Forts.)

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet med stöd av vad däri anförts hemställt, att riksdagen, under förklarande att de i Kungl. Maj:ts förevarande proposition innefattade lagförslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick godkännas, i anledning av samma proposition måtte för sin del antaga två i utlåtandet införda förslag till lagar i nu ifrågavarande ämnen.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Rogberg*, *Brännström* och *Henrikson*, vilka anført:

»I motsats till utskottet hålla vi före, att de skäl, som vid lagförslagets granskning i lagrådet föranlett två av dess ledamöter att helt och hållet avstyrka förslagen, böra tillmätas avgörande betydelse för frågan. till följd varav vi anse, att utskottet bort hemställa att ifrågavarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas.»

2) av herr *von Sneidern*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **Rogberg**: Herr talman! I detta ögonblick skulle jag nästan hava önskat, att motiveringen till utskottets hemställan varit något fylligare, än den i själva verket är, men då jag själv varit medlem av utskottet, kanske jag icke är berättigad att därutinnan framställa några anmärkningar. Emellertid har jag icke kunnat förena mig med utskottet, som i huvudsak tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition, utan har jämte några utskottskamrater avgivit en reservation, i vilken vi hemställa om avslag på Kungl. Maj:ts proposition.

Över fastighetsbildningen, såvitt den kan anses röra bildandet av smärre fastigheter, för bostadsändamål eller industriella anläggningar eller dylikt, övas här i landet en viss kontroll, dels, såvitt det angår landsbygden, på områden, där samhällsbildning ger sig till känna, och dels i städerna och de stadsliknande samhällena, försåvitt angår deras utomplansområden, och denna kontroll utövas, försåvitt det gäller landsbygden, av Konungens befallningshavande. Enligt gällande rätt, vilken är så färsk som sedan 1924, har Konungens befallningshavande öppet att hos Kungl. Maj:t hemställa om meddelande av särskilda föreskrifter med avseende på byggnadsverksamhetens ordnande på sådana platser, som utav mig nyss antyddes. Sedan dylika byggnadsföreskrifter blivit av Konungen meddelade, får jorddelning icke så verkställas, att tillämpningen av byggnadsföreskrifterna motverkas eller markens ändamålsenliga bebyggande försvåras. Det säger sig ju av sig självt, att föreskrifterna just måste gå ut på sådant, och detsamma kan man säga, gäller för städernas och de stadsliknande samhällenas utomplansområden. Därvidlag är det likaledes föreskrivet, att avstyckning icke får verkställas så, att tillämpningen av meddelade föreskrifter motverkas eller markens ändamålsenliga bebyggande försvåras.

Kungl. Maj:t har nu funnit anledning att verkställa en undersökning, hur den kontroll, som finnes, egentligen verkar, och resultatet av denna undersökning, kan man säga, är, att på några håll, men långt ifrån på alla håll, har det visat sig, att kontrollen icke är alldeles fullständig. Den har icke kunnat förhindra, vad den bort hindra, nämligen uppkomsten av olämplig avstyckning. Jag behöver väl icke erinra kammaren därom, att, såvitt framtiden rör, på denna sak ha Kungl. Maj:t och riksdagen haft sin uppmärksamhet i sammanhang med den nya jorddelningslagstiftning, som nyligen beslutades här i kammaren. Vidkommande förhållande av olämpligt avstyckande ha bestämmelser införts uti 19 kap. 1 § av den nya jorddelningslagen, vilka kort och gott gå ut på att inom områden, som icke lagts under stadsplan, må avstyckning i ett sammanhang av ett flertal smärre lägenheter för bostadsändamål eller för beredande av plats för industriella anläggningar

ej ske, med mindre än att Konungens befallningshavande godkänt plan för områdets ordnande. Nu är det nog otvivelaktigt, att både Kungl. Maj:t och riksdagen ha den uppfattningen, att med detta skall för framtiden allt vara väl beställt. Vi skola för framtiden slippa olämpliga avstyckningar. Därmed må vara huru som helst. Vidare har i saken Kungl. Maj:t tänkt som så, att denna nya lag kan icke så fort komma i tillämpning, och under tiden kunna olämpliga avstyckningar äga rum. Följaktligen borde detta förhindras, och hur skall det tillgå? Då tänker Kungl. Maj:t sig, att det är väl så gott, att man genom en provisorisk lag ur den nu beslutade nya lagen, utbryter bestämmelser, som äro ägnade just att förhindra olämplig avstyckning eller, som det tills vidare måste heta, olämplig ägostyckning, jordav-söndring och avstyckning; och för detta ändamål har Kungl. Maj:t, såsom propositionen och utskottets hemställan visa, kommit med två lagförslag, det ena avseende landet och det andra avseende städerna. Nu torde väl kammaren, och jag föreställer mig även Kungl. Maj:t, vara ense med mig därom, att en lagstiftning sådan som denna i hög grad provisoriska egentligen icke bör tillgripas, med mindre än att särskilda förhållanden göra en sådan lagstiftning behöfelig. Utskottet, som går på den kungl. propositionen, samt reservanterna ha lämnat olika svar på frågan: är behovet av en skärpt lagstiftning på detta område så påträngande, att man behöver tillgripa en provisorisk lagstiftning? Jag och mina medreservanter ha med två medlemmar av lagrådet funnit, att det måste sägas, att de yttranden, som ha avgivits av myndigheterna i ärendet, knappast giva stöd för att ett dylikt behov föreligger, åtminstone icke ett behov av trängande art, och i likhet med samma medlemmar av lagrådet anse reservanterna sig hava funnit, att en del av de yttranden, som visat sig gå i tillstyrkande riktning, tillkommit från åtskilliga håll endast av den anledningen, att man icke haft i åtanke, att en proposition beträffande ny jorddelning så snart som skett skulle komma före i riksdagen och bliva så snart beslutad.

Vad så angår de särskilda lagförslag, mot vilka reservanterna ställt sig skeptiska, såvitt det angår deras behöflighet, skall jag mot de särskilda lagförslagen anmärka, att de äro svårlästa, svårtolkade och kanske kunna för-anleda till konflikter eller åtminstone till svårigheter i tillämpningen, men den huvudsakliga anmärkningen, som redan framstälts, synes mig, endast den, tillfyllestgörande för att motivera det slut, vartill reservanterna kommit. Men jag skulle vidkommande det första lagförslaget vilja såsom en allmän anmärkning säga, att om det finnes ett område på landet, där ökad byggnadsverksamhet förekommer, men där samtidigt befunnits, att stadsplan icke skall upprättas, då må för närvarande enligt gällande rätt, d. v. s. enligt 42 § i den nu gällande stadsplanlagen Konungen meddela föreskrifter om byggnadsverksamhetens ordnande där. Samtidigt skall emellertid enligt propositionen och utskottets förslag själva planen för jordens delning d. v. s. något, som på det intimaste sammanhänger med själva byggnadsverksamheten, ordnas av Konungens befallningshavande. Låt oss då tänka oss, att fråga om tillämpning av denna lag uppkommer. Det naturligaste fallet för att denna fråga skall uppkomma är av Kungl. Maj:t framställt i 2 § i det första lagförslaget, där Kungl. Maj:t alldeles riktigt utgår därifrån, att fråga om behöfligheten av en sådan plan för ägostyckningen närmast uppstår i sammanhang därmed, att en lantmätare erhåller förordnande att verkställa ägostyckning eller att eljest å karta avfatta ett visst område, som kanske artar sig till att bliva ett uppspirande samhälle med ökad byggnadsverksamhet. Lagen säger nu — och lagen ställer verkligen synnerligen stora fordringar på lantmätarna — att om lantmätare vid dylika förrättningar finner, att större byggnadsverksamhet råder, eller om han finner, att sådan

Lagförslag om villkor för ägostyckning och jordav-söndring m. m.
(Forts.)

Lagförslag om
villkor för
ägostyckning
och jordav-
söndring m. m.

(Forts.)

är att förvänta, skall han anmäla det för Konungens befallningshavande, och under tiden skall ägostyckningen vila. Det är naturligtvis av högst ringa glädje för dem, som kanske vilja genom en ägostyckning bereda sig, den ene en inkomst genom att sälja ett område, och den andre ett hem eller en plats för industriell verksamhet, att nu få uppskov med saken, därför att frågan om ägostyckningens verkställande skall undersökas. Men sedan denna anmälan gjorts, kommer Konungens befallningshavande i den icke alltför lätta ställningen att få avgöra, huruvida på den ifrågavarande platsen större byggnadsverksamhet råder eller icke och vidare, under förutsättning att större byggnadsverksamhet råder på området, eller är att vänta, huru stort området skall beräknas vara, ty det kallas »ett visst område». Därefter skall Konungens befallningshavande, sedan han övertygat sig, att en livligare byggnadsverksamhet på ett visst område är att förvänta, fastställa en plan, en plan, vars upprättande tar tid och vars upprättande kostar penningar, och en plan, som kanske i det stora hela skall visa sig mindre behöflig och snart opraktisk. Beträffande det andra lagförslaget, som avser fastighetsbildning i stad och som utgör ett tillägg till 8 § i 5 kap., har lantmäteristyrelsen, som yttrat sig, sagt, att utan att ett verkligt behov av lagstiftning kan påvisas — och för min del kan jag icke finna, att något verkligt byggnadsbehov föreligger — är en lagstiftning på förevarande område snarare till skada än till nytta. Lantmäteristyrelsen påpekar vidare, att även utan ett bifall till den av Kungl. Maj:t föreslagna lagen, finnes det redan nu i en tid, då allmänhetens uppmärksamhet på förhindrande av uppkomsten av s. k. kåkstäder är på ett helt annat sätt än förut skarp, möjlighet enligt gällande rätt, nämligen tre utvägar, att förhindra sådant, dels genom utverkande jämlikt 42 § sista stycket av särskilda föreskrifter med avseende å byggnadsverksamhetens ordnande, dels genom beslut om upprättande av stadsplan eller åtminstone försök att göra det, och slutligen kan man bilda ett samhälle. Det är tydligt, att Kungl. Maj:t har drivits av måhnet, att det spirande samhället icke skall växa på ett sätt, som efteråt kan visa sig vara olämpligt. Till detta uppsåt måste man naturligtvis giva sitt erkännande, men frågan är, huruvida icke Kungl. Maj:t förverkligat detta sitt uppsåt så kraftigt, att den berömda döda handen kommer över det spirande livet med det resultat, att det ej växer olämpligt, därför att det ej växer alls. Då blir icke något av den provisoriska lagen, men det var väl icke meningen? Från min synpunkt sett är det lämpligast, att denna lag icke alls antages. Den är frihetsfientlig. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Linder: Herr talman! Herr Rogberg har redan erinrat om de lagbestämmelser, som tillkommo år 1924, åsyftande att förebygga en olämplig jorddelning i sådana fall, där jorddelningen utgjort ett led i en begynnande och fortgående samhällsbildning. Jag skall därför icke upptaga tiden med att vidare gå in på detta, utan endast referera till herr Rogbergs framställning. Nu är det emellertid så, att även med de begränsningar i den fria jordstyckningsrätten, som tillkommo år 1924, har likväl inte det allmännas intressen i erforderlig grad därigenom kunnat bli säkerställda. Vad som brister, härleder sig därav, att det så gott som alltid eller åtminstone i allmänhet kommer att förflyta en avsevärd tid från den tidpunkt, då på grund av verkställd jorddelning och den inträdda tendensen till en större byggnadsverksamhet behov uppstått av särskilda föreskrifter för byggnadsverksamhetens ordnande, samt intill dess att sådana föreskrifter kunna meddelas. Under denna tid, som förflyter — och beträffande den tiden kan man väl utgå från som ganska säkert, att den merendels blir rundlig — hinner det i allt fall att ske en hel del jordförsäljningar och jordavsöndringar. Ofta

nog kommer det därigenom att uppstå en olämplig och osund jorddelning. Den står emellertid icke så lätt till att rätta, sedan den en gång skett. Vanligtvis få samhället och myndigheterna se genom fingrarna därmed. Därför har det ansetts vara nödvändigt, att det gives åt myndigheterna ett vapen i händerna, som gör, att de tämligen omedelbart kunna ingripa för att hindra en dylik olämplig samhällsbildning.

Nu kan man ju emellertid säga, som herr Rogberg säger: »Ja, det kan väl hända, att sådant sker, men det finnes egentligen icke något behov av dessa bestämmelser i stort sett.» Därpå vill jag endast svara, att meningarna härvidlag äro delade. Det är intet tvivel om det. Lantmäteristyrelsen till exempel har visserligen i detta fall ställt sig tveksam och har sagt, att man bör avvakta tiden och se, huru dessa bestämmelser, som tillkommo efter 1924, komma att verka, och icke ge sig på att införa några nya bestämmelser, men byggnadsstyrelsen återigen har funnit, att det är önskvärt, att dylika bestämmelser, som här är fråga om, komma till stånd. När det sedan gäller Konungens befallningshavande, kommer det där många olika uppfattningar till synes om denna sak. Det skall icke fördöljas, att de flesta — försåvitt jag har läst riktigt — ha ansett, att bestämmelserna icke äro behövliga, men däremot finnes det åtskilliga, som ha ansett, att det föreligger ett oavvisligt behov därav.

Nu kan jag för min del icke finna annat än riktigt, när utskottsmajoriteten har ställt sig på den ståndpunkten, att är man på det klara med att det föreligger ett oavvisligt behov av lagstiftning på dessa områden, bör icke den omständigheten vara avgörande, att detta behov icke föreligger över hela landet. Det får anses tillräckligt, att det föreligger på ett jämförelsevis avsevärt antal ställen. Ur den synpunkten har utskottsmajoriteten funnit det vara välbetänkt med en lagstiftning sådan som den förevarande.

Nu har också efter vad som framgår av anmärkningarna mot lagförslaget sagts, att det med hänsyn till tiden för den nya jorddelningslagens ikraftträdande skulle bli en jämförelsevis kort tid, som man skulle behöva anlita dessa bestämmelser. Men man får också räkna med att även om tiden kan vara kort — den upptaxeras ju till något sådant som 1½ år — det dock kan vara mycket ovisst, hur länge det dröjer. Man får också betänka, att det ofta nog går mycket snabbt med samhällsbildningen, och att det är stora värden, som på detta sätt fastläsas. Som jag nyss förut sagt, är det icke så lätt att ändra det som en gång är fastställt. — Det har vidare också gjorts anmärkningar i det avseendet, att det icke vore bra att rycka loss en sådan där sak ur sitt stora sammanhang, d. v. s. dels ur jorddelningslagen, dels också ur den blivande stadsplanlagstiftningen. Däremot kan dock erinras av utskottet — som delar departementschefens uppfattning — att då det här icke är fråga om något annat än att giva gällande kraft åt bestämmelser, som om någon tid i allt fall skulle komma, ligger det icke något fel i det förhållandet, att de komma något tidigare än själva lagen. Det hade varit något annat, om det hade varit fråga om att antaga andra bestämmelser än de nu föreliggande, avseende att framdeles upphävas för att giva rum åt andra stadganden, men så är icke fallet. Jag kan för min del icke finna annat än att denna lagstiftning har ett gott syfte, och att den är förtjänt av att vinna bifall.

Det har gjorts vissa anmärkningar från herr Rogbergs sida beträffande de olika paragraferna. Om jag icke fattade fel, gjordes det anmärkning på det förhållandet beträffande 1 § i det första lagförslaget, att Kungl. Maj:t skulle meddela föreskrifter, men på samma gång skulle också Konungens befallningshavande lämna föreskrifter angående områdenas ordnande. Härtill vill jag svara, att häri behöver det icke ligga någon motsättning, ty i de

Lagförslag om villkor för ägostyckning och jordav-söndring m. m.
(Forts.)

Lagförslag om villkor för ägostyckning och jordav-söndring m. m. föreskrifter, som lämnas av Kungl. Maj:t, är det väl endast fråga om vissa allmängiltiga normer, så vitt jag kan förstå, då det däremot i själva områdenas ordnande väl ligger någonting mera detaljerat just med hänsyn till själva platsens förhållanden.

(Forts.)

Vidare gjordes också anmärkning beträffande frågan om lantmätarens anmälan till Konungens befallningshavande och de svarigheter, som skulle uppstå för Konungens befallningshavande, att fatta beslut i de olika ämnen, som nämndes av herr Rogberg. Härtill vill jag genmäla, att det kan väl hända, att detta drager tid, och att detta *kan* vara en misräkning, som inträffar för vederbörande köpare, men man får också komma ihåg det samhällsintresse, som här står på spel. Det är viktigt, att en sådan sak som denna blir ordnad, och att det ges sådana former och föreskrifter av vederbörande myndigheter, att sedermera köparna kunna sitta tryggt och icke bli utsatta för rättsförluster och tvister eller eljest komma i kollision med föreskrifter, som senare kunna givas av myndigheterna. Samma invändning gör jag mot de anmärkningar, som av herr Rogberg framställts gentemot bestämmelserna i fastighetsbildningslagen. Det gäller ur min synpunkt så betydande intressen från det allmännas sida, att den enskilde får underordna sig att vänta och se tiden an. Jag är alldeles säker på för övrigt att numera göres allt vad göras kan för att i möjligaste mån tillgodose parternas intressen och om det också kanhända någon gång skulle kunna finnas någon anledning till klagan över dröjsmålet, tror jag dock likväl, att detta långt ifrån är regeln utan tvärtom ett undantag.

Jag skall med dessa ord endast be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! Jag har till detta utskottsutlåtande fogat en blank reservation, och den avser ett yrkande om avslag på propositionen. Jag kan ansluta mig till det yttrande, som härads-hövding Rogberg nyss hade, och i vilket jag till alla delar kan instämma. Jag skall endast be att i korthet få utveckla några praktiska synpunkter på den här frågan.

Som utskottets ärade ordförande sade, är det naturligtvis givet, att förefinnes ett oavvisligt behov i en del av landet, kan en lagstiftning vara motiverad, även om den på andra håll icke skulle vara direkt av behovet påkallad. Men man får väl i sådana fall då pröva, huruvida den nytta, som på det ena området kan göras, icke motsvaras av en större skada på det andra, och därefter ställa sitt handlande. Ser man nu efter hur detta lagförslag framkommit, finner man, att det har sitt ursprung i en framställning från länsarkitekten i Stockholms län, som visar på samhällsbildningen i Stockholms län, d. v. s. i trakterna omkring Stockholm. Denna framställning visar till den uppenbara skillnad, som föreligger med avseende på samhällsbildningen omkring de större städerna och ute i landet. Det är faktiskt två olika typer av samhällsbildning, som förefinnas, och med uppmärksamheten inriktad på den ena av dessa typer har man gått till lagstiftning utan att närmare tänka på dess följder för den andra typen. I denna framställning från länsarkitekten tages sikte på vad han kallar »markexploatering», d. v. s. att ägare av större jordområden — det må vara enskilda jordägare eller tomtbolag — söka uppdelat sitt ägande jordområde i tomter för att därigenom skapa villasamhällen och dylikt. Den samhällsbildning, som i allmänhet äger rum uti landet, är emellertid icke av den typen. Där är icke någon jordägare, som försöker att gå fram på det sättet, utan samhällsbildningen följer andra vägar. Det är i regel framdragandet av nya kommunikationsleder, som ger anledning till att samhällen uppstå. Det är i regel

Lagförslag om fall är det så, att ju snabbare dessa bestämmelser kunna träda i tillämpning, desto större bli svårigheterna. Jag tror, att den eventuella skada, som skulle kunna tänkas inträffa vid markexploatering utanför Stockholm icke är större — man kan därvidlag hänvisa till 1924 års lagstiftning, som omedelbart kan tillämpas — än att den uppväges mer än väl av de direkta nackdelar, som bli en följd av lagens omedelbara ikraftträdande i övriga delar av landet.

(Forts.)

På grund härav ber jag att få yrka avslag å utskottets hemställan.

Herr statsrådet Nothin: Herr talman, mina herrar! De två ärade talare, som yttrat sig mot det föreliggande lagförslaget, hava huvudsakligen åberopat, att dessa frågor icke böra brytas ut ur sitt sammanhang; och den ene framhöll, att den betänksamhet, som kommit till uttryck hos en del av de myndigheter, som yttrat sig, skulle hava blivit än större, om dessa myndigheter vetat, att skifteslagen stod så nära sitt antagande.

Jag ser saken från rent motsatt synpunkt. De betänkligheter, som kunna resas mot att utbryta en lagfråga ur ett större sammanhang, bottna väsentligen däri, att man ännu icke riktigt vet, hur den slutliga lagen skall komma att utformas. Man vet icke, om man kommer att antaga bestämmelser, som sedan måste ånyo ändras. Så är däremot icke fallet här. Här föreligger redan ett av riksdagen antaget lagförslag, och det är endast fråga om att sätta tidigare i kraft ett par bestämmelser, som anses vara av mera brådskande art. Det av herr von Sneidern åberopade skälet, att man anser sig behöva så lång tid för den nya skifteslagens ikraftträdande, hänför sig nog icke till den föreliggande frågan. Det är helt andra omständigheter, som avgöra, att man får beräkna avsevärd tid för dess ikraftträdande, och det uppskov, som därav blir en följd, påkallar ett övervägande om större skyndsamhet i fråga om de enstaka bestämmelser, som kunna anses vara av mera brådskande art.

Jag kommer så till frågan, om dylik brådska kan anses vara för handen. Här ha åberopats de olika myndigheternas avgivna utlåtanden. Jag tror, att antalet myndigheter, som tillstyrkt eller avstyrkt, väger tämligen jämnt. Vad angår den speciella sakkunskap, som kan anses ligga bakom utlåtandena, har här särskilt framhållits lantmäteristyrelsens utlåtande. Jag vill då erinra därom, att lantmäteristyrelsen har ganska liten erfarenhet, när det gäller just byggnadstekniska spørsmål, och omnämnas bör, att det lagförslag, som av riksdagen antogs 1924 till förhindrande av uppkomsten av kåkstäder, också var avstyrkt av lantmäteristyrelsen. De myndigheter, vilkas utlåtanden man bör fästa större vikt vid, vilka ha större erfarenhet på området, äro närmast länsstyrelserna i de län, där det företrädesvis förekommer sådana här samhällsbildningar, samt byggnadsstyrelsen och kommunaltekniska föreningen. Jag skall icke trötta kammaren med att läsa upp många utlåtanden. Jag skall endast citera ett par. Fastighetsnämnden i Stockholm säger: »Behovet av lagstiftningsåtgärder till förhindrande av s. k. kåkstäders uppkomst och utveckling har för huvudstadens del under de senare åren gjort sig alltmer gällande.» Länsstyrelsen i Stockholm, som har mycket stark kännning av dessa uppväxande samhällen, säger, att den med understrykande av behovet för länets vidkommande av lagbestämmelser i nu avsedd riktning tillstyrker förslagens upphöjande till lag. Byggnadsstyrelsen säger:

»Mycken skada för det allmänna kan komma att vållas, om icke snarast möjligt effektiva medel erhållas till ett förhindrande av planlöst och olämpligt bebyggande för bostadsändamål redan på det tidiga stadium, då genom jorddelning första grunden lägges till ett samhällets utformning. I anslut-

icke en jordägare, som det är fråga om, utan en mångfald jordägare. Jorden är uppdelad på olika ägare, och en hel del småfolk är oftast köpare. Det kan vara en liten handlande, som vill slå sig ned där, en hantverkare eller en kommunikationstjänsteman, som vill köpa sig ett tomtområde. Platsen är på förhand given, och det är klart, att i två sådana olika fall har man anledning att gå fram på olika sätt med avseende på regleringen av samhällsbildningen. Man måste taga en helt annan hänsyn till såväl köpare som säljare, då det gäller en samhällsbildning av den beskaffenhet, som jag nyss skildrat, än då det gäller det slags samhällsbildning, man här närmast tagit sikte på vid lagstiftningen.

Lagförslag om villkor för ägostyckning och jordavsköndring m. m.
(Forts.)

Nu är det ju sant, att i jorddelningslagen, som påpekades av herr Rogberg, har man i 19 kap. 1 § varit med om — jag har själv varit med därom — att beträffande all slags samhällsbildning, således både av det ena och andra slaget, föreskriva, att avstyckningsplaner skola godkännas av konungens befallningshavande. Det finns naturligtvis ett behov av att en ordning skapas på det här området, men denna jorddelningslagstiftning är icke, som har påpekats, avsedd att omedelbart träda i kraft. Det skall väl förflyta något år, eventuellt två, och det är enligt min uppfattning synnerligen värdefullt att ha en dylik övergångsperiod, varigenom man ute i landet kan bli i tillfälle att genom upprättandet av sådana här planer komma i gång med en avstyckning efter, det vill jag gärna erkänna, sundare principer än vad hittills varit fallet. Genom den lagstiftning, som här föreslås, skulle dessa bestämmelser enligt 19 kap. omedelbart träda i kraft, och den enligt min uppfattning nyttiga övergångsperioden skulle man då icke komma i åtnjutande av, utan man måste omedelbart avklippa denna samhällsbildning och dessa försäljningar. Det måste bli ett avbrott, som måste komma att kännas synnerligen tungt för dem, som stå i begrepp att bilda sina hem. I de ytt- randen, som lagförslaget givit anledning till — det har varit utremitterat på åtskilliga håll — har man även anmärkt därpå. Exempelvis har länsstyrelsen i Jönköpings län skrivit, att »konungens befallningshavande befarar, att genom de ganska betydande kostnader, som genom bestämmelserna i förslagets 2—6 §§ skulle förorsakas — särskilt för upprättande av översiktskartor — en död hand skulle läggas på egnahemsverksamheten å landsbygden». Såvitt jag funnit, ha 8 å 9 länsstyrelser direkt avstyrkt. Andra ha hänvisat till jorddelningslagen, och jag tror, att få ha tänkt sig, att man genom den provisoriska lagstiftning, som nu skulle komma till stånd, skulle gå förlustig övergångsperioden. Vidare har lantmäteristylelsen avstyrkt, vilket bör uppmärksammas, och som förut påpekats ha två av lagrådets ledamöter avstyrkt.

En annan synpunkt skall jag även tillåta mig påpeka, och det är den svårighet, som uppstår vid upprättandet av dessa styckningsplaner, då det gäller sådana områden, som tillhöra flera jordägare. Jag tog upp frågan inom utskottet, och i motiveringen rörande 19 kap. 1 § har intagits följande: »Är detta område helt och hållet beläget inom den fastighet, från vilken avstyckning är avsedd att äga rum, torde väl kostnaderna för planen böra anses såsom annan förrättningskostnad. Förhåller det sig åter så, att i området ingå flera fastigheter, tillhöriga olika personer, synes det obilligt, att den jordägare, som först styckar sin jord, skall vidkännas hela kostnaden för planens upprättande. Emellertid lär denna fråga, som ej synes hava varit föremål för övervägande, icke böra lösas i sammanhang med föreliggande lagstiftning utan göras till föremål för särskild utredning.» Det hade varit synnerligen önskvärt, om en sådan utredning hade kunnat omedelbart företagas, och jag tillåter mig hemställa till herr statsrådet att upptaga denna tanke till övervägande, innan lagen träder i kraft. I varje

ning till vad byggnadsstyrelsen sålunda anført får styrelsen på det livligaste tillstyrka, att föreliggande två lagförslag måtte läggas till grund för lagstiftning i ämnet. Kommunaltekniska föreningens styrelse säger, att under åberopade förhållanden kan från städernas sida en provisorisk lagstiftning som den nu föreslagna endast hälsas med tillfredsställelse.

Lagförslag om villkor för ägostyckning och jordav-söndring m. m.
(Forts.)

Jag kan upplysa därom, att de sakkunniga, som nu äro sysselsatta med överarbetning av stadsplanelagstiftningen, äro ense om önskvärdheten och lämpligheten av, att man icke skjuter på detta lagstiftningsärende.

Det har här åberopats, att dessa lagförslags antagande skulle lända till men för de enskilda. Jag tror icke så är fallet. Även med risk att i denna debatt behöva något upprepa den redogörelse, som lämnats av herr Rogberg, må det tillåtas mig att erinra därom, att man i lagen om fastighetsbildning i stad har för förhindrande av uppkomst av s. k. kåkstäder inryckt stadgande av innehåll, att i samhällen, för vilka finns stadsplan fastställd, kan för område utanför stadsplanen meddelas vissa bestämmelser avsedda att reglera byggnadsverksamheten. 1924 års åberopade lag avsåg att utsträcka detta stadgande även till de delar av landsbygden, där det var livligare byggnadsverksamhet. Det har emellertid visat sig, att denna lagstiftning icke var tillräcklig. Skälen äro av två slag. Det ena är det, som redan åberopats av herr Linder, nämligen att en avsevärd tid komme att förflyta, innan byggnadsföreskrifter kunna bli meddelade. Men vidare är den inverkan, som ett förordnande om byggnadsföreskrifter tillagts med avseende å jorddelningen, alltför obestämd för att myndigheterna skola kunna, även sedan dylikt förordnande meddelats, på sådant sätt övervaka genomförandet av jordindelingen vid begynnande samhällsbildning. Det har förekommit många fall, där de enskilda markägarna ha åsidosatt sådana byggnadsföreskrifter, och då stå myndigheterna så gott som maktlösa, ty man vill ju ej gärna föreskriva, att uppförda byggnader skola rivas ned igen. Men det har även visat sig, att de jordförsäljningar, som ske utan tillräckligt hänsynstagande till vad som är lämplig fastighetsindelning, i sista hand gå ut över de enskilda markköparna själva, ty de få områden, som sedan icke vare sig till form eller i övrigt låta sig inpassa i den blivande stadsplanen. Jag tror, det vore bra mycket bättre för dessa enskilda köpare, om det redan, när de få sitt område avstyckat, kunde sägas till dem hur indelningen bör bli. Det blir bäst för samhällsbildningen, och det blir även bäst för dem själva.

Den nya skifteslagen torde icke kunna beräknas träda i kraft före den 1 januari 1928. Att nu fixera någon bestämd dag, när ikraftträdandet kan komma att ske, är svårt, men den dagen har man förslagsvis tänkt sig. Det är icke utan betydelse, om nu ifrågavarande bestämmelser, som av alla, vilka haft närmast kontakt med hithörande förhållanden, påyrkats såsom högst nödvändiga, kunna träda i kraft tidigare. Jag tror icke, att det i praktiken kommer att bli några verkliga svårigheter. Finner en lantmätare, när han skall göra en förrättning, att det kan vara tveksamt, huruvida en sådan här samhällsplan bör anordnas, har han att anmäla förhållandet till länsstyrelsen. Länsstyrelsen bör då, efter vad jag avsett med detta lagförslag, ha en viss skälighetsprövning. Den skall icke vara ovillkorligt pliktig att på en gång slå ned och säga: »Här skall göras plan, och i avbidan på densamma skall ovillkorligen väntas med alla förrättningar», utan den skall kunna taga skälig hänsyn till omständigheterna; i lagtexten står det: »Finner konungens befallningshavande, att inom visst område större byggnadsverksamhet råder eller är att förvänta, äger konungens befallningshavande» etc. Det står icke »skall». Och går man till motiveringen, finner man nog också, att man icke avsett en alltför stel tillämpning utan något

Lagförslag om hänsynstagande, utan att man litar till en viss skälighetsprövning hos länsstyrelserna.

Jag ber att få förorda det föreliggande lagförslaget i den avfattning, det söndring m. m. fått av utskottet.

(Forts.)

Herr Gustafsson, Per: Vid behandlingen i utskottet av detta ärende hade jag tyvärr icke tillfälle att vara närvarande alla gånger, men jag har fått den uppfattningen, att då riksdagen har antagit själva huvudlagen, blir det en brist i tillämpningen, om icke även den nu ifrågavarande lagen, som jag betraktar som följdlag, antages. Riksdagen har antagit 19 kap. 1 §, som ju skulle reglera de förhållanden, varom här är fråga. Och jag befarar, att om vi skola vänta på tillämpningen av denna paragraf, till dess att lagen i sin helhet skall träda i kraft, så möjliggöres därmed för en del speculationer att förvrida det, som borde bli ordnat med lagstiftningen.

I de utlåtanden, som på ett föregående stadium under utredningen lämnats från lantmätare och länsstyrelser, förekomma bland annat även uttalanden ifrån överlantmätaren i det län, där jag bor, och han säger bland annat: »Inom detta län hava tidigare såväl ägostyckningar som jordavsöndringar understundom gjorts ganska planlöst, särskilt då dessa förekommit i orter med ganska sammanträngd befolkning. Därvid hava ofta alltför små fastigheter för lämpligt bebyggande samt fastigheter med för bebyggande olämpliga gränser utlagts och någon större hänsyn till goda trafikleder, öppna platser, avlopp och vattentillförsel icke tagits.»

Jag kan vitsorda riktigheten härav, då i min egen kommun det tyvärr har fått bildas en del olämpliga samhällen. Där finnas icke mindre än fyra stycken tätt bebyggda orter, för vilka stadsplan icke är upprättad, runt om ett municipalsamhälle, och där har byggts på ett sätt, som icke bort tillåtas. Samhället som får inkorporera dessa områden, kommer att få kosta på ganska mycket för att få gator i ordning och få områdena sådana som de borde vara. Särskilt ett av dessa områden har på en kort tid, två år, styckats sönder och bebyggt, och ingen som helst hänsyn har tagits till några vägar där. För ägaren gällde det bara att skrapa ihop största möjliga summa pengar för jordområdet, och sedan fingo köparna ta det sådant det blev. Det blir ju givetvis köparna, som få betala kostnaderna för att få ordning och reda i detta samhälle. Jag vill icke gärna vara med om att bereda möjlighet för liknande åtgärder under övergångstiden, och därför har jag måst förena mig med utskottet i den uppfattningen, att den här föreslagna lagen måste anses vara nyttig och nödvändig.

Som jag icke heller kan tänka, att lagen kan göra någon skada, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Jonsson*.

Herr Hammarskjöld, Hjalmar: Herr talman, mina herrar! Jag delar för min del den uppfattning, som här uttalats, att ifrågavarande lagstiftning är obehövlig. Det har av lantmateristyrelsen och sedan här i debatten erinrats, att det redan finns åtskilliga medel att förhindra en olämplig avstyckning och olämplig bebyggelse. Om dessa medel icke hittills ha visat sig vara i önskvärd mån effektiva på *alla* håll, är väl en förbättring att vänta i följd därav att dessa medel så sent som för två år sedan förstärkts, och icke minst i följd av den omständigheten, att numera den allmänna uppmärksamheten blivit i så hög grad riktad på dessa förhållanden. Att nu anticipationsvis i avbidan på det sannolikt om halvtannat år infallande i-kraftträdandet av den nya ägodelningslagen, genom en särskild lag göra

vissa av dessa bestämmelser tillämpliga, kan därför efter mitt förmenande *Lagförslag om* icke vara behövt. I alla händelser gäller det icke blott med avseende å *villkor för* den första lagen utan även beträffande den andra, att skall man ha en lag- *ägstyckning* stiftning, skall den också vara i allo lämplig, och jag vill säga gentemot *och jordav-* herr statsrådet, att när vissa av honom åberopade myndigheter förordat *söndring m. m.* eller livligt förordat en lagstiftning, ha dess myndigheter helt säkert givit detta förord under förutsättning, att lagstiftningen skulle bli i allo lämplig och i allo verksam.

(Forts.)

Vad fordras då för att en sådan lagstiftning skall vara i allo lämplig och i allo verksam? Ja, det har av herr Linder uttryckts på det sättet, att vederbörande köpare skall kunna sitta tryggt på sin lägenhet, och av herr statsrådet på det sättet, att man bör kunna säga till köparen, att så och så skall det vara. Detta skulle vinnas, ifall man förbjöde avstyckning, till dess stadsplan blivit fastställd, men det vinnes icke där man tillåter avstyckning i enlighet med en plan, som fastställts av annan myndighet än den, som sedan skall fastställa stadsplanen. Stadsplanen kan ju komma att avvika högst väsentligt från den plan, i förlitande på vilken köparen köpt sitt område, och det måste väl anses vara ett allt annat än lämpligt förhållande, att man då en offentlig myndighet uttryckligen auktoriserat en försäljning i överensstämmelse med viss styckningsplan, icke kan förlita sig på detta, utan det kan visa sig, att ändringar bli nödvändiga vid uppgörandet av stadsplanen.

Detta gäller i särskilt hög grad med avseende å det andra lagförslaget, som här föreligger. I fråga om där avsedda områden skall planen för avstyckandet vara godkänd av magistraten. På väsentliga delar av dessa områden får emellertid bebyggelse icke ske utan tillstånd av konungens befallningshavande. Det kan då inträffa det egendomliga förhållandet, att sedan magistraten fastställt en plan för styckningen, sitter ägaren icke mera trygg, än att konungens befallningshavande kan vägra honom tillstånd att bygga, och även om konungens befallningshavande skulle ge honom sådant tillstånd, sitter han dock icke mera trygg, än att det kan hända, att då stadsplanen sedan kommer, det visar sig, att styckningen icke går ihop med denna. Man vinner således icke i verkligheten vad man vill vinna, utan man åstadkommer snarare, att man väcker illusion om en säkerhet som icke finns.

Under sådana förhållanden och då, såsom jag förut antytt, denna lag icke kan anses vara av något verkligt behov påkallad, finner jag propositionen böra avslås.

Vad herr Gustafsson i detta sammanhang menade med spekulationer, som skulle kunna befaras har jag litet svårt att förstå. Det går icke så lätt. Är det fråga om ett område med större bebyggelse, blir det ju förordnande enligt 42 § fastighetsbildningslagen med förbud mot bebyggelse annat än med länsstyrelsens tillstånd, så att spekulation torde icke vara vidare lockande. Att det skulle vara en nödvändig komplettering av ägodelningslagen att i strid med bestämmelserna om dess ikraftträdande införa beträffande paragrafen en särskild tid för trädande i kraft, har jag också svårt att förstå.

Herr talman! På grund av vad jag sålunda anført, förenar jag mig i yrkandet om avslag å utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Nothin:** Herr talman: Blott en kort replik. Den siste ärade talaren sade, att det finns åtskilliga medel att förhindra uppkomsten av olämpliga kåkstäder och att en ytterligare förbättring vore att vänta i anledning av den lagstiftning, som för två år sedan beslöts. Det har emellertid redan visat sig, att denna lagstiftning icke är tillfyllest. Jag kan

Lagförslag om
villkor för
ägstyckning
och jordav-
söndring m. m.

(Forts.)

säga, att det är fullkomliga nödrop, som under hand riktats till mig, och dessa ha givit mig ett starkt intryck av att här måste någonting göras.

Då herr Hammarskjöld sade, att för honom vore det främsta villkoret, att en köpare skulle sitta trygg på sitt område, kan jag icke förstå annat än att herr Hammarskjöld just med detta argumenterade för ett bifall till föreliggande förslag. Herr Hammarskjöld erinrar nämligen omedelbart därefter om att stadsplan sedermera skall komma att fastställas, och att det då kan visa sig, att denne köpare blir av med en del av sitt område. Men det är bra mycket större sannolikhet för att köparen får sitta kvar på ett av honom inköpt område, om han köpt det efter en av magistraten upprättad förständig och vettig plan, än om tomten utlagts fullständigt planlöst av markexploatören. — Det har sagts mig — och jag tror, att det finns många exempel därpå — att köpare bli illa hanterade, därigenom att de förmåtts köpa områden, som, när det hela skall planläggas, icke kunna på ett rimligt och förständig sätt av köparna utnyttjas. Jag tror, att det skall visa sig bäst trygga deras rätt i längden, om det sker en föregående prövning, innan försäljning äger rum.

Bestämmelsen att det är magistraten, som skall handlägga dessa ärenden, när det gäller förrättningar inom stad, tillkom i anledning av ett påpekande att magistraten ju bl. a. har att handlägga frågor om fastighetsstyckning och då synes det mig riktigare att det är samma myndighet, som har att handlägga den föregående planen, och att denna fråga sålunda icke hänskjutes till länsstyrelsen.

I detta anförande instämde herr *Lindhagen*.

Herr **Hammarskjöld, Hjalmar**: Vad det sista angår, behöver jag väl knappast erinra, att den fastställelse av själva avsöndringen, som åberopats, är av en helt annan och formell natur.

Vad det föregående beträffar, vill jag endast svara, att en klok och försiktig köpare icke köper en tomt utan att hava förvissat sig om, att han kan få tillåtelse att bebygga densamma. I de mycket viktiga fall, då tillåtelse att bygga skall meddelas av konungens befallningshavande, ger konungens befallningshavande icke tillåtelse att bygga i andra fall, än då det på grund av belägenheten kan anses vara fullkomligt säkert, att byggnaden icke kommer att lägga hinder i vägen för en ordentlig planläggning. En fullständig plan, sådan som nu skulle uppgöras av magistraten eller i vissa fall av annan myndighet, kan icke inskränka sig på det sättet utan måste avse *hela* området, och det kan därför ovillkorligen lätt komma att inträffa, att åtskilliga områden komma att i den definitiva stadsplanen disponeras på ett helt annat sätt än i den första, i hast uppgjorda styckningsplanen.

Herr **Linder**: Herr talman! Då herr von Sneidern meddelade, att två av lagrådets ledamöter avstyrkt detta förslag, vill jag endast gent emot detta erinra om att de båda andra ledamöterna icke uttalat några betänkligheter mot förslagens antagande.

Men vidare får jag i anledning av herr Hammarskjölds anförande tillägga, att en av de två ledamöter av lagrådet, som avstyrkt förslaget, tillika beträffande det andra lagförslaget, nämligen det, som rör fastighetsbildningslagen, uttalat, att det icke föreläge samma betänkligheter mot att upphöja detta förslag till lag som i fråga om det första lagförslaget. Detta grundade han dels därpå, att något förslag till ny fastighetsbildningslag ännu icke framlagts och att giltighetstiden för nu föreslagna bestämmelser således ej från början vore avsedd att vara begränsad till blott något år, dels ock där-

på, att skiljaktig prövning av enahanda förhållanden icke vore att befara i stad, där en och samma myndighet skulle få att avgöra samtliga hithörande frågor. *Men* då han stannar för att icke vilja tillstyrka, fortsätter han: »Att detta sistnämnda efter ett godkännande av de i samband med jorddelningsförslaget ställda ändringarna i fastighetsbildningslagen icke vidare skulle bli valet, må dock framhållas.» Men det är just det, som fortfarande blir valet, ty genom det förslag, som vi antogo i torsdags, är det fortfarande magistraten som avgör dessa frågor, och det blev icke så som det var tänkt vid den tiden, då denne ledamot av lagrådet yttrade sig, vilken förresten är en man, som på jorddelningslagstiftningens område intar ett mycket framstående rum.

Lagförslag om villkor för ägostyckning och jordavsondring m. m.
(Forts.)

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr Rogberg: Herr talman! Herr statsrådet erinrade i sitt anförande om, att man först hade stadgat vissa bestämmelser om byggnadsverksamheten för områden i stad utom stadsplan och sedermera genom 1924 års lagstiftning utsträckt samma bestämmelser till att gälla vissa orter på landsbygden. Men han har sagt — och det har även utskottet i sitt betänkande upptagit från statsrådsprotokollet — att den inverkan, förordnande om byggnadsföreskrifter tillagts med avseende å jorddelningen, vore alltför obestämmd för att myndigheterna skulle kunna, även sedan dylikt förordnande meddelats, på sådant sätt övervaka genomförandet av jordindelingen, att vid bebyggande samhällsbildning en för ett tätare bebyggande olämplig jordindeling ej kunde komma till stånd.

Frågan om verkningarna av 1924 års lag berördes även inom utskottet, och, påstods det, att svårigheterna, enligt vad man visste, endast gällde ett eller annat samhälle här närmast intill huvudstaden. Om vi nu gå ut ifrån, att behövligheten kanske icke sträcker sig längre än till några samhällen här omkring, sedan bli valet med herr statsrådet därom, att lagens tillämpning beror på en skälighetsprövning av länsstyrelserna, samt slutligen för oss betänka, hur pass vagt hållna bestämmelserna äro även i detta lagförslag, då måste man väl komma till det resultatet, att om 1924 års lag icke blivit till sina verkningar så gynnsam som önskligt vore, blir det ett likartat förhållande med denna provisoriskt verkande lag.

Under sådana förhållanden finner jag mig böra vidhålla mitt påstående om lagstiftningens fullständiga obehövlighet och yrkar bifall till reservationen.

Herr von Sneidern: När herr statsrådet förklarade sig tro, att dessa reglerande bestämmelser i längden skulle bli valet för samhällsbildningen, får jag säga, att därom råda ju icke några skiljaktiga uppfattningar, utan vad vi nu tvista om är ju, huruvida detta omedelbara ikraftträdande icke skulle lända till skada. Det är den meningen, som jag förfäktat, att vi väl behöva ett dröjsmål och en övergångsperiod.

Herr Linder ansåg sig gentemot mig böra påpeka, att två av lagrådets ledamöter tillstyrkt lagförslaget. Jag omnämnde endast, att det var två som avstyrkt. Då vill jag läsa upp, vad dessa två andra hava sagt. De säga, att förslaget icke bör helt avstyrkas.

Det är sålunda ett ganska svagt stöd, som för Kungl. Maj:ts proposition kan hämtas från lagrådet i dess helhet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt

Lagförslag om
villkor för
ägstyckning
och jordav-
söndring m. m.

(Forts.)

vidare därpå att kammaren skulle avslå såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarade herr andre vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herrar *von Sneidern* och *Rogberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 9.22 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Måndagen den 31 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa ändringar i lagen den 4 juni 1920 (254) angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk;

nr 319, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. i vad rör pensions- och indragningsstaterna;

nr 320, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkterna 4, 5, 8 och 9 av elfte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer och åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.; samt

nr 321, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i bestämmelserna om rätt till pension för tjänstemän vid statsdepartement och andra till den civila statsförvaltningen hörande verk, dels ock en i ämnet väckt motion.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 167 och 168.

Vid föredragning av andra lagutskottets memorial nr 31, angående arvode åt kammarrättsrådet Sune Norrman, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av viss fråga, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första särskilda utskottets memorial nr 4.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.42 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
